

OP Ryhmän osavuosisikatsaus

1.1.–30.9.2017

OP Ryhmän osavuositarkastus 1.1.–30.9.2017: Jatkamme uudistamiseen panostamista, tulos vakaa ja odotusten mukainen

Tulotaso odotusten mukainen, talletukset ja hallinnoitavat varat kasvussa

- Tulos ennen veroja oli 873 miljoonaa euroa (921). Kulut kasvoivat ja kertaluonteisia tuottoja kirjattiin vertailukautta vähemmän.
- Tuotot yhteensä olivat 4 % vertailukautta suuremmat. Korkokate kasvoi 2 % ja nettopalkkiotuotot 6 %. Vakuutuskate supistui 19 %.
- Kulut kasvoivat odotetusti ja olivat 12 % suuremmat kuin vuotta aiemmin. Kulukasvu johtui pääosin nykyliiketoiminnan uudistamiseen liittyvien panostusten kasvattamisesta.
- Saamisten arvonalentumiset, 28 miljoonaa euroa (36), pysyivät matalalla tasolla ja olivat 0,04 % luotoista ja muista saamisista.
- CET1-vakavaraisuus oli syyskuun lopussa 19,2 % (20,1 %).
- Pankkitoiminta:** Luottokanta kasvoi vuodessa 4 % ja talletukset 9 %. Pankkitoiminnan korkokate kasvoi 5 % ja tulos ennen veroja sijoitustuottojen tukemana 14 %.
- Vahinkovakuutus:** Henkilöasiakkaiden vakuutusmaksutuotot kasvoivat 3 % ja yritysasiakkaiden maksutuotot laskivat hieman. Vahinkovakuutuksen tulosta rasitti erityisesti diskonttokoron alentamissuunnitelman nopeuttamisen seurauksena heikentynyt vakuutuskate.
- Varallisuudenhoito:** Hallinnoitavat varat kasvoivat 6 %. Varallisuudenhoidon tulos kasvoi 4 % nettopalkkiotuottojen kasvettua.
- Muu toiminta:** Tulosta heikensivät merkittävät panostukset palveluiden kehittämiseen.
- OP Ryhmän uudeksi pääjohtajaksi on valittu oikeustieteen maisteri, MBA ja tekniikan tohtori Timo Ritakallio. Hän aloittaa tehtävässä maaliskuussa 2018. Pääjohtaja Reijo Karhinen siirtyy johtajasopimuksensa mukaiselle eläkkeelle 1.2.2018.
- Vuoden 2017 tuloksen arvioidaan muodostuvan kasvavien kehittämiskulujen ja muiden strategian toteutuksesta aiheutuvien kulujen johdosta samantasoisiksi tai pienemmäksi kuin vuoden 2016 tulos.
- Vuosisatasolla yli 400 miljoonaan euroon nouseva kehitysohjelmamme etenee suunnitellusti.
 - Viranomais- ja lainsäädäntölähtöiset kehittämishankkeet ovat nykyliiketoiminnan perusjärjestelmämuutosten ohella edelleen kehitystoiminnan keskiössä.
 - Asumiseen liittyvä palveluvalikoima laajeni, kun OP Koti –markkinapaikka ja siihen liittyvä asumisen palveluhaku lanseerattiin. OP toi myös markkinoille useita uusia sijoitusratkaisuja sekä osakepohjaisen joukkorahoituspalvelun. Uusien liikkumisen palveluiden ja täysin digitaalisten vakuutuspalveluiden kehitystyötä jatkettiin.
 - Toiminnan tehostamisen saralla lisättiin robotiikan hyödyntämistä.
- Katsauskaudella avattiin Pohjola Sairaalat Ouluun ja Kuopioon.
- Osuuspankkien omistaja-asiakkaiden määrä kasvoi katsauskaudella lähes 63 000:lla 1,8 miljoonaan ja OP Ryhmän pankki- ja vakuutus toiminnan yhteisten asiakkaiden määrä 30 000:lla 1,8 miljoonaan.
- OP-bonukset kasvoivat 6 %:lla 164 miljoonaan euroon (154).
- Henkilöstön osaamisen uudistamiseen rakennetaan parhaillaan uudenlaista ennakoivaa toimintamallia, jolla varaudutaan digitalisaation ja automatisaation aiheuttamaan henkilötyön muutokseen ja vähenemiseen.

OP Ryhmän avainlukuja

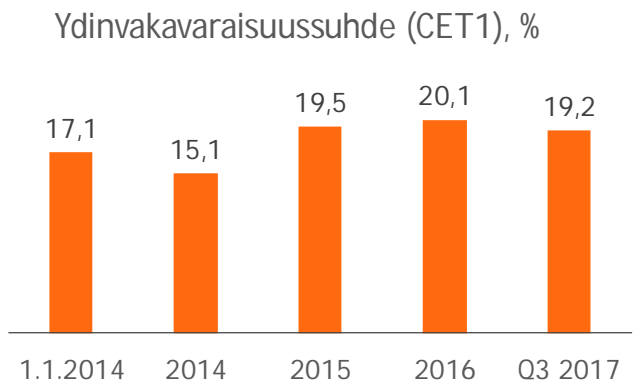
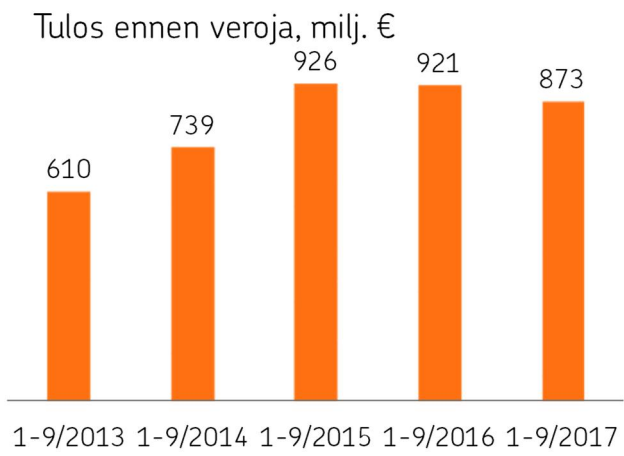
	1–9/2017	1–9/2016	Muutos, %	1–12/2016
Tulos ennen veroja, milj. €	873	921	-5,1	1 138
Pankkitoiminta	513	448	14,4	574
Vahinkovakuutus	137	206	-33,4	244
Varallisuudenhoito	190	183	4,3	226
Muu toiminta	32	83	-61,3	95
Kertyneet uudet OP-bonukset omistaja-asiakkaille	164	154	6,0	208
	30.9.2017	30.9.2016	Muutos, %	31.12.2016
CET1-vakavaraisuus, %	19,2	19,7	-0,5*	20,1
Taloudellisen pääomavaateen tuotto, % **	21,4	22,2	-0,8*	22,7
Omien varojen suhde omien varojen vähimmäismäärään (Rava), % ***	146	164	-18*	170
Saamisten arvonalentumiset luotto- ja takauskannasta, %	0,04	0,06	0,0*	0,09
Omistaja-asiakkaat (1 000)	1 810	1 719	5,3	1 747

Tuloksen vertailulukuna on käytetty vuoden 2016 vastaavien jaksojen lukuja. Tase- ja muiden poikkeileikkaustyyppisten erien vertailulukuna on käytetty lukua vuoden 2016 lopun tilanteesta, ellei toisin mainita. Katsauskaudella kertaluonteisia erä olivat arvonalentumisten palautukset 22 miljoonaa euroa ja korttimaksujen tilitys- ja maksupääteläitekannan myyntivoitto 19 miljoonaa euroa. Vertailukaudella kertaluonteinen erä oli Visa Europe Ltd:n kaupan tuotto 71 miljoonaa euroa.

* suhdeluvun muutos

** 12 kk liukuva

*** Rava-suhdeluku on laskettu Solvenssi II –siirtymäsäännöllä.

Pääjohtaja Reijo Karhisen kommentit

OP Ryhmän tuloskehitys jatkui vahvana ja odotusten mukaisena. Tammi–syyskuun tulos oli edellisvuosien ja samalla kaikkien aikojen ennätystulosten tuntumassa huolimatta merkittävästä kehittämisen kulujen kasvusta. Poikkeuksellisen suuri kulukasvu on suora seuraus strategiamme mukaisesta voimakkaasta toimintamme uudistamisesta. Erityisen myönteistä oli palkkiotuottojen kasvu ja korkokatteen kasvun vahvistuminen poikkeuksellisen haastavassa korkoympäristössä. Pankkitoiminnan ja varallisuudenhoidon tulokset paranivat vahvan tuottokehityksen tukemina. Vahinkovakuutuksen tulos ja kasvu eivät yltäneet edellisvuosien tasolle. Varallisuudenhoidossa liiketoiminnan volyymikasvu oli kauttaaltaan hyvää. Pankkitoiminnassa talletuskasvu oli selvästi ja luottokannan kasvu lievästi markkinaa nopeampaa.

Ilahduttavaa on yritys- ja työnantajakuvamme säilyminen toimialan parhaina myös tämän syksyn tutkimusten mukaan. Maineen, luottamuksen ja vetovoimaisuuden merkitys vain kasvaa digitaalisessa toimintaympäristössä, jossa asiakkaat ja sidosryhmät vaativat yritykseltä paitsi yhä parempaa asiakaskokemusta, myös itselleen merkityksellisiä tekoja ja arvoja.

Jatkoimme katsauskaudella strategiassamme linjaamiemme toimialarajoja rikkovien palvelukokonaisuuksien rakentamista terveydessä ja hyvinvoinnissa, liikkumisessa sekä asumisessa. Lanseerasimme useita uusia tuotteita ja palveluita. Toimintaamme uudella tavalla painottamalla haluamme vastata asiakaskäyttäytymisen muutokseen, luoda edellytyksiä asiakaskokemuksen parantamiselle ja monipuolistaa ansaintaamme. Samalla tarjosimme merkittävän määrän uusia uramahdollisuuksia.

OP kohtaa finanssialan rajun ja merkittävästi kustannuksia aiheuttavan murroksen hyvässä tulokunnossa. Lähivuosien aikana on vietävä läpi erittäin laaja investointiohjelma, uusien liiketoimintamallien ja uuden ansainnan luominen sekä mittava henkilöstön osaamisen uudistaminen. Samanaikaisesti on pidettävä huoli myös hintakilpailukyvyystämme. Haastavaksi uudistumisen tekee kiihtyvä muutosnopeus ja kasvavat tehokkuusvaateet.

Tässäkin hetkessä todellinen muutosvoima piilee uudessa ajattelussa ja valmiudessa uudistua. Uudistamisessa järjestelmien kehittämisen rinnalle on kovaa vauhtia nousemassa henkilöstön osaamisen kehittäminen. Kyky oppia uutta on tulevaisuudessa jokaisen avaintaito. Työn murros ja entisestään nopeutuva digitalisaatio ravistelevat tulevana vuosina paitsi yrityksiä myös kokonaisia toimialoja. Akuutti ja syvälle menevä muutos ei ole suhdannepohjainen, ja se edellyttää ennennäkemätöntä uudistumista myös koko yhteiskunnalta. Työtä katoaa ja uutta työtä syntyy, mutta vielä useammin työtehtävät ja niissä tarvittavat taidot muuttuvat.

Yhtenä digitalisaation edelläkävijänä OP kohtaa työelämän murroksen eturintamassa. Tässä tilanteessa OPn vahva tulokunto ja arvopohja ohjaavat meitä kantamaan aiempaa suurempaa vastuuta henkilöstömme osaamisen kehittämisestä ja uusista urapoluista. On kaikkien etu, että muutoksen voima ja vauhti eivät pääse yllättämään: osaamistarpeiden muutoksista on viestittävä aiempaa avoimemmin ja ennakoivammin. Keskeistä on löytää keinoja työelämästä syrjäytymisen estämiseksi yhdessä henkilöstön kanssa.

Samalla kun digitalisaatio haastaa meitä, se tulee kuitenkin hyödyttämään Suomen taloutta merkittävästi. Suomi kohtaa toimintaympäristön muutoksen otollisessa suhdannevaiheessa. Taloutemme on juuri päässyt hyvään vauhtiin, nousu on laajalla pohjalla. Myönteinen kierre vahvistunee edelleen ensi vuonna. Nyt on oikea aika tehdä uudistuksia. Talouspolitiikassa tarmoa täytyy riittää sote-ponnistelujen ohella myös digitaalisessa maailmassa pärjäämisen ja menestymisen edellytyksiin.

OP Ryhmän osavuositarkastus 1.1.–30.9.2017

Sisällysluettelo

Toimintaympäristö	5
Tulos ja tase.....	6
OP Ryhmän strategia ja numeeriset tavoitteet	7
Omistaja-asiakkaiden ja toimintaympäristön menestyksen edistäminen.....	8
Muut keskeiset tapahtumat tammi–syyskuussa.....	9
Vastuullisuus	10
Asiakkuudet ja asiakasedut	10
Monikanavaiset palvelut	10
Uudet liiketoiminnot	11
Vakavaraisuus	11
Riskiasema	13
Segmenttien tulos.....	16
Pankkitoiminta.....	16
Vahinkovakuutus.....	18
Varallisuudenhoito.....	20
Muu toiminta.....	22
OP Ryhmän rakenteessa tapahtuneet muutokset	22
Henkilöstö ja palkitseminen	23
OP Osuuskunnan hallinto	23
Investoinnit ja palvelukehittäminen	24
Loppuvuoden näkymät.....	24
Tuloslaskelma.....	25
Laaja tuloslaskelma.....	25
Tase.....	26
Oman pääoman muutoslaskelma.....	27
Rahavirtalaskelma.....	28
Segmenttiraportointi.....	29
Liitetaulukot.....	31

Toimintaympäristö

Maailmantalouden kasvu jatkui kolmannella vuosineljänneksellä laaja-alaisena ja hyvänä. Luottamus talouteen koheni yhä. Euroalueella talouskasvu on yltänyt hieman odotettua parempaan vauhtiin, mutta inflaatio on silti säilynyt maltillisena.

Euribor-korot pysyivät lähes ennallaan. Koronvaihtosopimuksien korot ovat vuoden aikana nousseet hieman.

Euroopan keskuspankki ilmoitti lokakuussa, että arvopapereiden osto-ohjelma jatkuu vuoden 2018 syyskuuhun. Ostot kuitenkin pienenevät 30 miljardiin kuukaudessa tammikuusta alkaen. EKP:n mukaan ohjaukset pysyvät nykytasolla vielä osto-ohjelman loppumisen jälkeen.

Suomen talous kasvoi edelleen vahvasti ja laaja-alaisesti. Niin teollisuus kuin palvelut ja kauppakin elpyivät ripeästi. Työllisyys lisääntyi, ja kuluttajien luottamus säilyi hyvänä. Yritysten kannattavuus koheni, ja investoinnit lisääntyivät.

Asuntomarkkinoilla uudisrakentaminen ja uusien asuntojen kauppa jatkuivat vilkkaana. Vanhojen asuntojen hinnat nousivat hieman aiempaa nopeammin, mutta maltillisesti.

Suotuisa talouskehitys jatkuu lähiaikoina niin Suomessa kuin euroalueella. Inflaatio säilyy alle tavoitetason, ja keskuspankki normalisoi politiikkaansa rauhalliseen tahtiin.

Näkymiä varjostavat lähiaikoina erityisesti geopolittiset riskit. Suomen talouden elpyminen on vasta alkanut, ja vientimarkkinoiden vaikeudet saattaisivat heikentää taloutta tavallista enemmän.

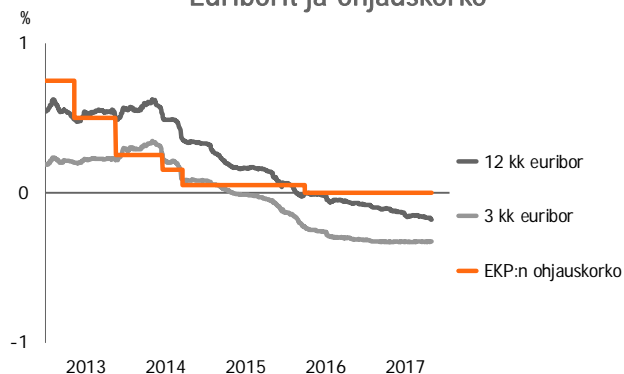
Kotitalouksien luottokannan vuosikasvu oli syyskuun lopussa 2,7 prosenttia. Asuntolainat kasvoivat noin kaksi prosenttia. Opintolainojen kysyntä vahvistui selvästi opintotukiuudistuksen seurauksena. Yritysluotot kasvoivat 5,4 prosenttia. Asuntoyhteisöluotot lisääntyivät erityisen voimakkaasti, yli 10 prosenttia edellisestä vuodesta. Pankkibarometrit ennakoivat sekä koti- että yritysluottojen loppuvuoden kysynnän jatkuvan vahvana.

Talletuskanta kasvoi viime vuoden vertailukaudesta 5,4 prosenttia. Kotitaloustalletusten kasvu vahvistui 3,9 prosenttiin. Määräaikaistalletukset puolestaan supistuivat edelleen. Yritysten talletukset vähenivät yhä.

Suomeen rekisteröityjen sijoitusrahastojen arvo kohosi vuoden kolmannen neljänneksen aikana 2 miljardia euroa 114,4 miljardiin euroon. Kolmannen vuosineljänneksen nettomerkinnot olivat 1,1 miljardia euroa. Eniten uusia sijoituksia tehtiin osakerahastoihin, yhdistelmärahastoihin ja vaihtoehtoisiin rahastoihin.

Kansantalouden hyvä vire ja sijoitusmarkkinoiden myönteinen kehitys tukivat vakuutusala. Toisaalta henkilöasiakkaiden vakuutusmarkkinan kireänä jatkunut hintakilpailu painaa maksutulon kehitystä.

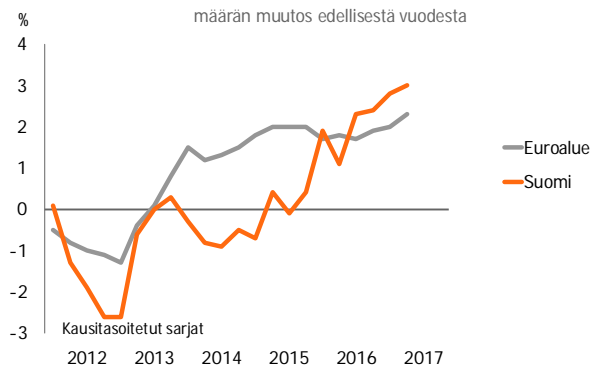
Euriborit ja ohjaukset

Lähde: Suomen Pankki

BKT

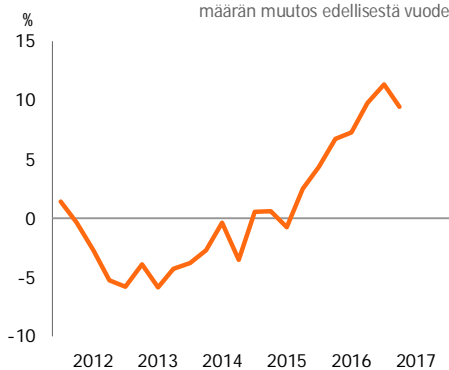
määrän muutos edellisestä vuodesta

Lähteet: Eurostat, Tilastokeskus

Investoinnit Suomessa

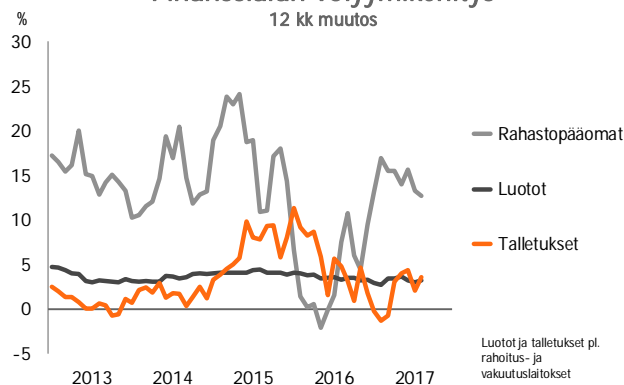
määrän muutos edellisestä vuodesta

Lähde: Tilastokeskus

Finanssialan volyymikehitys

12 kk muutos

Lähteet: Suomen Pankki, Suomen Sijoitus tutkimus Oy

Tulos ja tase

Tulosanalyysi, milj. €	1–9/2017	1–9/2016	Muutos, %	7–9/2017	7–9/2016	Muutos, %	1–12/2016
Tulos ennen veroja	873	921	-5,1	290	306	-5,2	1 138
Pankkitoiminta	513	448	14,4	175	166	5,8	574
Vahinkovakuutus	137	206	-33,4	30	86	-64,7	244
Varallisuudenhoito	190	183	4,3	98	48		226
Muu toiminta	32	83	-61,3	-13	7		95
Tuotot							
Korkokate	815	799	2,0	285	271	5,2	1 058
Vakuutuskate	341	418	-18,5	80	149	-46,7	558
Nettopalkkiotuotot	674	637	5,8	217	200	8,2	859
Sijoitustoiminnan nettotuotot	405	282	43,9	170	99	71,2	390
Liiketoiminnan muut tuotot	82	104	-20,9	13	11	24,9	122
Osuus osakkuusyritysten tuloksesta	13	5		1	2	-35,2	1
Tuotot yhteensä	2 331	2 245	3,8	765	732	4,6	2 989
Kulut							
Henkilöstökulut	564	563	0,3	171	167	2,6	762
Poistot ja arvonalentumiset	159	116	36,6	63	41	54,4	160
Liiketoiminnan muut kulut	546	458	19,3	180	152	18,2	646
Kulut yhteensä	1 269	1 136	11,7	415	361	15,1	1 567
Saamisten arvonalentumiset	28	36	-22,4	5	12	-63,6	77
Kertyneet uudet OP-bonukset omistaja-asiakkaille	164	154	6,0	55	52	5,9	208

Taseen avainlukuja, milj. €	30.9.2017	31.12.2016	Muutos, %
Saamiset asiakkailta	81 146	78 604	3,2
Sijoitusomaisuus	23 074	25 105	-8,1
Velat asiakkaille	63 396	60 077	5,5
Vakuutusvelka	10 134	10 586	-4,3
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	26 427	28 287	-6,6
Oma pääoma	10 945	10 237	6,9
Tase yhteensä	134 462	133 747	0,5

Tammi–syyskuu

OP Ryhmän tulos ennen veroja oli 873 miljoonaa euroa (921). Tulos supistui vertailukauden tuloksesta 47 miljoonaa euroa. Tulosta pienensivät kertaluonteisten erien määrän lasku, vakuutuskatteen supistuminen ja kulujen kasvu. Katsauskauden tulokseen sisältyi kertaluonteisia tuottoja 41 miljoonaa euroa (71). Nettopalkkiotuotot ja sijoitustoiminnan nettotuotot puolestaan kasvoivat vertailukaudesta.

Korkokate kasvoi 2,0 prosenttia 815 miljoonaan euroon. Pankkitoiminnan korkokate kasvoi lähes 5 prosenttia, mutta ryhmän korkokatetta supisti Muu toiminta -segmentin korkokatteen pieneneminen. Vakuutuskatte supistui 18,5 prosenttia 341 miljoonaan euroon erityisesti diskonttokoron alentamissuunnitelman nopeuttamisen ja vertailukautta heikomman vahinkokehityksen johdosta. Diskonttokoron lasku kasvatti korvauskuluja 102 miljoonaa euroa (41). Nettopalkkiotuotot olivat 674 miljoonaa euroa eli 37 miljoonaa euroa suuremmat kuin vuotta aiemmin. Rahastojen palkkiotuotot kasvoivat 11 miljoonaa euroa ja henkivakuutustoiminnan palkkiot 10 miljoonaa euroa. Palkkiokulut supistuivat yhteensä 15 miljoonaa euroa.

Sijoitustoiminnan nettotuotot kasvoivat 43,9 prosenttia 405 miljoonaan euroon. Myytävissä olevien varojen oman pääoman ehtoisten sijoitusten tuotot kasvoivat yhteensä 105 miljoonaa euroa vertailukaudesta. Arvonlennukset myytävissä olevista varoista supistuivat 15 miljoonaa euroa. Arvopaperikaupan nettotuottoja kasvattivat markkinamuutoksista johtuvat johdannaisten luotto- ja vastapuoliriskin positiiviset arvonmuutokset. Henkivakuutuksen sijoitustoiminnan nettotuottoja supisti myyntivoittojen vähentyminen.

Liiketoiminnan muut tuotot supistuivat vertailukaudesta 20,9 prosenttia 82 miljoonaan euroon. Kertaluonteisia arvonlisäverojen palautuksia kirjattiin korkoineen aikaisemmilta vuosilta yhteensä 22 miljoonaa euroa. OP Ryhmä myi korttimaksujen tilitys- ja maksupääteläpalveluiden sopimus- ja maksupäätelätekantansa Netsille toisella vuosineljänneksellä. Liiketoiminnan muihin tuottoihin kirjattiin kaupasta kertaluonteista tuottoa 25 miljoonaa euroa. Kauppaan liittyviä ylimääräisiä poistoja ja muita kuluja kirjattiin 6 miljoonaa euroa. Vertailukaudella kirjattiin Visa Europe Ltd:n kaupasta kertaluonteista tuottoa 71 miljoonaa euroa toisella vuosineljänneksellä.

Kulut kasvoivat 11,7 prosenttia 1 269 miljoonaan euroon (1 136). Kulujen kasvun selittää pääosin nykyliiketoiminnan kehittämisen kulujen, uusien liiketoimintojen toimintakulujen sekä poistojen ja arvonalentumisten kasvu. OP Ryhmän merkittävät panostukset palveluiden kehittämiseen kasvattivat kehittämisen kuluja 50 miljoonaa euroa. Kehittämisen kulut olivat yhteensä 146 miljoonaa euroa (96). Uusien liiketoimintojen osuus kokonaiskulujen kasvusta oli 19 miljoonaa euroa. Poistot ja arvonalentumiset kasvoivat vertailukaudesta 43 miljoonaa euroa 159 miljoonaan euroon tietokoneohjelmistojen poistojen ja oman käytön kiinteistöjen arvonalentumisten kasvettua. Henkilöstökulut, 564 miljoonaa euroa, olivat vertailukauden tasolla.

Tulosta heikentäviä, eri tuloslaskelmaeriin kohdistuneita arvonalentumisia kirjattiin yhteensä 50 miljoonaa euroa (84), josta 28 miljoonaa euroa (36) kirjattiin luotoista ja muista

saamisista. Nettomääräiset arvonalentumiset luotoista ja muista saamisista olivat erittäin matalalla 0,04 prosentin tasolla (0,06) luotto- ja takaukskannasta.

OP Ryhmän katsauskauden tuloverot olivat 171 miljoonaa euroa (183). Efektiivinen verokanta oli 19,6 prosenttia (19,8).

OP Ryhmän oma pääoma kasvoi 6,9 prosenttia 10,9 miljardiin euroon (10,2). Omaa pääomaa kasvattivat katsauskauden tulos ja Tuotto-osuudet. Omaan pääomaan sisältyi Tuotto-osuuksia 2,8 miljardia euroa (2,7), josta irtisanottujen Tuotto-osuuksien osuus oli 0,2 miljardia euroa (0,3). Tuotto-osuuksien tuottotavoite vuosille 2017 ja 2018 on 3,25 prosenttia. Katsauskaudella kertyneen Tuotto-osuuksille maksettavan koron arvioidaan olevan yhteensä 67 miljoonaa euroa (62). Vuodelta 2016 korkoja maksettiin yhteensä 83 miljoonaa euroa kesäkuussa 2017. Käyvän arvon rahasto supistui 84 miljoonaa euroa 234 miljoonaan euroon.

Helinä-syyskuu

Kolmannen vuosineljänneksen tulos ennen veroja oli 290 miljoonaa euroa (306). Tulos supistui vertailukaudesta 16 miljoonaa euroa vakuutuskatteen supistuttua ja kulujen kasvettua. Kolmannen vuosineljänneksen tuloskehitystä tukivat korkokatteen, nettopalkkiotuottojen ja sijoitustoiminnan nettotuottojen kasvaminen. Tuotot yhteensä, 765 miljoonaa euroa, kasvoivat 4,6 prosenttia vertailukaudesta vakuutuskatteen supistumisesta huolimatta.

Korkokate kasvoi vuotta aiemmasta 5,2 prosenttia 285 miljoonaan euroon. Vakuutuskatte supistui 46,7 prosenttia 80 miljoonaan euroon erityisesti diskonttokoron alentamissuunnitelman muutoksen johdosta. Nettopalkkiotuotot olivat 217 miljoonaa euroa eli 16 miljoonaa euroa suuremmat kuin vuotta aiemmin. Sijoitustoiminnan nettotuotot kasvoivat 71,2 prosenttia 170 miljoonaan euroon. Myytävissä olevien varojen oman pääoman ehtoisten sijoitusten tuotot kasvoivat 76 miljoonaa euroa vertailukaudesta.

Kulut kasvoivat vertailukaudesta 15,1 prosenttia 415 miljoonaan euroon. Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä kasvoivat 54,4 prosenttia 63 miljoonaan euroon. Liiketoiminnan muut kulut kasvoivat 18,2 prosenttia 180 miljoonaan euroon. Merkittävät panostukset palveluiden kehittämiseen kasvattivat kehittämisen kuluja 15 miljoonaa euroa vertailukaudesta.

OP Ryhmän strategia ja numeeriset tavoitteet

Kesäkuussa 2016 vahvistetun strategian mukaisesti OP Ryhmän tavoitteena on muuttua asteittain puhtaasta finanssitoimijasta digitaalisen ajan monialaiseksi palveluyritykseksi, jolla on vahva finanssiosaaminen. Strategiassa korostuu asiakaskokemuksen kehittäminen palveluita ja toimintoja digitalisoimalla. OP Ryhmä aikoo tulevina vuosina rakentaa terveys- ja hyvinvointipalveluista neljännen liiketoiminta-alueen pankki-, vahinkovakuutus- ja varallisuudenhoitoliiketoimintojen rinnalle.

OP Ryhmässä on käynnissä mittava kehitysohjelma, jolla ryhmän palveluiden digitalisoitumista vauhditetaan. Strategia viedään käytäntöön 15 eri strategisen hankkeen kautta. Nykyisen ja uuden liiketoiminnan kehitysinvestointeihin käytetään vuosina 2016–2020 jopa 2 miljardia euroa. Liiketoiminnan uudistamisen

ja toiminnan tehostamisen edellyttämät investoinnit lisäävät ryhmän kuluja ja heikentävät kannattavuutta ennen kuin niiden hyödyt realisoituvat taloudellisten tunnuslukujen parantumisena.

Strategian mukaisesti ryhmän kehityspanostukset kasvoivat katsauskaudella merkittävästi, ja ne olivat yli 40 prosenttia suuremmat kuin vuotta aiemmin. Panostuksista valtaosa kohdistui nykyliiketoiminnan kehittämiseen, mutta uusien liiketoimintojen osuus kasvaa tulevaisuudessa. Koko vuoden kehittämisspanostusten arvioidaan ylittävän 400 miljoonan euron tason.

Kehitysinvestoinneilla varmistetaan nykyisen liiketoiminnan kilpailukykyisyys ja jatkuvuus sekä toiminnan säädösten mukaisuus ja luodaan edellytyksiä uusille asiakaslähtöisille liiketoimintamalleille.

Katsauskauden aikana jatkettiin ICT-arkkitehtuurin ja liiketoimintasegmenttien perusjärjestelmien uudistamista ryhmän kilpailukykyyn parantamiseksi sekä uusien digitaalisten palveluiden mahdollistamiseksi. Katsauskauden keskeisimmät panostukset kohdistuivat ryhmätasoisien ICT-alustan, maksuliike- ja korttijärjestelmien sekä vahinkovakuutuksen ja rahoituksen järjestelmien uudistamiseen. Myös varallisuudenhoidon sähköistä myyntiä ja asiointia kehitettiin.

Katsauskaudella tuotiin markkinoille uudistetut henkilö- ja yritysasiakkaiden verkkopalvelut (op.fi). OP-mobiiliin ja Pivoon lanseerattiin useita uusia toiminnallisuuksia. Katsauskaudella otettiin käyttöön myös ensimmäiset täysin digitaaliset finanssipalvelut, kun OP Nano -palveluperheen kotivakuutus lanseerattiin toukokuussa ja matkavakuutus syyskuussa. Markkinoille tuotiin useita uusia tuotteita, esimerkiksi uusi liikennevakuutus ja asuntoluottojen korkosuojatuotteet, jotka saivat asiakkailta hyvän vastaanoton.

Käynnissä on myös useita mittavia viranomais- ja lainsäädäntölähtöisiä hankkeita, joista merkittävimmät liittyvät tietosuojaja- ja rahanpesusääntelyn muutoksiin, uuteen maksupalveludirektiiviin (PSD2) sekä varallisuudenhoitoon (MiFiD2 ja T2S) ja taloushallintoon (IFRS9).

Uusissa liiketoiminnoissa avattiin Ouluun ja Kuopioon sairaalat ja otettiin käyttöön uusia liikkumisen ja kaupankäynnin palveluita. Lisäksi ensimmäisiä uusia asumisen palveluita otettiin pilot-käyttöön. Uusien liiketoimintojen kehittämisen lähtökohtana on niiden luontainen kytkeytyminen olemassa olevaan liiketoimintaan.

OP Ryhmän numeeriset tavoitteet	30.9.2017	31.12.2016	Tavoite 2019
Asiakaskokemus, NPS (-100-+100)			
Bränditaso	20,4	22,7	25
Kohtaamistaso	57	53	70, yli ajan 90
CET1-vakavaraisuus, %	19,2	20,1	22
Taloudellisen pääomavaateen tuotto, % (12 kk liukuva)	21,4	22,7	22
Nykyliiketoiminnan kulut (12 kk liukuva), milj. €	1 645	1 532	Kulut 2020 vuoden 2015 tasolla (1 500)
Omistaja-asiakkaat, miljoonaa	1,8	1,7	2,1 (2019)

Hallintoneuvosto täsmensi 26.10.2017 OP Ryhmän tehokkuustavoitetta. Aiempi tavoite oli, että OP Ryhmän nykyliiketoiminnan kulut ovat vuonna 2019 enintään samalla tasolla kuin vuonna 2015. Uusi tavoite on, että OP Ryhmän nykyliiketoiminnan kulut ovat vuonna 2020 vuoden 2015 tasolla.

Omistaja-asiakkaiden ja toimintaympäristön menestyksen edistäminen

OP Ryhmän toiminta perustuu osuustoiminnallisiin arvoihin, vahvaan vakavaraisuuteen, osaavaan riskienhallintaan ja asiakkaiden kunnioittamiseen. Ryhmän arvot ovat ihmisläheisyys, vastuullisuus ja yhdessä menestyminen. OP Ryhmän perustehtävänä on luoda vahvan vakavaraisuutensa ja tehokkuutensa avulla kestävää taloudellista menestystä, turvallisuutta ja hyvinvointia omistaja-asiakkailleen ja toimintaympäristölle.

Osuustoiminnallisena yrityksenä OP Ryhmän toimintaa ohjaa kaksoisrooli. Liiketoiminnallisessa roolissa ryhmä tarjoaa asiakkaille kilpailukykyisiä tuotteita ja palveluita sekä huolehtii toimintansa kannattavuudesta ja vakavaraisuuden kehittamisestä. Yhteisöllisessä roolissa OP edistää yhteisön pitkän tähtäimen menestystä ja hyvinvointia edustamalla positiivista muutosvoimaa toimintaympäristössä. Yhteisöllinen rooli merkitsee vaikuttavia tekoja yhteisön hyväksi niin paikallisesti kuin valtakunnallisesti - digitaalisesti ja fyysisesti. Ryhmän menestystä mitataan onnistumisilla molemmissa rooleissa.

Tammi-syyskuu

Katsauskaudella OP Ryhmä jatkoi aiemmin päätettyjen #Suominousuun-avausten toteutusta. #Suominousuun-avausten tavoitteena on tuoda lisää liikkumavaraa ja taloudellista toimeliaisuutta OP:n laajaan asiakaskuntaan ja koko Suomeen.

Pk-yritysten kasvupotentiaalia rahoittamassa

OP Ryhmä on välittäjänä kahdessa Euroopan investointirahaston (EIR) takaamassa pk-yritysten rahoitusohjelmassa, jotka mahdollistavat yhteensä 300 miljoonan euron rahoituksen. EIR antaa luotoille 50 prosentin riskinjakotakauksen. Ohjelmat on

suunnattu kasvavien ja innovatiivisten yritysten hankkeisiin sekä investointeihin. Ensimmäisen rahoitusohjelman sopimus allekirjoitettiin maaliskuussa 2016 ja ohjelma on tarkoitettu alle 500 henkilöä työllistävälle yrityksille. Tammikuussa 2017 allekirjoitetun sopimuksen kohderyhmää puolestaan ovat alle 250 henkilöä työllistävät yritykset. OP on myöntänyt ohjelmien puitteissa jo 230 yrityslainaa ja yhteensä yli 140 miljoonaa euroa. Rahoittamalla pieniä ja keskisuuria yrityksiä, joilla on kasvupotentiaalia, OP Ryhmä on mukana tukemassa tulevaisuuden talouskasvua ja työllisyyttä.

#Perheellisä-avauksella tukea vauvaperheille

Vauvaperheille suunnatussa #Perheellisä-avauksessa kohderyhmälle tarjotaan uuden perheen arkea helpottavia tuotteita ja palveluita. Esimerkiksi syntymättömän lapsen terveys- ja toimeentulovakuutus vuodeksi maksutta on myönnetty jo yli 22 000 vauvalle. Asiakkaiden saaman edun arvo oli katsauskauden loppuun mennessä 10 miljoonaa euroa. Lisäksi laina-asiansa sopimuksen mukaisesti hoitaneille perheille, joille syntyy lapsi vuoden 2017 loppuun mennessä, tarjotaan mahdollisuus enintään 12 kuukauden mittaiseen asuntoluottojen lyhennysvapaaseen ilman toimitusmaksuja. Alle vuoden ikäisten lasten vanhemmille tarjotaan vuoden 2017 loppuun saakka vuodeksi NewLife-henkivakuutus veloitusetta.

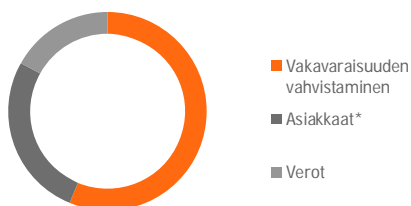
Vapaaehtoistyötä 100-vuotiaan Suomen kunniaksi

OPn lahja satavuotiaalle Suomelle on 100 vuotta vapaaehtoistyötä. Kaikki OPn 12 000 työntekijää saavat tehdä päivän vapaaehtoisena työajallaan. Tämä vastaa noin puolta tavoitellusta sadasta henkilötyövuodesta. Toinen puoli tavoitteesta saavutetaan kutsumalla suomalaiset laajasti vapaaehtoistoimintaan. Vuodenvaihteessa avautunut vapaaehtoistyön välityssivusto Hiiop100.fi saattaa yhteen avun tarvitsijat ja vapaaehtoistyön tekijät. Osavuositarkastuksen julkaisupäivään mennessä vapaaehtoistyöpäiviä oli kertynyt 50 vuotta. Tavoitteen toteutumista voi seurata reaaliajassa osoitteessa hiiop100.fi.

Tuloksen käyttö

Perustaltaan osuustoiminnallisena toimijana OP Ryhmän tavoitteena ei ole voiton maksimointi omistajille, vaan osuuskunnan omistaja-asiakkaiden tarvitsemien palvelujen tuottaminen mahdollisimman tehokkaasti. Yhteinen menestys käytetään omistaja-asiakkaiden hyväksi keskittämisetuina ja muina taloudellisina etuina sekä palvelukyvyyn ylläpitona ja kehittämisenä.

Arvio OP Ryhmän katsauskauden tuloksen käytöstä, joka vahvistetaan tilikauden päättymisen jälkeen:

*) Asiakkaat = asiakasbonukset, vakuutuslennukset ja korot omistaja-asiakkaiden sijoituksille

OPn perustehtävän menestyksekkäs toteuttaminen vaatii vahvaa vakavaraisuutta, jota edellyttävät myös kasvavat viranomaisvaatimukset. Liiketoiminnan tuloksesta valtaosa käytetään vakavaraisuuden kasvattamiseen. Se vaatii ryhmältä tehokkuutta ja tuloksentekeyttä myös jatkossa.

Merkittävä osa tuloksesta palautetaan omistaja-asiakkaille OP-bonusina ja erilaisina etuina ja alennuksina. Osuustoiminnallisen yrityksen peruserävaatteen mukaisesti hyöty jaetaan sen mukaan, kuinka paljon kukin jäsen osuuskunnan palveluita käyttää. Etukokonaisuuden muodostavat suhteessa asioinnin määrään miltei kaikesta asioinnista kertyvät OP-bonukset sekä pankkipalveluista ja vahinkovakuuttamisen ja varallisuudenhoidon tuotteista annettavat edut ja alennukset. Lisäksi tiettyjä palvelukokonaisuuksia tarjotaan ainoastaan omistaja-asiakkaille. Omistaja-asiakkaille on myös mahdollisuus sijoittaa omaan osuuspankkiinsa Tuotto-osuuksien kautta. Tuotto-osuuksille maksetaan vuosittain korkoa pankkien voitonjakona.

Tuloksesta maksetuilla veroilla mitattuna OP Ryhmä on yksi Suomen suurimmista veronmaksajista. Maksamalla verot Suomeen ryhmä on edistämässä koko Suomen menestystä.

Muut keskeiset tapahtumat tammi–syyskuussa

EKP tarjosi euroalueen luottolaitoksille neljä kohdennettua neljän vuoden mittaista pitempiaikaista rahoitusoperaatiota (TLTRO-II), joilla se pyrkii ensisijaisesti tukemaan kasvua. Pankit voivat lainata TLTRO-II-operaatioista määrän, joka vastaa enintään 30 prosenttia niiden vuoden 2016 tammikuun lopun lainakannasta euroalueen yrityksille ja kotitalouksille lukuun ottamatta kotitalouksien asuntolainoja. Ylläpitääkseen vahvaa kasvua OP Ryhmä osallistui katsauskaudella TLTRO-II-operaatioihin 1 miljardilla eurolla. OP Ryhmä on osallistunut TLTRO-II-operaatioihin yhteensä 4 miljardilla eurolla.

OP Ryhmä sai 2.2.2017 EKP:n päätöksen asettaa OP Ryhmän vähittäisvastuulle riskipainolattiat 18 kuukauden määräajaksi. Päätöksen taustalla ovat EKP:n havaitsemat puutteet OP Ryhmän vakavaraisuuden laskennassa käyttämän IRBA-menetelmän (Internal Ratings Based Approach) hallinnointi- ja validointiprosessissa, erityisesti validointien viivästyminen. Keskeisimmät puutteet on korjattu. Jäljellä olevien puutteiden korjaaminen etenee suunnitellusti.

Finanssivalvonta antoi 7.3.2017 Helsingin Seudun Osuuspankille julkisen varoituksen ja 400 000 euron seuraamusmaksun selonottovelvollisuuteen liittyvistä puutteellisuuksista sijoitusneuvonnassa. Korjaavat toimenpiteet on tehty, eikä asiakkaille ole aiheutunut taloudellista haittaa. Varoitus perustuu Finanssivalvonnan syksyllä 2015 useille eri toimijoille suorittamaan tarkastukseen.

OP Ryhmä ja Nets allekirjoittivat 5.4.2017 liiketoimintakauppasopimuksen, jonka mukaisesti OP:n korttimaksujen tilitys- ja maksupääteläpalveluiden sopimus- ja maksupäätelätekanta siirtyi 28.6.2017 Netsille. Tilitys- ja maksupääteläpalveluiden avulla kauppiat voivat ottaa vastaan korttimaksuja ostosten maksutapana. Kaupan myötä OPlta siirtyi Netsille noin 15 000 kauppiaan korttitilitys- ja maksupääteläpalvelusopimukset. OP ja Nets ovat tehneet yhteistyötä kaupan kohteena olevissa palveluissa vuodesta 2011 lähtien. OP Ryhmä kirjasi kaupasta kertaluonteista positiivista tulosvaikutusta 19 miljoonaa euroa katsauskaudella.

OP Ryhmä on toimittanut vastauksensa Kilpailu- ja kuluttajavirastolta vuonna 2015 saatuun selvityspyyntöön. Viranomaiset selvittävät OP Ryhmän markkina-asemaa vähittäispankkipalveluissa ja vahinkovakuutus tuotteiden hinnoittelua. Asia on edelleen viranomais selvityksessä.

Vastuullisuus

Yhteiskuntavastuu on tiivis osa OP Ryhmän liiketoimintaa ja strategiaa. Yhteiskuntavastuun toimenpiteissä ryhmä huomioi taloudellisen ja sosiaalisen vastuun sekä ympäristövastuun. OP Ryhmän tavoite yhteiskuntavastuussa on olla toimialan edelläkävijä Suomessa. OP Ryhmä on sitoutunut noudattamaan Global Compact -aloitteen kymmentä periaatetta ihmisoikeuksista, työelämän oikeuksista, ympäristöperiaatteista ja korruption torjunnasta. OP on noudattanut vuodesta 2009 lähtien YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteita. Katsauskauden aikana OP liittyi FIBS ry:n monimuotoisuusverkoston jäseneksi.

OP kertoi toukokuussa julkistavansa heinäkuusta lähtien vastuullisuusanalyysija rahastoistaan. Neljä kertaa vuodessa päivitettävät, rahastokohtaiset analyysit julkistetaan niistä rahastoista, joista on analyysin tuottamiseen riittävästi tietoa. Analyysien pohjana käytetään MSCI:n keräämää vastuullisuustietoa.

OP päivitti katsauskaudella vastuullisuusohjelmansa, jonka teemana on "Vastuullisuudesta positiivista muutosvoimaa". Vastuullisuusohjelma rakentuu neljän teeman ympärille: "Edistämme kestävää taloutta", "Tuemme alueellista elinvoimaisuutta", "Toimimme ihmisläheisesti ja osallistaen" ja "Edistämme terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia". Vastuullisuusohjelman käytännön tavoitteisiin kuuluu esimerkiksi hiilipositiivisuuteen tähtääminen vuoteen 2025 mennessä.

Asiakkuudet ja asiakasedut

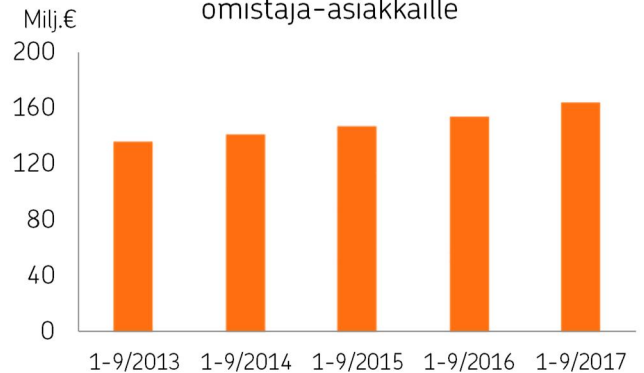
OP Ryhmän omistaja-asiakkaiden määrä kasvoi tammi-syyskuussa 63 000:lla yli 1,8 miljoonaan.

Osuuspankkien omistaja-asiakkaiden sijoitukset osuuspankkien Tuotto- ja jäsenosuuksiin olivat syyskuun lopussa yhteensä 3,0 miljardia euroa (2,9).

OP Ryhmän asiakasmäärä kasvoi tammi-syyskuussa nettomääräisesti 28 000:lla. Syyskuun lopussa asiakkaita oli 4 385 000. Henkilöasiakkaiden määrä oli yli 3 941 000 ja yritysassiakkaiden määrä yli 443 000. Pankki- ja vahinkovakuutus toiminnan yhteisten asiakkaiden määrä kasvoi tammi-syyskuussa 30 000:lla lähes 1,8 miljoonaan.

Osuuspankkien omistaja-asiakkaiden pankki-, vahinkovakuutus- ja varallisuudenhoitoasioinnista kertyy OP-bonuksia. Asioinnin keskittämistä omistaja-asiakkaille tammi-syyskuussa kertyneiden uusien bonusten arvo oli yhteensä 164 miljoonaa euroa (154). Bonuksia käytettiin pankki- ja varallisuudenhoitopalveluihin yhteensä 77 miljoonaa euroa (77) ja vahinkovakuutus tuotteiden vakuutusmaksuihin 85 miljoonaa euroa (79). OP-bonuksia käytettiin 1 759 000 vakuutuslaskuun (1 648 000), joista 242 000 laskua (220 000) maksettiin kokonaan bonuksilla.

Kertyneet uudet OP-bonukset omistaja-asiakkaille

Omistaja-asiakkaille annettiin katsauskaudella 54 miljoonaa euroa (52) vahinkovakuutuksen keskittämisalennuksia.

Katsauskaudella kertyneen Tuotto-osuuksille maksettavan koron arvioidaan olevan yhteensä 67 miljoonaa euroa (62). Tuotto-osuuksien tuottotavoite vuodelle 2017 on 3,25 prosenttia (3,25). Tuotto-osuuksille arvioidaan maksettavan tuottotavoitteen mukaan korkoja kuluvalta vuodelta yhteensä noin 88 miljoonaa euroa (83).

Monikanavaiset palvelut

Ryhmän monikanavainen palveluverkosto koostuu konttori-, verkko-, puhelin- ja mobiilipalveluista. Henkilökohtaista asiakaspalvelua tarjotaan sekä konttoreissa että digitaalisesti. Ryhmän tavoitteena on tarjota toimialan paras monikanavainen asiakaskokemus luomalla jatkuvia ja merkityksellisiä kohtaamisia kaikissa kanavissa.

OP-mobiili oli syyskuussa asiakkaiden päivittäisasiointin pääkanava lähes 16 miljoonalla käynnillä yhden kuukauden aikana. Verkkopalveluiden käyntien määrä oli noin 9 miljoonaa. Pivo-mobiilisovelluksen käyntien määrä oli syyskuussa yli 2 miljoonaa.

Katsauskauden aikana asiakkaille on lanseerattu useita uusia mobiilimaksutapoja: Pivon kaverimaksu, Pivon maksunappi sekä Siirto-maksut Pivossa ja OP-mobiilissa. Pivon kaverimaksun ja Siirto-maksun avulla asiakkaat voivat siirtää rahaa toiselle henkilölle maksun vastaanottajan puhelinnumeroa käyttäen. Pivon maksunapilla asiakkaat voivat maksaa verkkokaupoissa ostoksiaan ilman avainlukulistaa tai kortin tunnuslukua. Pivon maksunappi on maksutapavaihtoehtona jo yli 4 000 verkkokaupassa.

OP vahvisti yrityksille suunnattua mobiilimaksutarjontaa syyskuussa ostamalla Payment Highway -palvelun. Palvelun avulla OP:n yritysasiakkaat voivat tarjota asiakkailleen esimerkiksi Pivon ja Siirron kaltaiset uudet mobiilimaksutavat sekä luottokortilla tehtävät toistuvaismaksut. Palvelua voidaan hyödyntää esimerkiksi ruuan tilaamiseen verkosta tai kortittomaan tankkaukseen.

OP:n verkkopalvelu op.fi on uudistunut ja se palvelee sekä henkilö- että yritysasiakkaita pankki- ja vakuutusasioissa. Asiakkaat ohjataan käyttämään uutta palvelua. Vanha sivusto toimii vielä varapalveluna. Uutta palvelua on alusta asti kehitetty

yhdessä asiakkaiden kanssa, ja kehitystyötä ohjaavaa asiakaspalautetta kerätään edelleen.

Verkko- ja mobiilipalveluiden kasvusta huolimatta OP Ryhmällä on edelleen maan kattavin konttoriverkosto, johon kuuluu yli 400 toimipaikkaa ympäri maata. Oman konttoriverkoston toimintaa tukee lisäksi laaja asiamies- ja kumppanuusverkosto, jonka merkitys on erityisen suuri vahinkovakuutusten myynnissä.

OP Ryhmä on laajasti läsnä yleisimmissä sosiaalisen median kanavissa, joissa sillä on yhteensä lähes 350 000 seuraajaa. Ryhmän valtakunnallisten some-tilien lisäksi monilla osuuspankeilla on omat Facebook-sivut, joilla ne jakavat paikalliselle asiakaskunnalle suunnattuja julkaisuja. Maaliskuussa avattiin op.media, OP:n omistaja-asiakkaiden ja yritysasiakkaiden uusi yhteisöllinen verkkomedia. Palvelussa käy kuukausittain noin 350 000 kävijää.

Uudet liiketoiminnot

Terveys ja hyvinvointi

Pohjola Terveys Oy:n neljäs sairaala avattiin Kuopioon elokuun lopussa. Aiemmin avatut sairaalat toimivat Helsingissä, Tampereella ja Oulussa. Pohjola Terveys on laajentumassa valtakunnalliseksi toimijaksi ja viides sairaala on rakenteilla Turkuun. Rakentamissuunnitelman mukainen toiminnan aloitus ajoittuu touko-kesäkuun vaihteeseen 2018.

Hallintoneuvosto käsitteli kokouksessaan 28.9.2017 terveys- ja hyvinvointiliiketoiminnan strategian mukaisen laajentumisen seuraavia vaiheita. Tulevina vuosina liiketoimintaa on tarkoitus laajentaa muun muassa valtakunnallisen lääkäriasemaverkoston rakentamisen kautta. Lisäksi selvitetään palvelutarjonnan laajentamista ikääntyvien hoivapalveluihin.

Asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä Pohjola Sairaaloiden palveluun. Leikkausasiakkaiden antama NPS-luku oli syyskuun lopussa 97.

Liikkuminen

OP otti marraskuussa 2016 ensiaskeleensa liikkumisen palveluissa lanseeraamalla OP Kulku -palvelun pääkaupunkiseudulla. Palvelun tavoitteena on madaltaa kynnystä sähköautoilun aloittamiseen tarjoamalla kuluttajille ja pienyrityksille mahdollisuuden sähköautoiluun kuukausihinnalla. OP Kulku laajeni kevään ja kesän aikana Tampereelle ja Turkuun sekä niiden lähialueille. Heinäkuussa julkistettiin OP Kulku -palvelun yhteiskäyttöauto-ratkaisu, jossa kaupungit voivat hankkia työntekijöidensä tai kuntalaisten yhteiskäyttöön sähköautoja, jotka ovat käytettävissä myös vapaa-ajalla. Kotkassa käynnistyy tähän perustuva kaupunkiautokokeilu marraskuussa.

OP julkisti huhtikuussa rakentavansa yhdessä Fortumin kanssa noin sata sähköautojen latauspistettä eri puolille Suomea. Uudet latauspisteet sijoitetaan osuuspankkien toimipisteiden yhteyteen ja niiden rakentaminen on käynnissä.

Toukokuussa OP toi Suomeen DriveNow-yhteiskäyttöautot. DriveNow-palveluun rekisteröityneillä käyttäjillä on käytettävissä 150 autoa Helsingissä ja sen lähialueilla ajominuutteihin perustuvalla maksulla. Kolmannen vuosineljänneksen aikana DriveNow-palveluun tuotiin uusia ominaisuuksia kuten

tuntipaketit ja dynaaminen hinnoittelu. Syyskuun lopussa DriveNow'lla oli Suomessa jo yli 12 000 asiakasta.

Elokuun lopussa OP lanseerasi minuuttipohjaisen DriveNow'n ja pitkäaikaiseen vuokraukseen perustuvan OP Kulku -palvelun rinnalle OP Kausiauto -palvelun, jossa minimivuokra-aika on yksi kuukausi.

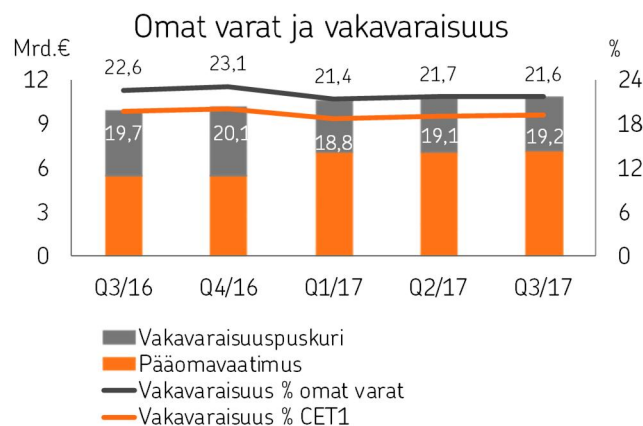
Vakavaraisuus

Rahoitus- ja vakuutusryhmittymän valvonnasta annetun lain mukainen vakavaraisuus

Rahoitus- ja vakuutusryhmittymän (Rava) valvonnasta annetun lain mukaan lasketut OP Ryhmän omat varat ylittivät katsauskauden lopussa laissa määritellyn vähimmäismäärän 3,5 miljardilla eurolla (4,3). Puskuria laskivat valvojan arvion perusteella EKP:n määräämä Pilari 2 -pääomavaatimus (P2R) 1,75 prosenttia yhdistettynä pankkitoiminnan kasvun aiheuttamaan pääomavaatimuksen nousuun sekä EKP:n asettamat riskipainolattiat. P2R-vaatimus nosti luottolaitosvakavaraisuuden pääomavaatimuksen 12,5 prosentista 14,3 prosenttiin riskipainotetuista eristä laskettuna. Ryhmän omien varojen määrä suhteessa vähimmäispääomavaatimukseen oli 146 prosenttia (170). P2R-vaatimus alensi suhdelukua 16 prosenttiyksikköä. Suhdeluku oli 159 prosenttia ilman EKP:n asettamia riskipainolattioita. Pankkitoiminnan lisäpääomavaatimusten ja vakuutusyhtiöiden pääomavaatimusten seurauksena Rava-vakavaraisuus ei kuvaa Rava-ryhmittymän pääomien minimitasoa, vaan tasoa, jonka puitteissa ryhmittymä voi toimia ilman puskurien allituksesta seuraavia viranomaisveloitteita.

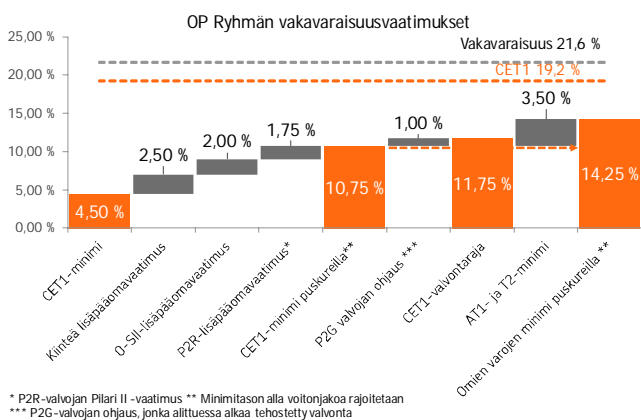
Luottolaitosvakavaraisuus

OP Ryhmän CET1-vakavaraisuus oli katsauskauden lopussa 19,2 prosenttia (20,1). EKP:n asettamat riskipainolattiat laskivat vakavaraisuutta 1,8 prosenttiyksikköä. Ydinpääomien kasvu ylitti luottokannan kasvusta johtuvan kokonaisriskin kasvun. Etuusperusteisten eläkejärjestelyiden (IAS 19) laskennallisten oikaisujen vaikutus ryhmän CET1-vakavaraisuuteen oli noin -1,0 prosenttiyksikköä, eli hieman pienempi kuin vuoden 2016 lopussa.

OP Ryhmän luottolaitostoiminnan vakavaraisuus on vahva suhteessa lakisääteiseen ja viranomaisen asettamiin vakavaraisuusvaatimuksiin. Lakisääteinen minimi vakavaraisuussuhteelle on 8 prosenttia ja CET1-vakavaraisuudelle 4,5 prosenttia. Luottolaitoslain mukainen 2,5

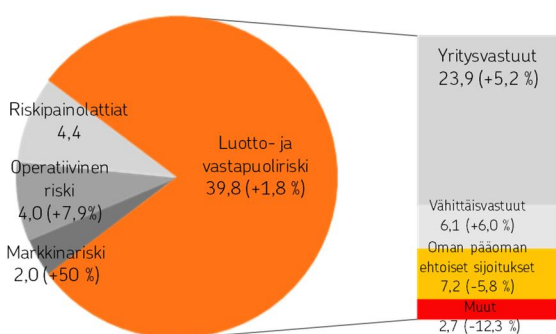
prosentin kiinteä lisäpääomavaatimus, 2 prosentin O-SII-lisäpääomavaatimus ja EKP:n P2R-vaatimus nostavat käytännössä alarajan vakavaraisuussuhteelle 14,3 prosenttiin ja CET1-vakavaraisuudelle 10,8 prosenttiin.

Ryhmän luottolaitostoiminnan ydinpääoma oli katsauskauden lopussa 9,6 miljardia euroa (8,9). Ydinpääomaa kasvattivat pankkitoiminnan tulos, Tuotto-osuuksien liikkeeseenlaskut sekä osingot ryhmän vakuutusyhteisöiltä. Ydinpääomista vähennetyt IAS 19 -oikaisu laskivat hieman vuodenvaihteen tasosta. Tuotto-osuuksien määrä ydinpääomissa oli 2,8 miljardia euroa (2,6).

Kokonaisriski oli katsauskauden lopussa 50,1 miljardia euroa (44,1), eli 13,7 prosenttia suurempi kuin viime vuoden lopussa. Vuoden lopun luvussa ei ole huomioitu EKP:n asettamaa riskipainoarajaa, jonka osuus kasvusta on 72 prosenttia. EKP:n asettama vähittäisvastuiden riskipainoaraja oli 4,4 miljardia euroa, jota ilman kokonaisriski oli 45,8 miljardia euroa ja kasvu vuodenvaihteesta 3,8 prosenttia. Yritysvastuiden keskimääräiset riskipainot laskivat hieman. Vähittäisvastuiden keskimääräiset riskipainot nousivat hieman.

Kokonaisriski 30.9.2017
yhteensä 50,1 mrd.€
(muutos vuoden alusta 14 %)

Rahoitus- ja vakuutusryhmittymän sisäiset vakuutusyhtiösijoitukset käsitellään riskipainotettuina erinä EKP:n luvan mukaisesti. Oman pääoman ehtoisiin sijoituksiin sisältyy ryhmän sisäisiä vakuutusyhtiöomistuksia riskipainotettuina erinä 6,5 miljardia euroa noin 280 prosentin riskipainolla.

Finanssivalvonta tekee makrovakauspäätöksen neljännesvuosittain. Finanssivalvonta päätti syyskuussa 2017 edelleen olla asettamatta pankeille syklistyyttä vähentävää lisäpääomavaatimusta, mutta vahvisti asettavansa asuntolainoille

15 prosentin riskipainoarajan vuoden 2018 alusta lukien vähintään kahdeksi vuodeksi. Riskipainolattialla varaudutaan Finanssivalvonnan mukaan kasvaneeseen kotitalouksien velkaantuneisuuden aiheuttamaan järjestelmäriskien. Riskipainoarajalla ei ole vaikutusta OP Ryhmän kokonaisriskiin EKP:n asettamat vähittäisvastuiden riskipainoarajat huomioiden. Ilman EKP:n riskipainoarajaa Finanssivalvonnan asuntoluottojen 15 prosentin riskipainoaraja heikentäisi CET1-vakavaraisuutta arviolta 1,1 prosenttiyksikköä.

Tulevassa EU-tason sääntelyssä on mukana velkaantumisasestetta kuvaava vaatimus eli vähimmäisomavaraisuusaste (Leverage Ratio). OP Ryhmän pankkitoiminnan vähimmäisomavaraisuusaste on nykytulkintojen mukaan arviolta 7,8 prosenttia (7,4) katsauskauden lopun luvuilla laskettuna. Säännösluonnosten mukainen minimitaso on 3 prosenttia.

Valtiovarainministeriö on valmistelemaan järjestelmäriskipuskurin lisäämistä luottolaitoslakiin. Luonnosten mukaan Finanssivalvonta voisi asettaa järjestelmäriskipuskurin 0–5 prosenttiin. Puskuri vaikuttaisi OP Ryhmään vain, jos se ylittäisi OP Ryhmän O-SII-puskurin, joka on tällä hetkellä 2 prosenttia.

Vahinko- ja henkivakuutus

Vahinkovakuutuksen vakavaraisuusasema säilyi vahvana, ja oli vuodenvaihteen tasoa korkeammalla. Myös henkivakuutuksen vakavaraisuusasema oli parempi kuin vuodenvaihteessa, vaikka ylimääräinen osingonmaksu laski omien varojen määrää.

Solvenssi II	Vahinkovakuutus*		Henkivakuutus	
	30.9. 2017	31.12. 2016	30.9. 2017	31.12. 2016
Omat varat, milj. € **	1 101	992	1 437	1 455
Pääomavaade, milj. €**	670	693	710	742
Solvenssisuhde, % **	164	143	202	196
Solvenssisuhde,% (ilman siirtymäsäännöstä)	161	127	160	149

* Vahinkovakuutus sisältää OVY Vakuutus Oy:n
** siirtymäsäännökset huomioiden

EKP:n valvonta

OP Ryhmä on EKP:n valvonnassa. EKP on asettanut OP Ryhmälle valvojan arviointiin (SREP) perustuvan pääomavaatimuksen. EKP:n asettama 1.1.2017 voimaan tullut lisäpääomavaatimus (P2R) on 1,75 prosenttia. Lisäksi EKP on määrittänyt vakavaraisuusohjeistuksen (P2G), jonka määrä on 1,0 prosenttia ja jonka rikkoutuminen ei vaikuttaisi esimerkiksi voitonjakoon.

EKP:n asettamat relevantit vähittäisvastuiden riskipainoarajat ovat 15,4 prosenttia kiinteistövakuudellisille ja 32,7 prosenttia muille henkilöasiakkaiden vastuille. Riskipainoarajat ovat päätöksen mukaan voimassa vuoden 2018 kolmannelle vuosineljännekselle asti.

Kriisinratkaisusta annettujen lain mukaiset velat

Luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten kriisinratkaisua koskevan sääntelyn mukaan kriisinratkaisuviranomaisella on oikeus puuttua pankin liikkeeseen laskemien sijoitustuotteiden ehtoihin sijoittajan asemaan vaikuttavalla tavalla. OP Ryhmän kriisinratkaisuviranomainen on Brysselissä toimiva EU:n kriisinratkaisuneuvosto (Single Resolution Board). Kriisinratkaisuviranomainen on määrittämässä kriisinratkaisulain mukaisten velkojen minimimäärää OP Ryhmän tasolla.

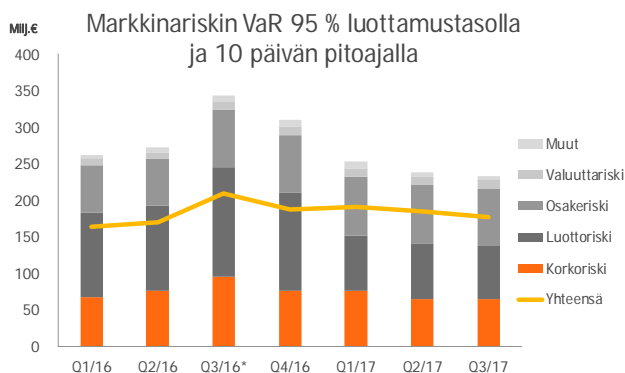
Riskiasema

OP Ryhmän riskiasema on säilynyt vakaana. Riskinottokyky on vahva ja turvaa ryhmän liiketoiminnan edellytykset.

Vahva riskinottokyky ja maltillinen tavoiteriskitaso pitivät luottoriskiaseman vakaana.

OP Ryhmän rahoitus- ja maksuvalmius on hyvä. Rahoituksen saatavuus on säilynyt hyvänä. Katsauskauden aikana OP Ryhmä laski liikkeelle pitkäaikaisia joukkovelkakirjalainoja yhteensä 2,9 miljardiin euron edestä. Lisäksi OP Ryhmä osallistui EKP:n kohdennettujen pitempiaikaisten rahoitusoperaatioiden toiseen sarjaan (TLTRO-II) 1 miljardilla eurolla. Talletusten osuus luottokannasta on säilynyt vakaana katsauskauden ajan.

OP Ryhmän markkinariskiasema oli katsauskaudella vakaa. Ryhmän markkinariskiä mittaava VaR-tunnusluku oli katsauskauden lopulla 177 miljoonaa euroa (188). VaR-tunnusluku sisältää vakuutusyhteisöjen kokonaistaseen, trading-toiminnan, likviditeettireservin ja sisäisen pankin korkoriskiposition.

* Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomesta siirtynyt eriytetty tase (eläkevakuutuskanta) on mukana luvuissa Q3/16 alkaen.

Operatiivisten riskien arvioidaan olevan tavoitteen mukaisesti maltillisella tasolla. Toiminnan ja palveluiden kehittämisen nopeus asettaa kuitenkin lähivuosina riskienhallinnalle lisähaasteita.

Etusopohjaisten eläkejärjestelyiden riskit liittyvät korko- ja markkinariskisiin, eläkkeiden tuleviin korotuksiin sekä elinajanodotteen pitenemiseen. Eläkevelvoitteen diskonttauksessa käytettävän korkotason muutoksella on olennainen vaikutus eläkevelvoitteen määrään. Katsauskaudella muihin laajan tuloksen eriin kirjattu etusopohjaisten eläkejärjestelyiden nettovelan supistuminen paransi katsauskauden laajaa tulosta

ennen veroja 28 miljoonaa euroa. Nettovelkaa supisti korkotason nousu ja sijoitustoiminnan hyvä tuotto. Vertailukaudella etusopohjaisten eläkejärjestelyiden nettovelan kasvu heikensi laajaa tulosta ennen veroja 302 miljoonaa euroa.

Pankkitoiminta

Pankkitoiminnan keskeiset riskit ovat asiakasliiketoiminnasta syntyvä luottoriski sekä markkinariski.

Pankkitoiminnan luottoriskiasema säilyi vakaana ja riskitasoltaan maltillisena. Ongelmasaamisten yhteismäärä oli 3,0 miljardia euroa (2,6), joista terveiden lainanhoitojoustojen osuus oli 1,9 miljardia euroa (1,7). Ongelmasaamisten kasvu aiheutui lainanhoitojoustojen käytön lisäyksestä sekä osin myös luottoluokitteluasteikon päivityksestä johtuvasta luottoluokkien heikentymisestä. Ongelmasaamisilla tarkoitetaan yli 90 päivää erääntyneitä saamisia, muita riskillisiksi luokiteltuja saamisia sekä saamisia, joihin kohdistuu asiakkaan taloudellisista vaikeuksista johtuva lainanhoitojousto. Lainanhoitojoustot ovat asiakkaan aloitteesta sovittuja helpotuksia alkuperäiseen maksuohjelmaan ja niillä pyritään auttamaan asiakasta selviytymään väliaikaisista maksuvaikkeuksista. Osuuspankit pyrkivät toiminnallaan aktiivisesti löytämään ratkaisuja asiakkaiden väliaikaisten maksuvaikkeuksien ylittämiseksi. Muista kuin asiakkaan taloudellisista vaikeuksista johtuneita maksuohjelmamuutoksia ei luokitella ongelmasaamisiksi. Arvonalentumisten määrä pysyi alhaisena ja oli 0,04 prosenttia (0,06) luotto- ja takauskannasta.

Luotto- ja takauskanta kasvoi katsauskaudella 2,4 miljardia euroa 83,8 miljardiin euroon (81,3). Henkilöasiakkaiden osuus luotto- ja takauskannasta oli 59,6 prosenttia (60,2). Henkilöasiakkaiden vastuiden kuudesta pääluokasta kahteen parhaimpaan luokkaan kuului 83,3 prosenttia (84,2) ja kahteen heikoimpaan luokkaan 3,8 (3,5) prosenttia vastuista. Yritysassiakkaiden (ml. asuntoyhteisöt) osuus luotto- ja takauskannasta oli 37,6 prosenttia (37,5). Yritysassiakkaiden vastuista parhaimpiin luottoluokkiin 1–5,5 luokiteltujen vastuiden osuus oli 55,1 prosenttia (55,2) ja kahden heikoimman luottoluokan vastuut olivat 535 miljoonaa euroa (526) eli 1,2 prosenttia (1,2).

Yhdenkään asiakkaan asiakasriski ei vähennyserien ja muiden luottoriskin vähentämistekniikoiden jälkeen ylittänyt kymmentä prosenttia omista varoista. Asiakasriskejä kattavat pankkitoiminnan omat varat olivat 11,1 miljardia euroa (10,4).

Yritys- ja asuntoyhteisövästuuissa merkittävimmät toimialat vastuiden määrällä mitattuna olivat asuntojen vuokraus ja hallinta 18,1 prosenttia (17,7), muiden kiinteistöjen kuin asuinkiinteistöjen vuokraus ja hallinta 9,6 prosenttia (10,2) sekä energia 9,1 prosenttia (9,1). Asuntojen vuokraus ja hallinta -toimialan vastuista 93,3 prosenttia oli asuntoyhteisöjen vastuista ja 14,3 prosenttia oli julkisyhteisöjen takaamia.

Pankkitoiminnan vastuiden seurannassa siirryttiin käyttämään vastuuryhmiä aikaisemmin käytettyjen asiakassektorien sijaan. Vertailutiedot on oikaistu uuden seurannan mukaiseksi.

Pankkitoiminnan korkoriski mitattuna yhden prosenttiyksikön koronlaskun vaikutuksena 12 kuukauden korkokatteeseen oli syyskuun lopussa 88 miljoonaa euroa. Vuonna 2017 mittausmenetelmää on muutettu siten, että se huomioi

kuluttajansuojalakiin hyväksytyt muutokset asuntoluottojen viitekoron nolalatioista.

OP Ryhmässä hallinnoitavien talletussuojan piiriin kuuluvien talletusten yhteismäärä katsauskauden lopussa oli 33,7 miljardia euroa (32,6). Talletussuojarahastosta korvataan enintään 100 000 euroa yhtä OP Ryhmän asiakasta kohden.

Vahinkovakuutus

Vahinkovakuutuksen keskeiset riskit ovat vahinkokehitykseen liittyvät vakuutustekniset riskit, vakuutusvelan katteena olevien sijoitusten markkinariskit, eläkeluotoisen vakuutusvelan edunsaajien eliniän ennakoitua nopeampi kasvu, vakuutusvelan arvostamisessa käytetty korkotaso sekä vakuutusvelan diskonttokoron ja markkinakorkojen välinen ero.

Ennustettujen elinikien piteneminen yhdellä vuodella kasvattaisi eläkeluotoista vakuutusvelkaa 45 miljoonaa euroa. Vakuutusvelan arvostamisessa käytetyn korkotason laskeminen 0,1 prosenttiyksiköllä kasvattaisi vakuutusvelkaa 27 miljoonaa euroa.

Vahinkovakuutuksen vakuutusteknisissä riskeissä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vahinkovakuutuksen merkittävin markkinariski on markkinakorkojen laskun vakuutusvelan arvoa ja pääomavaadetta nostava vaikutus.

Sijoitusten riskiasema oli katsauskaudella vakaa. Riskiä mittaava VaR-tunnusluku oli katsauskauden lopulla 58 miljoonaa euroa (57). Sijoitussalkun omaisuuslajijakaumassa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vakuutusvelan korkoriskiä on suojattu korkojohdannaisten lisäksi joukkovelkakirjalainoin. Salkun korko- ja luottoriski säilyi vakaana. Vakuutusvelan korkoriskin suojausaste on pidetty vakaana.

Varallisuudenhoito

Varallisuudenhoidon keskeisimmät riskit ovat henkivakuutuksen sijoitusomaisuuden markkinariskit, vakuutusvelan arvostamisessa käytetty korkotaso sekä vakuutettujen elinajanodotteen ennakoitua nopeampi kasvu.

Ennustettujen elinikien piteneminen yhdellä vuodella kasvattaisi vakuutusvelkaa 25 miljoonaa euroa. Vakuutusvelan arvostamisessa käytetyn korkotason laskeminen 0,1 prosenttiyksiköllä kasvattaisi vakuutusvelkaa 32 miljoonaa euroa. Suomi-yhtiöstä siirtyneiden eriytettyjen vakuutuskantojen sijoitus- ja asiakaskäyttämisen riskejä on puskuroitu. Puskuri riittää kattamaan merkittävän negatiivisen sijoitusomaisuuden tuoton eriytetyille kannoille, minkä jälkeen OP Ryhmä kantaa kantojen riskit.

Henkivakuutuksen vakuutusteknisissä riskeissä asiakaskäyttämisen riskiä on suojattu jälleenvakuutus sopimuksella, jonka johdosta asiakaskäyttämisen riski on alempana kuin viime vuoden aikana.

Sijoitusten riskiasema oli katsauskaudella vakaa. Riskiä mittaava VaR-tunnusluku oli katsauskauden lopulla 63 miljoonaa euroa (68). Sijoitussalkun omaisuuslajijakaumassa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vakuutusvelan korkoriskiä on suojattu korkojohdannaisten lisäksi joukkovelkakirjalainoin. Salkun korko-

ja luottoriski säilyi vakaana. Vakuutusvelan korkoriskin suojausaste on hieman korkeampi kuin katsauskauden alussa.

Muu toiminta

Muun toiminnan keskeiset riskit ovat likviditeettireservin luotto- ja markkinariskit sekä likviditeettiriskit. Markkinariski on merkitykseltään suurin likviditeettireserviin sisältyvissä saamistodistuksissa.

Likviditeettireservin position kokoon suhteutettu markkinariski (VaR 95 %) pysyi vakaana katsauskaudella. Sijoitusten määrä laski hieman ja omaisuuslajijakaumassa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia.

OP Ryhmä turvaa maksuvalmiutensa likviditeettireservillä, joka muodostuu pääasiassa talletuksista keskuspankkiin ja keskuspankkirahoituksen vakuudeksi kelpaavista saamisista. Likviditeettireservi ja muut varautumissuunnitelman mukaiset lisärahoituslähteet riittävät kattamaan vähintään kahden vuoden rahoitustarpeen tilanteessa, jossa tukkuvarainhankinta ei toimisi ja talletuskanta supistuisi maltillisesti.

Vakuuskelpoisten saamistodistusten määrän laskuun vaikutti muun muassa niiden käyttäminen vakuutena TLTRO-II-rahoitusoperaatioissa.

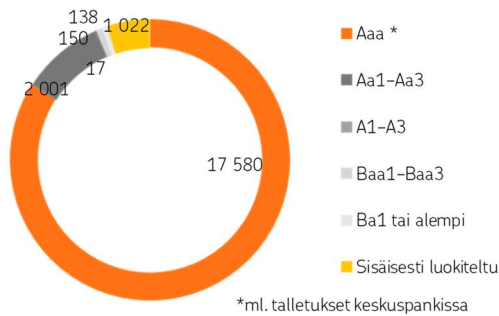
OP Ryhmän maksuvalmiutta ja likviditeettireservin riittävyyttä seurataan muun muassa maksuvalmiusvaatimusta mittaavalla LCR-suhdeluvulla. Siirtymäsäännösten mukaan LCR-suhdeluvun on oltava vähintään 80 prosenttia vuonna 2017 ja vähintään 100 prosenttia vuoden 2018 alusta alkaen. OP Ryhmän LCR-suhdeluku oli syyskuun lopussa 139 prosenttia.

Likviditeettireservi

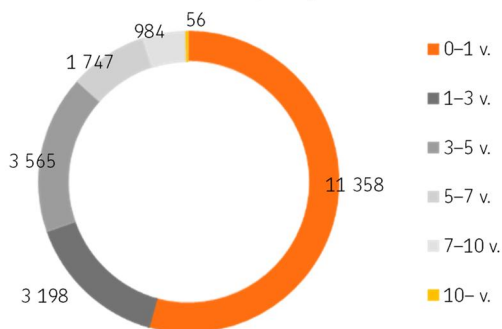
Mrd. €	30.9.2017	31.12.2016	Muutos, %
Talletukset keskuspankissa	10,6	9,3	13,5
Vakuuskelpoiset saamistodistukset	8,8	11,2	-21,0
Vakuuskelpoiset yritysluotot		0,1	
Yhteensä	19,4	20,6	-5,7
Ei-vakuuskelpoiset saamiset	1,5	1,4	8,1
Likviditeettireservi markkina-arvoin	20,9	22,0	-4,9
Vakuuden aliarvostus (Haircut)	-0,7	-0,7	4,3
Likviditeettireservi vakuusarvoin	20,2	21,3	-5,2

Likviditeettireservi sisältää hyvän luottoluokituksen omaavien valtioiden, kuntien, rahoituslaitosten ja yritysten liikkeeseen laskemia saamistodistuksia, arvopaperistettuja saamia ja vakuuskelpoisia luottoja. Likviditeettireserviin kuuluvat saamistodistukset on reservilaskelmassa arvostettu markkinoilta saataviin noteerauksiin.

Likviditeettireserviin luettavien rahoitusvarojen luottoluokitusjakauma 30.9.2017, milj.€

Likviditeettireserviin luettavien rahoitusvarojen maturiteettijakauma 30.9.2017, milj.€

Luottoluokitukset

Luokituslaitos	Lyhyt varain-hankinta	Näkymä	Pitkä varain-hankinta	Näkymä
Standard & Poor's	A-1+	Vakaa	AA-	Vakaa
Moody's	P-1	Vakaa	Aa3	Vakaa

OP Yrityspankki Oyj:llä on luottoluokitukset Standard & Poor's Credit Market Services Europe Limitedistä ja Moody's Investors Service Ltd:stä. OP Yrityspankin luottokelpoisuutta arvioidessaan luottoluokituslaitokset ottavat huomioon koko OP Ryhmän taloudellisen aseman.

Luottoluokitukset eivät muuttuneet katsauskaudella.

Standard & Poor's vahvisti heinäkuussa 2017 OP Yrityspankki Oyj:n pitkien luottojen luokituksen AA- ja lyhyiden luottojen luokituksen A-1+ ja säilytti näkymät vakaina.

Segmenttien tulos

OP Ryhmän liiketoimintasegmentit ovat Pankkitoiminta, Vahinkovakuutus ja Varallisuudenhoito. Terveys- ja hyvinvointiliiketoiminta sisältyy Vahinkovakuutus-liiketoimintasegmenttiin. Liiketoimintasegmentteihin kuulumaton toiminta esitetään segmentissä "Muu toiminta". Segmenttiraportointi laaditaan noudattaen OP Ryhmän tilinpäätöksen laatimisperiaatteita.

Pankkitoiminta

- Tulos ennen veroja oli 513 miljoonaa euroa (448).
- Tuotot kasvoivat 8,7 prosenttia. Korkokate, nettopalkkiotuotot ja sijoitustoiminnan nettotuotot kasvoivat vertailukaudesta. Kulut kasvoivat 7,3 prosenttia kehittämisen kulujen ja volyymikasvun johdosta.
- Luottokanta kasvoi vuodessa 4,3 prosenttia ja talletuskanta 9,0 prosenttia. Nostettujen yritysluottojen määrä laski 2,0 prosenttia ja nostettujen asuntoluottojen määrä laski 2,8 prosenttia vertailukaudesta.
- Arvon alentumisten määrä, 27 miljoonaa euroa (35), oli 0,04 prosenttia (0,06) luotto- ja takauskannasta.
- Pankkitoiminnan merkittävimmät kehityspanostukset kohdistuivat rahoituksen ja maksamisen järjestelmien uudistamiseen. Asiakkaat ovat ottaneet uudet asuntoluottoihin liitettävät korkosuojausratkaisut sekä mobiilimaksamisen välineet odotetun positiivisesti vastaan. Syyskuussa käynnistettiin OP Joukkorahoitus: täysin digitaalinen palvelu, joka yhdistää rahoitusta tarvitsevat yritykset ja sijoittajat.

Pankkitoiminnan avainlukuja

Milj. €	1-9/2017	1-9/2016	Muutos, %	1-12/2016
Korkokate	887	846	4,8	1 134
Nettopalkkiotuotot	474	461	2,8	605
Sijoitustoiminnan nettotuotot	19	-36		-15
Muut tuotot	20	18	9,5	27
Tuotot yhteensä	1 401	1 289	8,7	1 751
Henkilöstökulut	270	281	-3,9	378
Poistot ja arvonalentumiset	39	31	23,6	44
Liiketoiminnan muut kulut	413	360	14,6	499
Kulut yhteensä	722	672	7,3	921
Saamisten arvonalentumiset	27	35	-22,9	76
OP-bonukset omistaja-asiakkaille	139	133	4,2	180
Tulos ennen veroja	513	448	14,4	574
Kulu-tuotto-suhde, %	51,5	52,2	-0,6	52,6
Milj. €				
Nostetut asuntoluotot	5 226	5 380	-2,8	7 125
Nostetut yritysluotot	4 898	4 997	-2,0	7 275
Välitetyt kiinteistökaupat, kpl	10 050	9 470	6,1	12 664
Mrd. €				
Luottokanta	30.9.2017	30.9.2016	Muutos, %	31.12.2016
Asuntoluotot	37,4	36,5	2,4	36,8
Yritysluotot	19,3	18,6	4,0	19,0
Asuntoyhteisöt ja muut luotot	24,4	22,7	7,6	22,8
Luottokanta yhteensä	81,1	77,8	4,3	78,6
Takauskanta	2,6	2,6	-1,4	2,8
Talletukset				
Käyttely- ja maksuliiketalletukset	41,1	36,7	12,0	37,1
Sijoitustalletukset	18,2	17,7	2,8	17,7
Talletukset yhteensä	59,2	54,3	9,0	54,8

Luottokanta kasvoi vuoden aikana 4,3 prosenttia 81,1 miljardiin euroon. Luottokannan kasvu vuoden alusta oli 3,2 prosenttia (3,5).

Talletuskanta kasvoi vuodessa 9,0 prosenttia ja tammi-syyskuussa 8,0 prosenttia 59,2 miljardiin euroon. Sijoitustalletusten määrä kasvoi 456 miljoonaa euroa eli 2,6 prosenttia vuoden aikana. Käyttely- ja maksuliiketalletusten määrä kasvoi vuodessa 12,0 prosenttia.

OP Ryhmän Kiinteistökeskusten välittämien asuntokauppojen määrä kasvoi 6,1 prosenttia vertailukaudesta. Asumisen palveluiden kehittäminen jatkuu. OP-Kiinteistökeskuksen kohteet ja palvelut, ajankohtaiset asumisen vinkit sekä arjen palveluntarjoajat yhteen kokoava OP Koti -sivusto avattiin kesällä. Sivustolta löytyvä asunnon myyntiapu -palvelu auttaa asiakkaita myymään itse osakehuoneistonsa muun muassa antamalla arvion asunnon hinnasta. Palveluhaku puolestaan tuo yhteen kodin palveluita, esimerkiksi siivouspalveluita tarjoavat yritykset ja niitä tarvitsevat kotitaloudet.

Asiakkaiden kiinnostus asuntoluottojen ja asuntoyhteisöluottojen suojaamiseen korkojen nousulta on kasvanut ja korkosuojien tuotot nelinkertaistuivat vertailukaudesta 32 miljoonaan euroon (8).

Opintotuki uudistus tuli voimaan 1.8.2017, ja sen myötä valtion takaama opintolainaa voi nostaa kuukaudessa jopa yli 60 prosenttia aiempaa enemmän. OP Ryhmässä opintolainoja nostettiin elo-syyskuussa ennätysmäärä, yhteensä 98 miljoonaa euroa. OP:n osuus uusista opintolainoista oli elokuun lopussa 46 prosenttia.

Syyskuussa käynnistettiin OP Joukkorahoitus: täysin digitaalinen palvelu, joka yhdistää rahoitusta tarvitsevat yritykset ja sijoittajat. OP toimii palvelussa rahoituksen välittäjänä. Palvelu on yrityksille uudenlainen kasvun rahoitusmuoto ja sijoittajille tapa tukea arvojen mukaista toimintaa ja paikallisia yrityksiä. Joukkorahoitus sopii erityisesti voimakkaasti kasvavien ja pienten ja keskiuurten yritysten rahoittamiseen. Parhaimmillaan joukkorahoitus luo uutta kasvua ja työtä Suomeen, ja sopii siksi rahoitusmuotona OP:n yhteisölliseen toimintaan.

Pankkiasiakkaita oli syyskuun lopussa yli 3,7 miljoonaa. OP Ryhmä sai tammi-syyskuussa 108 000 uutta pankkiasiakasta, eli 10,5 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin, jolloin vuoden 2016 toinen ja kolmas neljännes olivat poikkeuksellisen hyviä asiakasmäärän kasvun kannalta.

Pankkitoiminnan tulos

Pankkitoiminnan tulos ennen veroja oli 513 miljoonaa euroa (448) eli 14,4 prosenttia suurempi kuin vertailukaudesta. Tuotot kasvoivat 8,7 prosenttia ja kulut kasvoivat 7,3 prosenttia. Tuottojen kasvun seurauksena kulu-tuotto-suhde vahvistui ja oli 51,5 prosenttia (52,2). Arvon alentumisen määrä oli matalalla tasolla, 27 miljoonaa euroa (35), eli 0,04 (0,06) prosenttia luotto- ja takauksista.

Korkokate kasvoi 4,8 prosenttia luottokannan kasvun ja varainhankinta-kustannusten laskun seurauksena 887 miljoonaan euroon (846).

Pankkitoiminnan nettopalkkiotuotot kasvoivat 13 miljoonaa euroa 474 miljoonaan euroon (461) korkosuojauspalkkioiden ja asunnonvälitykseen liittyvien palkkioiden kasvettua.

Sijoitustoiminnan nettotuotot yhteensä kasvoivat 56 miljoonaa euroa. Sijoitustoiminnan nettotuottoja kasvatti korkojen muutoksista ja muista markkinamuutoksista aiheutunut positiivinen CVA-arvostus, joka oli 21 miljoonaa euroa positiivinen, kun se vertailukaudesta oli 36 miljoonaa euroa negatiivinen.

Kulut kasvoivat 7,3 prosenttia 722 miljoonaan euroon (672). Henkilöstökulut pienenevät 11 miljoonaa euroa 270 miljoonaan euroon (281). Liiketoiminnan muut kulut kasvoivat 14,6 prosenttia. ICT-kulujen kasvu oli 51 miljoonaa euroa. ICT-kuluja kasvattivat panostukset mobiiliasioinnin ja prosessien kehittämiseen sekä volyymin kasvu.

Vahinkovakuutus

- Tulos ennen veroja oli 137 miljoonaa euroa (206). Sijoitustoiminnan nettotuotot olivat 125 miljoonaa euroa (87). Tulos käyvin arvo in ennen veroja oli 88 miljoonaa euroa (289).
- Vakuutusmaksutuotot kasvoivat 1,2 prosenttia (2,3). Sijoitustaseen nettotuotto käyvin arvo in oli 119 miljoonaa euroa (18).
- Eläkevastuiden diskonttokoron alentamissuunnitelmaa nopeutettiin. Diskonttokoron alentaminen kasvatti korvauskuluja 102 miljoonaa euroa (41). Käytetty diskonttokorko on nyt 1,5 prosenttia.
- Operatiivinen yhdistetty kulusuhde oli 97,0 prosenttia (86,5) ja operatiivinen liikekulusuhde 19,7 prosenttia (17,6). Yhdistetty kulusuhde oli 98,5 prosenttia (88,0). Diskonttokoron lasku ja alkuvuoden heikko vahinkokehitys heikensivät yhdistettyjä kulusuhteita.
- Vahinkovakuutuksen perusjärjestelmän uudistus on aloitettu. Katsauskaudella lanseerattiin uusi liikennevakuutus ja täysin digitaalisen OP Nano -palveluperheen kotivakuutus ja matkavakuutus.

Vahinkovakuutuksen avainlukuja

Milj. €	1–9/2017	1–9/2016	Muutos, %	1–12/2016
Vakuutusmaksutuotot	1 074	1 062	1,2	1420
Korvauskulut	749	660	13,4	883
Muut kulut	3	3	-9,8	3
Vakuutuskate	322	398	-19,1	534
Sijoitustoiminnan nettotuotot	125	87	44,1	97
Muut nettotuotot	-16	-23	-29,5	-33
Tuotot yhteensä	431	462	-6,7	598
Henkilöstökulut	86	85	0,5	115
Poistot ja arvonalentumiset	34	30	12,3	41
Liiketoiminnan muut kulut	173	139	24,0	196
Kulut yhteensä	292	255	14,7	352
OP-bonukset omistaja-asiakkaille	1	1	5,5	2
Tulos ennen veroja	137	206	-33,4	244
Yhdistetty kulusuhde, %	98,5	88,0		89,1
Operatiivinen yhdistetty kulusuhde, %	97,0	86,5		87,6
Operatiivinen vahinkosuhde, %	77,3	68,9		69,1
Operatiivinen liikekulusuhde, %	19,7	17,6		18,5
Operatiivinen riskisuhde, %	71,1	63,2		63,3
Operatiivinen toimintakulusuhde,%	25,9	23,3		24,3
Solvenssisuhde (Solvenssi II), %*	163	162		143
Suurvahinkojen omalla vastuulla oleva korvausmeno	52	43		61
Muutokset aiempina vuosina tapahtuneisiin vahinkoihin kohdistuviin varauksiin (run off -tulos)	25	41		60

* siirtymäsäännökset huomioiden.

Henkilöasiakkaiden ja Baltian vakuutusmaksutuotot kasvoivat. Yritysassiakkaiden vakuutusmaksutuotot jäivät vertailukautta pienemmäksi. Lisääntynyt hintakilpailu erityisesti liikennevakuutuksessa ja yritys vakuutuksissa heijastui tuottojen kehitykseen niin henkilö- kuin yritysasiakkaissa. Vahinkokehitys oli selvästi vertailukautta heikompi, etenkin ensimmäisellä vuosineljänneksellä.

Maksutulon markkinaosuudella mitattuna OP Ryhmä on selvästi Suomen suurin vahinkovakuuttaja. OP Ryhmän markkinaosuus vahvistui edelleen vuonna 2016 ja oli toukokuussa julkaistujen tietojen mukaan 32,4 prosenttia.

Verkko- ja mobiiliasioinnin kehittäminen niin vakuutus- kuin korvauspalvelussa on vahinkovakuutuksen keskeisiä painopisteitä.

Uusien vahinkoapu.op.fi-sivuston ja OP-mobiiliin vahinkoilmoituspalvelun käyttö on ollut runsasta. Henkilöasiakkaiden vahingoista lähes 70 prosenttia ilmoitetaan sähköisten kanavien kautta. Katsauskaudella ryhmä julkaisi uuden, täysin digitaalisen OP Nano -palveluperheen, jonka kotivakuutus lanseerattiin toukokuussa ja matkavakuutus syyskuussa.

Vahinkovakuutuksen tulos

Tulos ennen veroja oli 137 miljoonaa euroa (206). Vakuutuskate laski 19,1 prosenttia 322 miljoonaan euroon pääosin diskonttokoron laskusuunnitelman nopeuttamisen seurauksena. Tuloslaskelmaan kirjatut sijoitusten nettotuotot kasvoivat

38 miljoonaa euroa. Tulos käyvin arvoin ennen veroja oli 88 miljoonaa euroa (289).

Operatiivinen yhdistetty kulusuhde oli 97,0 prosenttia (86,5). Operatiiviset tunnusluvut eivät sisällä poistoja yrityskauppojen yhteydessä syntyneistä aineettomista hyödykkeistä.

Vakuutusmaksutuotot

Milj. €

	1-9/2017	1-9/2016	Muutos, %
Henkilöasiakkaat	593	578	2,6
Yritysassiakkaat	435	441	-1,4
Baltia	46	43	8,1
Yhteensä	1 074	1 062	1,2

Korvauskulut ilman diskonttokoron laskua kasvoivat 4,5 prosenttia. Uusista omaisuuden ja toiminnan suurvahingoista aiheutuva korvausmeno oli vertailukautta suurempi. Tammi-syyskuussa kirjattiin 66 (50) uutta omaisuuden ja toiminnan suurvahinkoa, joiden omalla vastuulla oleva korvausmeno oli yhteensä 52 miljoonaa euroa (43). Tähän luokkaan kuuluvat yli 0,3 miljoonan euron vahingot. Lakisääteisten eläkkeiden korvausvastuun muutos oli vertailukautta pienempi. Tammi-syyskuussa eläkkeiden korvausvastuun muutos oli -3 miljoonaa euroa (9). Diskonttokorko laskettiin syyskuun lopussa 1,5 prosenttiin. Vuoden 2016 lopussa keskimääräinen diskonttokorko oli 1,97 prosenttia. Diskonttokoron lasku kasvatti korvauskuluja 102 miljoonaa euroa (41) ja heikensi operatiivista yhdistettyä kulusuhdetta 9,5 prosenttiyksikköä (3,9).

Muutokset aiempina vuosina tapahtuneisiin vahinkoihin, ilman diskonttokoron muutoksen vaikutusta, paransivat vakuutusteknistä katetta 25 miljoonaa euroa (41). Operatiivinen vahinkosuhte oli 77,3 prosenttia (68,9). Operatiivinen riskisuhte ilman korvausten välillisiä hoitokuluja oli 71,1 prosenttia (63,2).

Kulut kasvoivat 14,7 prosenttia ICT-kulujen kasvun sekä terveys- ja hyvinvointiliiketoiminnan laajentumisen johdosta ja olivat 38 miljoonaa euroa suuremmat kuin vertailukaudella. Operatiivinen liikekulusuhde oli 19,7 prosenttia (17,6). Operatiivinen toimintakulusuhde, joka sisältää myös korvausten välilliset hoitokulut, oli 25,9 prosenttia (23,3).

Operatiivinen vakuutustekninen kate ja yhdistetty kulusuhde (CR)

	1-9/2017		1-9/2016	
	Kate milj. €	CR, %	Kate milj. €	CR, %
Henkilöasiakkaat	77	86,9	104	82,0
Yritysassiakkaat	-48	111,1	36	91,8
Baltia	3	92,6	3	92,3
Yhteensä	32	97,0	143	86,5

Diskonttokoron lasku heikensi sekä henkilö- että erityisesti yritysasiakkaiden vakuutusteknistä kannattavuutta. Yritysasiakkaiden kate ilman suunnitelman ylittävää diskonttokoron muutosta oli 3 miljoonaa euroa negatiivinen. Alkuvuoden heikko vahinkokehitys rasitti suurasiaikkaiden kannattavuutta.

Sijoitustoiminta

Vahinkovakuutuksen sijoitustaseen nettotuotto käyvin arvoin oli 119 miljoonaa euroa (18). Sijoitustaseen nettotuotto on laskettu vähentämällä koko sijoitusomaisuuden tuotoista markkinaehtoisen vakuutusvelan arvonmuutos.

Sijoituskannan jakauma

%	30.9.2017	31.12.2016
Joukkolainat ja korkorahastot	67,6	74,4
Vaihtoehtoiset sijoitukset	4,2	3,2
Osakkeet	8,4	8,1
Pääomasijoitukset	2,6	2,9
Kiinteistöt	9,6	9,8
Rahamarkkinat	7,6	1,9
Yhteensä	100	100

Katsauskaudella sijoituskannan jakaumassa matalariskiset epälikvidit kiinteistövakuudelliset rahastot on siirretty joukkolainoista ja korkorahastoista vaihtoehtoiset sijoitukset ryhmään. Taulukon vertailutiedot on oikaistu.

Vahinkovakuutustoiminnan sijoituskanta oli raportointikauden lopussa 3 949 miljoonaa euroa (3 876). Investointitasolle luokiteltujen sijoitusten osuus oli 95 prosenttia (91) ja 65 prosenttia (62) sijoituksista oli vähintään A- -luokitteluisia saamisissa. Katsauskauden lopussa korkosijoitusten modifioitu duraatio oli 5,1 (5,4).

Suorien joukkovelkakirjalainasijoitusten keskimääräinen tuotto oli eräpäivään instrumenttien hankintahinnalla laskettuna (running yield) 1,8 prosenttia (1,7).

Varallisuudenhoito

- Tulos ennen veroja oli 190 miljoonaa euroa (183). Tulos käyvin arvojen mukaan oli 132 miljoonaa euroa (239).
- Nettopalkkiotulot kasvoivat 10,0 prosenttia vertailukaudesta hyvän nettomyynnin ja hallinnoitavien varojen hyvän arvonkehityksen seurauksena.
- Henkivakuutuksen sijoitustoiminnan nettotuotot pienenevät 8,9 prosenttia pienempien myyntivoittojen johdosta.
- Hallinnoitavien varojen bruttomäärä kasvoi vuodessa 6,2 prosenttia 76,5 miljardiin euroon.
- Katsauskaudella jatkettiin sähköisen myynnin ja asiain kehittämistä. Sähköisten sopimusten osuus on jo 50 prosenttia. Lisäksi valmistauduttiin tuleviin sääntelymuutoksiin.

Varallisuudenhoidon avainlukuja

Milj. €	1–9/2017	1–9/2016	Muutos, %	1–12/2016
Nettopalkkiotulot				
Rahastoista ja omaisuudenhoidosta	190	181	4,7	252
Henkivakuutuksesta	174	156	11,2	218
Kulut	105	103	2,6	139
Nettopalkkiotulot yhteensä	258	235	10,0	330
Henkivakuutuksen riskiliikkeen nettotuotot	18	20	-6,0	24
Henkivakuutuksen sijoitustoiminnan nettotuotot	93	102	-8,9	117
Muut tuotot	14	13	7,3	7
Tuotot yhteensä	383	369	3,8	478
Henkilöstökulut	57	66	-14,4	89
Poistot ja arvonalentumiset	20	19	7,6	25
Liiketoiminnan muut kulut	95	84	13,9	119
Kulut yhteensä	172	169	2,1	233
OP-bonukset omistaja-asiakkaille	21	18	15,2	25
Tulos ennen veroja	190	183	4,3	226
Mrd. €	30.9.2017	30.9.2016	Muutos, %	31.12.2016
Hallinnoitavat varat (brutto)				
Sijoitusrahastot	24,0	22,0	9,2	23,5
Instituutioasiakkaat	23,8	24,6	-3,1	24,6
Private Banking	18,8	16,6	12,9	17,3
Sijoitussidonnaiset vakuutussäästöt	9,9	8,8	12,1	9,2
Hallinnoitavat varat (brutto) yhteensä	76,5	72,0	6,2	74,5
Milj. €	1–9/2017	1–9/2016	Muutos, %	1–12/2016
Nettomyynti				
Sijoittaja- ja säästäjäasiakkaat	489	156		327
Private Banking -asiakkaat	398	316	25,9	437
Instituutioasiakkaat	344	-54		434
Nettomyynti yhteensä	1 231	418		1 198

Maailmantalouden kasvunäkymien parantuminen heijastui positiivisesti sijoitusmarkkinaan, minkä seurauksena varallisuudenhoidon tuotteiden kysyntä jatkoi kasvuaan ja hallinnoitavien varojen arvo kasvoi. Nettomyynti oli 1 231 miljoonaa euroa (418) ja hallinnoitavien varojen bruttomäärä kasvoi vuodessa 6,2 prosenttia 76,5 miljardiin euroon (72,0). Hallinnoitavat varat sisälsivät noin 13 miljardia euroa OP Ryhmään kuuluvien yritysten varoja.

OP Ryhmä on poistanut omistaja-asiakkailtaan pysyvästi rahastojen kaupankäyntikulua. Rahastoedut kiinnostavat asiakkaita, sillä OP-Rahastojen osuudenomistajien määrä kasvoi katsauskaudella lähes 43 000:lla. Sijoittaja- ja säästäjäasiakkaiden kokonaismäärä kasvoi katsauskaudella noin

15 000:lla ja oli syyskuun lopussa noin 781 000.

OP-Rahastojen riskikorjattu tuotto säilyi katsauskaudella hyvänä. OP-Rahastojen Morningstar-luokitus oli 3,1 (3,2).

Katsauskaudella jatkettiin varallisuudenhoidon sähköisen myynnin ja asiain kehittämistä. Sähköisten sopimusten osuus on jo 50 prosenttia (48) varallisuudenhoidon sopimuksista. Sijoitusrahastotoimeksiannoista tehtiin 79 prosenttia (74) sähköisesti. Lisäksi katsauskaudella on edistetty sääntelymuutoksiin, kuten MiFID II, liittyviä kehityshankkeita. Panostuksilla luodaan valmiudet liiketoiminnan jatkuvalla kehittämiselle uudessa sääntely-ympäristössä.

Varallisuudenhoidon tulos

Tulos ennen veroja kasvoi 190 miljoonaan euroon (183). Tuloskasvu muodostui nettopalkkiotuottojen suotuisasta kehityksestä. Myyntivoitot jäivät vertailukaudesta 6 miljoonaa euroa. Tulos käyvin arvoon oli 132 miljoonaa euroa (239).

Nettopalkkiotuotot kasvoivat vertailukaudesta 10,0 prosenttia ja olivat 258 miljoonaa euroa (235). Nettopalkkiotuotot olivat 0,47 prosenttia hallinnoitavien varojen bruttomäärästä.

Henkivakuutuksen sijoitustaseen nettotuotto käyvin arvoon oli 99 miljoonaa euroa (18). Sijoitustaseen nettotuotto on laskettu vähentämällä koko sijoitusomaisuuden tuotoista markkinaehtoisen vakuutusvelan arvonmuutos. Sijoitustase ei sisällä Suomi-yhtiöstä siirtyneitä ns. eriytettyjä taseita.

Kulut pysyivät lähes vertailukauden tasolla muihin liiketoimintakuluihin sisältyvien kehittämiskulujen kasvettua 8 miljoonaa euroa, poistojen kasvettua 1 miljoonaa euroa ja henkilöstökulujen laskettua 9 miljoonaa euroa. Kulut olivat 0,30 prosenttia hallinnoitavien varojen bruttomäärästä.

Vakuutusvelan korkoriskiä on suojattu korkotäydennyksillä ja korkojohdannaisilla. Lyhytaikaisten korkotäydennysten nettomuutos katsauskaudella oli 0 miljoonaa euroa (-16). Vertailukaudella lyhytaikaisten korkotäydennysten nettomuutos pienensi vakuutusvelkaa. Vakuutusvelan kertyneet korkotäydennykset (ilman eriytettyjä taseita) olivat katsauskauden lopussa 350 miljoonaa euroa (432). Korkotäydennyksistä 36 miljoonaa euroa (36) oli lyhytaikaisia, alle 12 kuukauden ajaksi tehtyjä korkotäydennyksiä.

Henkivakuutuksen sijoitusomaisuus ilman sijoitussidonnaisen vakuutuksen katteena olevaa omaisuutta, vakuutusvelkaa suojaavia korkojohdannaisia sekä eriytettyjä taseita oli 3 821 miljoonaa euroa (4 100). Investointitasolle luokiteltujen sijoitusten osuus korkosalkusta oli 95 prosenttia (93). Katsauskauden lopussa korkosijoitusten modifioitu duraatio oli 4,7 (4,9). Suorien joukkovelkakirjalainasijoitusten (ilman eriytettyjä taseita) keskimääräinen tuotto oli eräpäivään instrumenttien hankintahinnalla laskettuna (running yield) 1,6 prosenttia (1,6).

Sijoituskannan jakauma

%	30.9.2017	31.12.2016
Joukkolainat ja korkorahastot	70,0	76,2
Vaihtoehtoiset sijoitukset	9,6	7,4
Osakkeet ja osakerahastot	6,5	6,3
Kiinteistöt	7,7	7,2
Rahamarkkinat	6,2	3,2
Yhteensä	100	100

Henkivakuutuksen eriytettyjen taseiden sijoitustoiminnan tuotto

Suomi-yhtiöstä vuosina 2015 ja 2016 siirretyistä vakuutuskannoista muodostettiin kannanluovutusten yhteydessä eriytetty tase, joilla on muusta henkivakuutustoiminnasta poikkeava voitonjakopolitiikka.

Yksilöllisen henkivakuutuskannan eriytetyn taseen sijoitusomaisuuden määrä ilman vakuutusvelkaa suojaavia korkojohdannaisia oli katsauskauden lopussa 933 miljoonaa euroa (1 066). Nettotuotto käyvin arvoon oli 22 miljoonaa euroa (17). Nettotuotto on laskettu vähentämällä sijoitusomaisuuden tuotoista markkinaehtoisen vakuutusvelan arvonmuutos.

Sijoituskannan jakauma: yksilöllisen henkivakuutuskannan eriytetty tase

%	30.9.2017	31.12.2016
Joukkolainat ja korkorahastot	78,7	81,1
Vaihtoehtoiset sijoitukset	8,1	7,7
Osakkeet ja osakerahastot	2,7	2,9
Kiinteistöt	7,2	6,7
Rahamarkkinat	3,3	1,6
Yhteensä	100	100

Yksilöllisen eläkevakuutuskannan eriytetyn taseen sijoitusomaisuuden määrä ilman vakuutusvelkaa suojaavia korkojohdannaisia oli katsauskauden lopussa 2 664 miljoonaa euroa (3 049). Nettotuotto käyvin arvoon oli 57 miljoonaa euroa. Nettotuotto on laskettu vähentämällä sijoitusomaisuuden tuotoista markkinaehtoisen vakuutusvelan arvonmuutos.

Sijoituskannan jakauma: yksilöllisen eläkevakuutuskannan eriytetty tase

%	30.9.2017	31.12.2016
Joukkolainat ja korkorahastot	76,8	71,4
Vaihtoehtoiset sijoitukset	10,8	1,4
Osakkeet ja osakerahastot	2,6	2,4
Kiinteistöt	6,7	6,1
Rahamarkkinat	3,1	18,7
Yhteensä	100	100

Muu toiminta

Muu toiminta -segmentin avainlukuja

Milj. €	1–9/2017	1–9/2016	Muutos, %	1–12/2016
Korkokate	-60	-34	74,4	-61
Nettopalkkiotuotot	-44	-48	-7,0	-59
Sijoitustoiminnan nettotuotot	172	131	31,9	199
Liiketoiminnan muut tuotot	481	424	13,3	572
Osuus osakkuusyritysten tuloksesta	3	-1		-6
Tuotot yhteensä	553	473	16,9	646
Henkilöstökulut	152	130	16,5	180
Poistot ja arvonalentumiset	65	35	84,2	50
Liiketoiminnan muut kulut	303	223	35,7	321
Kulut yhteensä	520	389	33,7	552
Saamisten arvonalentumiset	0	0		0
Tulos ennen veroja	32	83	-61,3	95

Muu toiminta -segmentin tulos

Muu toiminta -segmentin tulos ennen veroja oli 32 miljoonaa euroa (83). Tulosta heikensivät korkokatteiden supistuminen, kertaluonteisten tuottojen supistuminen sekä kulujen kasvaminen kasvaneiden kehittämispanostusten johdosta. Tuotot yhteensä kasvoivat 16,9 prosenttia 553 miljoonaan euroon.

Muu toiminta -segmentin korkokate oli -60 miljoonaa euroa (-34). Sijoitustoiminnan nettotuotot kasvoivat 31,9 prosenttia 172 miljoonaan euroon. Johdannaistoiminta laski korkokatetta ja kasvatti sijoitustoiminnan nettotuottoihin sisältyviä arvopaperikaupan nettotuottoja. OP Ryhmän kirjauskäytännön mukaisesti johdannaisinstrumenttien tuottoja sisältyy sekä korkokatteeseen että arvopaperikaupan nettotuottoihin. Tuottojen jakautuminen näiden tuloslaskelmaerien kesken saattaa vaihdella merkittävästi riippuen positionhoidossa kulloinkin käytettävistä johdannaisinstrumenteista. Lisäksi sijoitustoiminnan nettotuottoja kasvatti myytävissä olevien varojen nettotuottojen kasvu 14 miljoonaa euroa. Nettopalkkiotuotot kasvoivat 3 miljoonaa euroa -44 miljoonaan euroon palkkiokulujen supistuttua.

Liiketoiminnan muut tuotot kasvoivat 57 miljoonaa euroa 481 miljoonaan euroon OP Ryhmän sisäisten veloitusten kasvettua. Muu toiminta -segmentille kirjattiin kertaluonteisia arvonlisäverojen palautuksia korkoaineen aikaisemmilta vuosilta yhteensä 22 miljoonaa euroa. OP Ryhmä myi korttimaksujen tilitys- ja maksupäätepalveluiden sopimus- ja maksupäätepalveluiden kantansa Netsille toisella vuosineljänneksellä. Muu toiminta -segmentille kirjattiin kaupasta kertaluonteista tuottoa 20 miljoonaa euroa. Kauppaan liittyviä ylimääräisiä poistoja kirjattiin 3 miljoonaa euroa ja muita kuluja 3 miljoonaa euroa. Vertailukaudella kirjattiin Visa Inc:n Visa Europe Ltd:n ostosta kertaluonteista tuottoa 71 miljoonaa euroa liiketoiminnan muihin tuottoihin.

Muu toiminta -segmentin kuluja kasvattivat merkittävät panostukset palveluiden kehittämiseen. Kulut yhteensä kasvoivat 131 miljoonaa euroa 520 miljoonaan euroon. Henkilöstökulut kasvoivat 16,5 prosenttia 152 miljoonaan euroon. Liiketoiminnan muut kulut kasvoivat 35,7 prosenttia 303 miljoonaan euroon.

Poistot ja arvonalentumiset aineellisista ja aineettomista hyödykkeistä kasvoivat 84,2 prosenttia 65 miljoonaan euroon.

OP Ryhmän senior-ehtoisen tukkuvarainhankinnan, TLTRO-II-varainhankinnan sekä katettujen joukkovelkakirjalainojen keskimarginaali oli syyskuussa 20 korkopistettä (31). TLTRO-II-rahoituksen käyttö sekä korkeampaan kustannustasoon tehdyn varainhankinnan erääntyminen madaltavat tukkuvarainhankinnan kustannusta. Katetut joukkovelkakirjalainat raportoidaan osana Pankkitoiminta-segmenttiä.

OP Ryhmän rakenteessa tapahtuneet muutokset

OP Ryhmän osavuositarkastukseen yhdistellään katsauskauden lopussa yhteensä 167 osuuspankkia (173), OP Osuuskunta - konserni ja OVY Vakuutus Oy.

Katsauskaudella osuuspankkien lukumäärää pienensivät osuuspankkien fuusiot.

Pielisen Osuuspankki sulautui Pohjois-Karjalan Osuuspankkiin. Sulautuminen rekisteröitiin 31.3.2017.

Karjalan Osuuspankki sulautui Mynämäen-Nousiaisten Osuuspankkiin. Sulautuminen rekisteröitiin 30.4.2017.

Vetelin Osuuspankki sulautui Kaustisen Osuuspankkiin. Toiminimi muuttui sulautumisen yhteydessä Perhonjokilaakson Osuuspankiksi. Sulautuminen rekisteröitiin 31.5.2017.

Vetelin Ylipään Osuuspankki sulautui Halsuan Osuuspankkiin. Toiminimi muuttui sulautumisen yhteydessä Halsua-Ylipään Osuuspankiksi. Sulautuminen rekisteröitiin 30.6.2017.

Oriveden Osuuspankki sulautui Mäntän Seudun Osuuspankkiin. Toiminimi muuttui sulautumisen yhteydessä Pohjois-Hämeen Osuuspankiksi. Sulautuminen rekisteröitiin 30.6.2017.

Kuhmoisten Osuuspankki sulautui Järvi-Hämeen Osuuspankkiin. Sulautuminen rekisteröitiin 31.7.2017.

Pohjois-Savon Osuuspankki, Leppävirran Osuuspankki ja Suonenjoen Osuuspankki ovat 10.8.2017 hyväksyneet sulautumissuunnitelman, jonka mukaan Leppävirran Osuuspankki ja Suonenjoen Osuuspankki sulautuvat Pohjois-Savon Osuuspankkiin. Sulautumisen täytäntöönpanon suunniteltu rekisteröintiajankohta on 28.2.2018.

Paattisten Osuuspankki, Auran Osuuspankki, Marttilan Osuuspankki, Pöytyän Osuuspankki ja Tarvasjoen Osuuspankki ovat 10.8.2017 hyväksyneet sulautumissuunnitelman, jonka mukaan Auran Osuuspankki, Marttilan Osuuspankki, Pöytyän Osuuspankki ja Tarvasjoen Osuuspankki sulautuvat Paattisten Osuuspankkiin. Sulautumisen yhteydessä Paattisten Osuuspankin toiminimi muuttuu Auranmaan Osuuspankiksi. Sulautumisen täytäntöönpanon suunniteltu rekisteröintipäivä on 31.3.2018.

Suur-Savon Osuuspankki, Haukivuoren Osuuspankki, Heinäveden Osuuspankki, Hirvensalmen Osuuspankki ja Sulkavan Osuuspankki ovat 20.9.2017 hyväksyneet sulautumissuunnitelman, jonka mukaan Haukivuoren Osuuspankki, Heinäveden Osuuspankki, Hirvensalmen Osuuspankki ja Sulkavan Osuuspankki sulautuvat Suur-Savon Osuuspankkiin. Sulautumisen täytäntöönpanon suunniteltu rekisteröintipäivä on 31.3.2018.

Henkilöstö ja palkitseminen

OP Ryhmän palveluksessa oli katsauskauden lopussa 12 216 henkilöä (12 227). Henkilöstöä oli keskimäärin 12 195 (12 271).

Katsauskauden aikana OP Ryhmän palveluksesta siirtyi eläkkeelle 272 henkilöä (255). Eläkkeelle siirtyneiden keski-ikä oli 62,1 vuotta (61,9).

OP Ryhmä rakentaa parhaillaan toimintamallia henkilöstön osaamisen uudistamiseen. Mallia rakennetaan, koska digitalisaatio ja automatisaatio tulevat jatkossa hävittämään osan finanssialan nykyisistä tehtävistä. Samalla digitalisaatio ja automatisaatio synnyttävät uudenlaista työtä, joka vaatii uudenlaista osaamista. Osaamisen uudistamisen toimintamallilla rohkaistaan ja ohjataan työntekijöitä pitämään huolta omasta työmarkkina-arvostaan. OP:n tavoitteena on, että ne työntekijät, joiden työ tulevaisuudessa loppuu tai muuttuu merkittävästi, saavat halutessaan tukea kouluttautumiseen ja uudenlaisen työn löytämiseen. Malli otetaan käyttöön vuoden 2018 alussa.

OP Ryhmän keskusyhteisön hallintoneuvosto nimitti 20.9.2017 oikeustieteen maisteri, MBA ja tekniikan tohtori Timo Ritakallion OP Ryhmän uudeksi pääjohtajaksi. Timo Ritakallio siirtyy OP Ryhmään Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarisen toimitusjohtajan paikalta. Hän aloittaa OP Ryhmässä maaliskuussa 2018. Pääjohtaja Reijo Karhinen jää johtajasopimuksensa mukaiselle eläkkeelle 1.2.2018. Reijo Karhinen on toiminut pääjohtajana vuodesta 2007 lähtien. Pääjohtajan tehtäviä hoitaa nykyisen pääjohtajan eläkkeelle jäämisen ja uuden pääjohtajan tehtävään siirtymisen välisen ajan pääjohtajan varamies, johtokunnan varapuheenjohtaja Tony Vepsäläinen.

OP Ryhmän muuttuva palkitseminen jakautuu lyhyen aikavälin yrityskohtaiseen palkitsemiseen sekä ryhmätasoiseen pitkän aikavälin palkitsemiseen. OP Ryhmän ryhmätasoinen pitkän aikavälin palkitsemisjärjestelmä muodostuu johdolle tarkoitettusta

kannustinjärjestelmästä sekä muulle henkilöstölle tarkoitettusta henkilöstörahasosta.

Vuosille 2017–19 on vahvistettu uusi johdon pitkän aikavälin palkitsemisjärjestelmä. Lisäksi henkilöstölle suunnattu OP Ryhmän henkilöstörahasoston palkitsemisjärjestelmä jatkuu vuoden ansaintajaksoin.

Kannustinjärjestelmiä laadittaessa on otettu huomioon finanssi- ja rahoitusalan palkitsemisjärjestelmiä koskeva sääntely. Palkitsemisjärjestelmä 2017–19 noudattelee edellisen kolmivuotisen ansaintajakson pääperiaatteita.

Pitkän aikavälin tavoitemittareiksi OP Osuuskunnan hallintoneuvosto on asettanut OP Ryhmän tuloksen ennen veroja, asiakaskokemuksen sekä digitaalisen asioinnin. Ryhmätasoiset tavoitteet ovat yhtenevät johdon kannustinjärjestelmässä ja OP Ryhmän henkilöstörahasossa.

OP Osuuskunnan hallinto

OP Ryhmän keskusyhteisön (OP Osuuskunta) varsinainen osuuskunnan kokous pidettiin 21.3.2017.

Hallintoneuvoston valittiin seuraavat erovuorossa olleet hallintoneuvoston jäsenet uudelleen kolmivuotiskaudeksi, joka päättyy vuonna 2020: terveyskeskuslääkäri Terttu Hällfors, toimitusjohtaja Timo Laine ja professori Jaakko Pehkonen.

Uusiksi hallintoneuvoston jäseniksi vuonna 2020 päättyväksi kolmivuotiskaudeksi valittiin koordinaattori Mervi Hinkkanen ja toimitusjohtaja Juha Luomala.

Hallintoneuvoston jäsenyydestä kesken kauden eroavien henkilöiden tilalle hallintoneuvostoon valittiin vuonna 2018 päättyväksi toimikaudeksi uusina jäseninä toimitusjohtaja Olli Koivula ja Senior Manager Anssi Mäkelä.

Lisäksi hallintoneuvostoon valittiin OP Ryhmän ulkopuolisina, uusina jäseninä varatuomari Tiina Bäckman, talousjohtaja Riitta Palomäki ja toimitusjohtaja Arto Ylimartimo. Heidän toimikautensa päättyy vuonna 2020. Hallintoneuvostossa on kaikkiaan 36 jäsentä.

Järjestäytymiskokouksessaan hallintoneuvosto valitsi hallintoneuvoston puheenjohtajiston. Puheenjohtajaksi valittiin uudelleen kansantaloustieteen professori Jaakko Pehkonen ja varapuheenjohtajiksi markkinoinnin lehtori Mervi Väisänen ja toimitusjohtaja Olli Tarkkanen.

Puheenjohtajiston rinnalla hallintoneuvoston viidellä valiokunnalla on keskeinen rooli hallintoneuvoston työskentelyssä. Hallintoneuvoston työvaliokunnan, palkitsemisvaliokunnan ja keskusyhteisökonsernin johdon nimitysvaliokunnan puheenjohtajana toimii hallintoneuvoston puheenjohtaja. Hallintoneuvoston tarkastusvaliokunnan puheenjohtajana toimii professori Jarna Heinonen ja riskienhallintavalioikunnan puheenjohtajana insinööri Ola Eklund.

Osuuskunnan kokous päätti muuttaa osuuskunnan sääntöjä siten, että johtokunnan varajäsenyyks poistetaan säännöistä. Päätöksellä ei ole vaikutuksia johtokunnan tämänhetkiseen kokoonpanoon.

Tilintarkastajaksi tilikaudeksi 2017 valittiin varsinaisessa osuuskunnan kokouksessa tilintarkastusyhteisö KPMG Oy Ab. KPMG Oy Ab:n nimeämänä päävastuullisena tilintarkastajana toimii KHT Raija-Leena Hankonen.

Kaikki tässä osavuositarkastuksessa esitetyt ennusteet ja arviot perustuvat tämän hetkiseen näkemykseen talouden kehityksestä. Toteutuvat tulokset voivat olla merkittävästi erilaiset.

Investoinnit ja palvelukehittäminen

OP Osuuskunta tytäryhtiöineen vastaa OP Ryhmän palvelutoiminnan kehittamisestä. Palvelutoiminnan kehittämiseen liittyvistä kustannuksista merkittävä osa muodostuu ICT-investoinneista ja niihin liittyvistä määrittelyistä.

OP Ryhmän kehittämismenot olivat tammi–syyskuussa 302 miljoonaa euroa (214). Niihin sisältyvät lisenssimaksut, ostetut palvelut, muut hankkeisiin liittyvät ulkoiset kustannukset sekä omaa työtä. Kehittämismenoista 156 miljoonaa euroa (118) on aktivoitu.

Yksityiskohtaisempaa tietoa ryhmän investoinneista sisältyy tämän osavuositarkastuksen liiketoimintasegmenttikohtaisiin osioihin sekä osioon ”OP Ryhmän strategia ja numeeriset tavoitteet”.

Loppuvuoden näkymät

Maailmantalous kehittyi edelleen myönteisesti vuoden kolmannella neljänneksellä. Euroalueella talous on kasvanut hieman odotuksia paremmin, mutta inflaatio on säilynyt maltillisena ja korkonäkymä matalana. Suomen talous kasvoi edelleen vahvasti ja laaja-alaisesti. Talouden myönteinen vire on yhä vahvistumassa. Työllisyyden kasvu tukee kotitalouksien luottamusta ja yritysten kannattavuuden koheneminen lisää investointeja. Suotuisa talouskehitys jatkuu lähiaikoina. Näkymiä varjostavat ennen kaikkea geopolittiset riskit. Suomessa riskinä on pidemmän ajan talouskasvun jääminen vaatimattomaksi, jos riittäviä työllisyysasteen nousua tukevia uudistuksia ei saada toteutettua.

Finanssiala on sopeutunut varsin hyvin uudenlaiseen matalien korkojen toimintaympäristöön. Matala markkinakorkotaso on hidastanut pankkien korkokatteiden kasvua ja heikentänyt vakuutusyhteisöjen korkosijoitusten tuottoja, mutta parantanut myös asiakkaiden luotonhoitokykyä. Arvonalentumiset ovat pysyneet matalalla tasolla huolimatta jo vuosia jatkuneesta hitaan kasvun vaiheesta. Finanssialan merkittävimmät strategiset riskit liittyvät tällä hetkellä asiakaskäyttäytymisen muuttumiseen, toimintaympäristön digitalisoitumiseen ja monimutkaistuvaan sääntelyyn. Toimialamurros uhkaa tulevina vuosina hidastaa kasvua ja rapauttaa tuottokertymää. Finanssialaa kohtaa lähivuosina voimakas uudistumisen tarve. Toimintaympäristön muutokset korostavat pitkäjänteisen uudistumisen välttämättömyyttä sekä kannattavuuden ja vakavaraisuuden johtamisen merkitystä.

OP Ryhmän vuoden 2017 tuloksen ennen veroja arvioidaan muodostuvan kasvavien kehittämiskulujen ja muiden strategian toteutuksesta aiheutuvien kulujen johdosta samantasoisiksi tai pienemmäksi kuin vuoden 2016 tulos. Toimintaympäristöön edelleen liittyvä epävarmuus voi aiheuttaa lyhyen aikavälin tulosvolatiliteettia, mikä vaikuttaa OP Ryhmän tuloksen ennustettavuuteen. Merkittävimmät loppuvuoden tuloksen epävarmuustekijät liittyvät korko- ja sijoitusympäristön muutoksiin sekä arvonalentumisiin.

Tuloslaskelma

Milj. €	Lilte	7-9/ 2017	7-9/ 2016	1-9/ 2017	1-9/ 2016
Korkokate	3	285	271	815	799
VakuutusKate	4	80	149	341	418
Nettopalkkiotuotot	5	217	200	674	637
Sijoitustoiminnan nettotuotot	6	170	99	405	282
Liiketoiminnan muut tuotot		13	11	82	104
Osuus osakkuusyritysten tuloksesta		1	2	13	5
Tuotot yhteensä		765	732	2 331	2 245
Henkilöstökulut		171	167	564	563
Poistot ja arvonalentumiset		63	41	159	116
Liiketoiminnan muut kulut		180	152	546	458
Kulut yhteensä		415	361	1 269	1 136
Saamisten arvonalentumiset	7	5	12	28	36
OP-bonukset omistaja-asiakkaille		55	53	161	153
Tulos ennen veroja		290	306	873	921
Tuloverot		66	61	171	183
Kauden tulos		224	245	702	738
Jakautuminen:					
Omistajille		223	245	699	736
Määräysvallattomille omistajille		2	1	3	2
Kauden tulos		224	245	702	738
Laaja tuloslaskelma					
Kauden tulos		224	245	702	738
Erät, joita ei siirretä tulosvaikutteisiksi					
Etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden uudelleen määrittämisestä johtuvat voitot/(tappiot)		-33	-32	28	-302
Erät, jotka saatetaan myöhemmin siirtää tulosvaikutteisiksi					
Käyvän arvon rahaston muutos					
Käypään arvoon arvostamisesta		-58	135	-60	230
Rahavirran suojauksesta		-4	-1	-28	24
Muuntoerot		0	0	0	0
Tuloverot					
Eristä, joita ei siirretä tulosvaikutteisiksi					
Etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden uudelleen määrittämisestä johtuvista voitoista/(tappioista)		7	6	-6	60
Eristä, jotka saatetaan myöhemmin siirtää tulosvaikutteisiksi					
Käypään arvoon arvostamisesta		12	-27	12	-46
Rahavirran suojauksesta		1	0	6	-5
Kauden laaja tulos		148	327	654	699
Laajan tuloksen jakautuminen:					
Omistajille		152	320	637	663
Määräysvallattomille omistajille		-3	7	17	35
Kauden laaja tulos		148	327	654	699

Tase

Milj. €	Lilite	30.9. 2017	31.12. 2016
Käteiset varat		10 718	9 471
Saamiset luottolaitoksilta		424	337
Kaupankäynnin rahoitusvarat		607	692
Johdannaissopimukset	10	3 447	4 732
Saamiset asiakkailta	12	81 146	78 604
Sijoitusomaisuus		23 074	25 105
Sijoitussidonnaisten sopimusten katteena olevat varat		9 868	9 168
Osuudet osakkuusyrityksissä		181	91
Aineettomat hyödykkeet		1 524	1 474
Aineelliset hyödykkeet		879	871
Muut varat		2 402	2 992
Verosaamiset		191	210
Varat yhteensä		134 462	133 747
Velat luottolaitoksille		4 669	4 669
Johdannaissopimukset		3 071	4 044
Velat asiakkaille		63 396	60 077
Vakuutusvelka	13	10 134	10 586
Velat sijoitussidonnaisista vakuutus- ja sijoitussopimuksista	13	9 900	9 205
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	14	26 427	28 287
Varaukset ja muut velat		3 607	4 226
Verovelat		894	894
Lisäosuudet			77
Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla		1 418	1 445
Velat yhteensä		123 516	123 509
Oma pääoma			
OP Ryhmän omistajien osuus			
Osuuspääoma			
Jäsenosuudet		188	182
Tuotto-osuudet		2 831	2 719
Käyvän arvon rahasto	15	234	318
Muut rahastot		2 159	2 108
Kertyneet voittovarot		5 407	4 808
Määräysvallattomien omistajien osuus		126	102
Oma pääoma yhteensä		10 945	10 237
Velat ja oma pääoma yhteensä		134 462	133 747

Oman pääoman muutoslaskelma

Milj. €	Omistajille kuuluva oma pääoma					Määräysval-	
	Osuus- pääoma	Käyvän arvon rahasto	Muut rahastot	Kertyneet voittovarot	Yhteensä	lottomien omistajien osuus	Oma pääoma yhteensä
Oma pääoma 1.1.2016	2 656	242	2 085	4 271	9 254	70	9 324
Tilikauden laaja tulos		169		494	663	35	698
Kauden tulos				736	736	2	738
Muut laajan tuloksen erät		169		-242	-73	33	-40
Voitonjako				-68	-68		-68
Osuuspääoman muutos	137				137		137
Rahastosiirrot			75	-75			
Muut				1	1	-19	-18
Oma pääoma 30.9.2016	2 793	411	2 159	4 624	9 987	86	10 073

Milj. €	Omistajille kuuluva oma pääoma					Määräysval-	
	Osuus- pääoma	Käyvän arvon rahasto	Muut rahastot	Kertyneet voittovarot	Yhteensä	lottomien omistajien osuus	Oma pääoma yhteensä
Oma pääoma 1.1.2017	2 901*	318	2 108	4 808*	10 135	102	10 237
Tilikauden laaja tulos		-84		722	637	17	654
Kauden tulos				699	699	3	702
Muut laajan tuloksen erät		-84		23	-62	14	-48
Voitonjako				-88	-88		-88
Osuuspääoman muutos	118				118		118
Osakkuusyhtiösiirrot				15	15		15
Rahastosiirrot			51	-51			
Muut				1	1	7	8
Oma pääoma 30.9.2017	3 019	234	2 159	5 407	10 819	126	10 945

* Oman pääoman sisäisiä eliminoiteja on oikaistu, jonka seurauksena osuuspääoman jäsenosuuksien määrä kasvoi 16 miljoonaa euroa ja voittovarot vähenivät saman verran.

Rahavirtalaskelma

Milj. €	1-9/ 2017	1-9/ 2016
Liiketoiminnan rahavirta		
Kauden tulos	702	738
Kauden tulokseen tehdyt oikaisut	1 270	435
Liiketoiminnan varojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-770	-8 221
Saamiset luottolaitoksilta	30	119
Kaupankäynnin rahoitusvarat	-171	-242
Johdannaissopimukset	-26	44
Saamiset asiakkailta	-2 573	-2 681
Sijoitussidonnaisten sopimusten katteena olevat varat	-444	-17
Sijoitusomaisuus	1 778	-4 879
Muut varat	636	-564
Liiketoiminnan velkojen lisäys (+) tai vähennys (-)	1 746	6 104
Velat luottolaitoksille	24	1 838
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat rahoitusvelat	0	0
Johdannaissopimukset	10	-38
Velat asiakkaille	3 319	1 416
Vakuutusvelka	11	3 234
Velat sijoitussidonnaisista vakuutus- ja sijoitussopimuksista	-898	-248
Varaukset ja muut velat	-720	-98
Maksetut tuloverot	-151	-211
Saadut osingot	95	70
A. Liiketoiminnan rahavirta yhteensä	2 892	-1 085
Investointien rahavirta		
Eräpäivään asti pidettävien rahavarojen lisäykset		0
Eräpäivään asti pidettävien rahavarojen vähennykset	50	16
Tytär- ja osakkuusyritysten hankinnat hankintahetken rahavaroilla vähennettynä	-58	-1
Tytär- ja osakkuusyritysten myynnit myyntihetken rahavaroilla vähennettynä	2	
Investoinnit aineellisiin ja aineettomiin hyödykkeisiin	-222	-194
Aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden luovutukset	4	11
B. Investointien rahavirta yhteensä	-224	-168
Rahoituksen rahavirta		
Velat, joilla on huonompi etuoikeus, lisäykset		0
Velat, joilla on huonompi etuoikeus, vähennykset		-144
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat, lisäykset	20 084	20 722
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat, vähennykset	-21 342	-19 203
Osuus- ja osakepääoma, lisäykset	628	682
Osuus- ja osakepääoma, vähennykset	-586	-572
Maksetut osingot ja osuuspääoman korot	-88	-69
C. Rahoituksen rahavirta yhteensä	-1 304	1 416
Rahavarojen nettomuutos (A+B+C)	1 363	162
Rahavarat tilikauden alussa	9 571	8 708
Rahavarat tilikauden lopussa	10 934	8 870
Saadut korot	1 572	1 829
Maksetut korot	-811	-1 078
Rahavarat		
Käteiset varat	10 718	8 736
Vaadittaessa maksettavat saamiset luottolaitoksilta	217	134
Yhteensä	10 934	8 870

Segmenttikohtaiset tiedot

Segmenttien pääomitus perustuu luottolaitoslain mukaiseen OP Ryhmän vakavaraisuuslaskelmaan. Vakavaraisuuslaskennan mukaiset pääomavaateet on jaettu toimintasegmenteille. Pankkitoiminnalle on kohdistettu pääomia siten, että Ydinvakavaraisuus (CET1) on 20 prosenttia (19). Vahinkovakuutustoiminnalle on kohdistettu pääomia siten, että Solvenssisuhde (SII) on 120 prosenttia ja henkivakuutustoiminnassa 130 prosenttia. Pääomien allokoinnilla on vaikutusta segmentin maksamiin konsernin sisäisiin korkoihin.

	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varallisuuden- hoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	Konserni
Tulos tammi–syyskuu 2017, milj. €						
Korkokate	887	-12	1	-60	-1	815
-josta sisäiset nettotulokset ennen veroja	-14	-9	1	23		
VakuutusKate		322	18		0	341
Nettopalkkiotuotot	474	-17	258	-44	3	674
Sijoitustoiminnan nettotuotot	19	125	93	172	-4	405
Liiketoiminnan muut tuotot	19	11	7	481	-435	82
Osuus osakkuusyritysten tuloksesta	1	3	6	3	0	13
Tuotot yhteensä	1 401	431	383	553	-437	2 331
Henkilöstökulut	270	86	57	152	0	564
Poistot ja arvonalentumiset	39	34	20	65	0	159
Liiketoiminnan muut kulut	413	173	95	303	-438	546
Kulut yhteensä	722	292	172	520	-438	1 269
Saamisten arvonalentumiset	27	0		0	1	28
OP-bonukset omistaja-asiakkaille	139	1	21		0	161
Tulos ennen veroja	513	137	190	32	0	873

	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varallisuuden- hoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	Konserni
Tulos tammi–syyskuu 2016, milj. €						
Korkokate	846	-15	4	-34	-1	799
-josta sisäiset nettotulokset ennen veroja	-15	-13	4	24		
VakuutusKate		398	20		0	418
Nettopalkkiotuotot	461	-15	235	-48	5	637
Sijoitustoiminnan nettotuotot	-36	87	102	131	-1	282
Liiketoiminnan muut tuotot	17	7	6	424	-350	104
Osuus osakkuusyritysten tuloksesta	1	1	3	-1	0	5
Tuotot yhteensä	1 289	462	369	473	-348	2 245
Henkilöstökulut	281	85	66	130	0	563
Poistot ja arvonalentumiset	31	30	19	35	0	116
Liiketoiminnan muut kulut	360	139	84	223	-349	458
Kulut yhteensä	672	255	169	389	-349	1 136
Saamisten arvonalentumiset	35	0		0	1	36
OP-bonukset omistaja-asiakkaille	133	1	18		0	153
Tulos ennen veroja	448	206	183	83	0	921

Tase 30.9.2017, milj. €	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varallisuuden- hoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	Konserni
Käteiset varat	98	325	336	10 596	-638	10 718
Saamiset luottolaitoksilta	7 986	5	76	9 475	-17 119	424
Kaupankäynnin rahoitusvarat	-4			613	-2	607
Johdannaissopimukset	364	6	85	3 351	-358	3 447
Saamiset asiakkailta	81 999	0	0	262	-1 116	81 146
Sijoitusomaisuus	567	3 611	7 321	16 602	-5 026	23 074
Sijoitussidonnaisten sopimusten katteena olevat varat			9 868			9 868
Osuudet osakkuusyrityksissä	9	1	29	28	113	181
Aineettomat hyödykkeet	65	681	364	417	-3	1 524
Aineelliset hyödykkeet	446	42	28	375	-12	879
Muut varat	344	783	319	1 147	-192	2 402
Verosaamiset	89	21	23	44	14	191
Varat yhteensä	91 963	5 477	18 450	42 911	-24 340	134 462
Velat luottolaitoksille	9 109			12 015	-16 456	4 669
Johdannaissopimukset	195	28	57	3 150	-360	3 071
Velat asiakkaille	60 314		14	4 636	-1 567	63 396
Vakuutusvelka		3 235	6 899			10 134
Velat sijoitussidonnaisista vakuutus- ja sijoitussopimuksista			9 900			9 900
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	11 000			16 255	-829	26 427
Varaukset ja muut velat	1 793	393	182	1 472	-233	3 607
Verovelat	358	86	72	356	23	894
Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	82	135	245	1 408	-452	1 418
Velat yhteensä	82 852	3 877	17 369	39 292	-19 874	123 516
Oma pääoma						10 945

Tase 31.12.2016, milj. €	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varallisuuden- hoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	Konserni
Käteiset varat	113	90	459	9 329	-520	9 471
Saamiset luottolaitoksilta	6 351	6	53	10 180	-16 253	337
Kaupankäynnin rahoitusvarat	-4		0	698	-2	692
Johdannaissopimukset	458	26	125	4 582	-459	4 732
Saamiset asiakkailta	79 144	0	0	683	-1 223	78 604
Sijoitusomaisuus	580	3 755	7 909	17 705	-4 843	25 105
Sijoitussidonnaisten sopimusten katteena olevat varat			9 168		0	9 168
Osuudet osakkuusyrityksissä	10	2	28	27	25	91
Aineettomat hyödykkeet	62	689	374	353	-3	1 474
Aineelliset hyödykkeet	480	46	25	332	-12	871
Muut varat	292	708	336	2 104	-448	2 992
Verosaamiset	103	12	12	62	21	210
Varat yhteensä	87 588	5 334	18 490	46 054	-23 719	133 747
Velat luottolaitoksille	9 565			10 533	-15 428	4 669
Johdannaissopimukset	168	17	21	4 297	-460	4 044
Velat asiakkaille	54 693		3	6 815	-1 434	60 077
Vakuutusvelka		3 008	7 578			10 586
Velat sijoitussidonnaisista vakuutus- ja sijoitussopimuksista			9 205			9 205
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	10 522			18 790	-1 026	28 287
Varaukset ja muut velat	1 856	553	285	2 095	-562	4 226
Verovelat	355	95	87	338	19	894
Lisäosuudet	253				-177	77
Velat, joilla on huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	82	135	245	1 436	-452	1 445
Velat yhteensä	77 494	3 809	17 424	44 303	-19 520	123 509
Oma pääoma						10 237

Liitetaulukot

Liite 1	Laatimisperiaatteet
Liite 2	Tunnusluvut ja niiden laskentakaavat
Liite 3	Korkokate
Liite 4	Vakuutuskate
Liite 5	Nettopalkkiotuotot
Liite 6	Sijoitustoiminnan nettotuotot
Liite 7	Saamisten arvonalentumiset
Liite 8	Rahoitusvarojen ja -velkojen luokittelu
Liite 9	Toistuvasti käypään arvoon arvostettujen rahoitusinstrumenttien ryhmittely arvostusmenetelmän mukaisesti
Liite 10	Johdannaissopimukset
Liite 11	Rahoitusvarat ja -velat, jotka vähennetty toisistaan tai joita koskee toimeenpantavissa oleva yleinen nettoutusjärjestely
Liite 12	Saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta sekä ongelmasaamiset
Liite 13	Vakuutustoiminnan velat
Liite 14	Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat
Liite 15	Käyvän arvon rahasto verojen jälkeen
Liite 16	Annetut vakuudet
Liite 17	Taseen ulkopuoliset sitoumukset
Liite 18	Luottolaitosvakavaraisuus
Liite 19	Vastuut luottoluokittain
Liite 20	Vakuutusyhtiöiden vakavaraisuus
Liite 21	OP Ryhmän rahoitus- ja vakuutusryhmittymän valvonnasta annetun lain mukainen vakavaraisuus
Liite 22	Lähipiiriliiketoimet

Liite 1 Laatimisperiaatteet

Osavuositarkastus on laadittu IAS 34 -standardin (Osavuositarkastukset) ja konsernin vuoden 2016 tilinpäätöksessä esitettyjen laatimisperiaatteiden mukaan.

Osavuositarkastus on tilintarkastamaton. Kaikki osavuositarkastuksen luvut on pyöristetty, joten yksittäisten lukujen yhteenlaskettu summa saattaa poiketa esitetystä summaluovasta.

Osavuositarkastus on julkaistu suomen, englannin ja ruotsin kielellä. Suomenkielinen osavuositarkastus on virallinen, jota käytetään, mikäli havaitaan ristiriitaisuutta kieliversioiden välillä.

Osuuspankkien tuottojen ja kulujen kohdistaminen segmenteille

Osuuspankkien tuotot ja kulut on esitetty aikaisemmin Pankkitoiminta-segmentissä. Vuoden 2017 alusta lähtien osuuspankkien tuloserät on kohdistettu eri segmenteille. Kulut on jaettu aiheuttamisperiaatteella tai jakosäännöillä segmenteille. Erityisesti varallisuudenhoito-segmentille kohdistuu enemmän tuottoja ja kuluja kuin aikaisemmin. Aikaisemmin Pankkitoiminta-segmentissä esitetyt osuuspankkien sijoitukset OP Osuuskunnan jäsenosuuksiin ja lisäosuuksiin on eliminoitu Muu toiminta -segmentissä. Osavuositarkastuksen vertailutiedot on oikaistu uuden esitystavan mukaisesti. Alla olevissa taulukoissa on esitetty tuloslaskelman ja taseen pääerien vertailutietoihin tehdyt muutokset.

Pankkitoiminta

Tuloslaskelma	Aiemmin esitetty		Uusi		Aiemmin esitetty		Uusi	
	1.1.–30.9.2016	Muutos	1.1.–30.9.2016	1.1.–30.9.2016	Muutos	1.1.–30.9.2016		
Tuotot	1 416	-127	1 289	436	26	462		
Kulut	781	-109	672	235	20	255		
Tulos ennen veroja	467	-19	448	200	6	206		

Vahinkovakuutus

Tase	Aiemmin esitetty		Uusi		Aiemmin esitetty		Uusi	
	31.12.2016	Muutos	31.12.2016	31.12.2016	Muutos	31.12.2016		
Varat	93 312	-5 723	87 588	5 331	2	5 334		
Velat	77 361	132	77 494	3 798	10	3 809		

Varallisuudenhoito

Tuloslaskelma	Aiemmin esitetty		Uusi		Aiemmin esitetty		Uusi	
	1.1.–30.9.2016	Muutos	1.1.–30.9.2016	1.1.–30.9.2016	Muutos	1.1.–30.9.2016		
Tuotot	289	80	369	452	21	473		
Kulut	80	89	169	389	0	389		
Tulos ennen veroja	191	-8	183	63	21	83		

Muu toiminta

Tase	Aiemmin esitetty		Uusi		Aiemmin esitetty		Uusi	
	31.12.2016	Muutos	31.12.2016	31.12.2016	Muutos	31.12.2016		
Varat	18 483	7	18 490	46 333	-279	46 054		
Velat	17 400	24	17 424	45 440	-1 137	44 303		

Konsernieliminoinnit

Tuloslaskelma	Aiemmin esitetty		Uusi	
	1.1.–30.9.2016	Muutos	1.1.–30.9.2016	
Tuotot	-348	0	-348	
Kulut	-349	0	-349	
Tulos ennen veroja	0	0	0	

Tase	Aiemmin esitetty		Uusi	
	31.12.2016	Muutos	31.12.2016	
Varat	-29 712	5 993	-23 719	
Velat	-20 490	970	-19 520	

Uudet standardit ja tulkinnat

IFRS 9 Rahoitusinstrumentit:

OP Ryhmä soveltaa IFRS 9 -standardia 1.1.2018 lähtien. Vertailulukuja ei oikaista.

Standardin soveltamisen määrällistä vaikutusta vuoden 2018 tilinpäätöksiin ei voida vielä luotettavasti arvioida, koska se riippuu silloin hallussa olevien rahoitusinstrumenttien määrästä, sen aikaisesta taloudellisesta tilanteesta sekä tehtävistä laskentaperiaatteiden valinnasta ja johdon harkinnasta. Uusi standardi edellyttää OP Ryhmän rahoitusinstrumenttien laskenta- ja seurantaprosessien läpikäyntiä. Niihin tehtävät muutokset eivät ole vielä valmiit. OP Ryhmä päivittää vuoden 2016 tilinpäätöksessä esitettyjä IFRS 9 -siirtymän vaikutuksia seuraavasti:

Luokittelu ja arvostaminen

OP Ryhmä on arvioinut, kuinka lainojen ja eri saamistodistusten salkkuja hallinnoidaan niiden liiketoiminnallisen tavoitteen saavuttamiseksi (ns. liiketoimintamallitesti). Lisäksi OP Ryhmä on testannut syyskuun lopussa nykyisten saamistodistusten salkkujen sopimukseen perustuvat rahavirtaominaisuudet (ns. SPPI-testi). Suurin osa OP Ryhmän lainoista ja saamistodistuksista pysyy nykyisissä jaksotettuun hankintamenoon tai käypään arvoon muun laajan tuloksen kautta kirjattavissa arvostusluokissa. Siten luokittelun muutokset tulevat olemaan vähäisiä eikä niillä ole merkittävää vaikutusta OP Ryhmän CET1-tunnuslukuun.

Suurimmat luokittelumuutokset tulevat kohdistumaan etenkin OP Ryhmän vahinko- ja henkivakuutuksen sijoitustoimintaan, oman pääoman ehtoisiin instrumentteihin ja rahastosijoituksiin, joiden luokittelu muuttuu pääsääntöisesti käypään arvoon tulosaikaisesti kirjattaviin. Osaan näistä instrumenteista OP Ryhmä suunnittelee ns. overlay approachin käyttöönottoa, joka palauttaa näiden instrumenttien tulosaikutukset nykyisen IAS 39:n mukaisiksi. Rahoitusvelkojen luokitteluun ei odoteta muutoksia.

Arvon alentuminen

Odotettavissa olevat luottotappiot lasketaan kaikista jaksotettuun hankintamenoan arvostettavista ja käypään arvoon muiden laajan tuloksen erien kautta kirjattavista tase-eristä sekä taseen ulkopuolisista luottositoumuksista ja takaus sopimuksista.

OP Ryhmän luottoriskimallit ja niihin liittyvien järjestelmien kehitystyöt ovat vielä käynnissä. Odotettavissa olevat luottotappiot lasketaan käyttäen mallinnettuja riskiparametreja ja kaavalla PDxLGDxEAD suurimmalle osalle portfolioista. Odotettavissa olevat luottotappiot lasketaan sopimuskohtaisesti joko 12 kuukaudelle tai koko voimassaoloajalle riippuen siitä onko instrumentin luottoriski lisääntynyt raportointipäivänä merkittävästi alkuperäisestä. Luottoriskin merkittävää lisääntymistä arvioidaan sekä laadullisilla että määrällisillä kriteereillä. Laadulliset tekijät koostuvat erilaisista luottoriskin mittareista (esim. lainanhoitojoustoista) ja ne huomioidaan pääosin luokittelumalleissa. Luottoluokitukset vaikuttavat koko voimassaoloajan PD-lukuun, jonka perusteella määrällinen muutos arvioidaan. Tämän lisäksi luottoriski on kasvanut merkittävästi, mikäli suoritus on erääntynyt yli 30 päivää. Sopimukset luokitellaan kolmeen eri vaiheeseen. Vaiheeseen 1 luokitellaan sopimukset, joiden luottoriski ei ole kasvanut merkittävästi alkuperäisestä ja joille lasketaan 12 kuukauden odotettu tappio. Vaiheeseen 2 luokitellaan sopimukset, joiden luottoriski on kasvanut merkittävästi alkuperäisestä ja joille lasketaan koko voimassaoloajan odotettu tappio. Vaiheeseen 3 luokitellaan maksukyvyttömät sopimukset, joille lasketaan myös koko voimassaoloajan odotettu tappio. OP Ryhmä ei sovelle luottoriskin merkittävän kasvun arvioinnissa IFRS 9:n sallimaa siirtymäsääntöä niille sopimuksille, joille ei ilman kohtuuttomia kustannuksia ja työmäärää saada laskettua alkuperäistä koko voimassaoloajan PD:tä. Maksukyvyttömyyden (default) määritelmässä käytetään yhtenäistä määritelmää vakavaraisuuslaskennan kanssa.

Laskentamalliin sisällytetään tulevaisuuteen suuntautuvaa informaatiota ja makroekonomisia skenaarioita. Makroekonomiset skenaariot ovat samoja, joita muutoinkin käytetään OP Ryhmän taloudellisessa vuosisuunnittelussa. Käytettäviä skenaarioita on kolme; perus, vahva ja heikko.

IFRS 9:n mukaisen odotettavissa olevien luottotappioiden varauksen arvioidaan kasvavan hieman nykyisestä IAS 39:n mukaisesta tappiosta ja se vaihtelee portfolioittain. Varaus pienentää siirtymähetkellä omaa pääomaa. Odotettavissa olevien luottotappioiden varauksen kasvulla ei alustavien arvioiden mukaan odoteta olevan merkittävää vaikutusta OP Ryhmän CET1-tunnuslukuun, koska IFRS 9:n mukaisen odotettavissa olevien luottotappioiden varauksen ei odoteta ylittävän vakavaraisuudessa laskettua odotettua tappiota ja käytettyjen lattiatasojen vaikutusta. Myös valmisteilla oleva Euroopan komission muutosehdotus CET1-tunnusluvun laskentaan, jossa IFRS 9:n arvonalentumislaskennan vaikutukset huomioitaisiin vaiheittain viiden vuoden aikana, tulee toteutuessaan lieventämään vakavaraisuusvaikutuksia.

Suojauslaskenta

OP Ryhmä tulee portfoliosuojauksen osalta jatkamaan IAS 39:n mukaista suojauslaskentaa. Muilta osin päätöstä siirtymisestä IFRS 9:n mukaiseen suojauslaskentaan ei ole vielä tehty.

IFRS 15 Myyntituotot asiakassopimuksista:

OP Ryhmä soveltaa IFRS 15 -standardia 1.1.2018 lähtien. IFRS 15 -standardi Myyntituotot asiakassopimuksista korvaa nykyiset IAS 11 - ja IAS 18 -standardit. IFRS 15 -standardi koskee OP Ryhmässä pääosin Varallisuudenhoito-segmentin palkkioita ja Pankkitoiminta-segmentin efektiivisen koron laskentaan kuulumattomia palkkioita. Uusi standardi ei vaikuta rahoitusinstrumenttien tai vakuutusten tuloutukseen. IFRS 15 -standardi lisää liitetiedoissa esitettävää informaatiota. Nettopalkkiotuotoissa esitettävien palkkiotuottojen ja -kulujen ryhmittelyä tarkennetaan liitetiedoissa. IFRS 15 -standardi ei muuta Varallisuudenhoito-segmentin hallinnointipalkkioiden tai tuotto-perusteisten palkkioiden eikä muidenkaan standardin soveltamisalaan kuuluvien palkkioiden tuloutusajankohtaa verrattuna nykyisiin käytäntöihin. IFRS 15 -standardiin siirtymisellä ei siten ole merkittävää taloudellista vaikutusta OP Ryhmän tulokseen. OP Ryhmä siirtyy noudattamaan IFRS 15 -standardia takautuvalla menetelmällä.

Liite 2 Tunnusluvut ja niiden laskentakaavat

	1–9/ 2017	1–9/ 2016
Oman pääoman tuotto (ROE), %	8,9	10,2
Oman pääoman tuotto (ROE) käyvin arvoin, %	8,3	9,6
Koko pääoman tuotto (ROA), %	0,70	0,76
Kulujen osuus tuotoista, %	54	51
Henkilöstö keskimäärin	12 195	12 276

VAIHTOEHTOISET TUNNUSLUVUT

Euroopan arvopaperimarkkinaviranomaisen (ESMA) uudet ohjeet vaihtoehtoisista tunnusluvuista tulivat voimaan 3.7.2016. Vaihtoehtoisia tunnuslukuja esitetään kuvaamaan liiketoiminnan taloudellista kehitystä ja parantamaan vertailukelpoisuutta eri raportointikausien välillä. Vaihtoehtoisia tunnuslukuja ei tulisi pitää korvaavina mittareina verrattuna IFRS-tilinpäätösnormistossa määriteltyihin tunnuslukuihin.

Käytettyjen vaihtoehtoisten tunnuslukujen laskentakaavat on esitetty alla ja ne vastaavat sisällöltään aikaisemmin esitettyjä tunnuslukuja.

Oman pääoman tuotto (ROE), %	$\frac{\text{Tiikauden tulos}}{\text{Oma pääoma (tiikauden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$
Oman pääoman tuotto (ROE) käyvin arvoin, %	$\frac{\text{Tiikauden laaja tulos}}{\text{Oma pääoma (tiikauden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$
Koko pääoman tuotto (ROA), %	$\frac{\text{Tiikauden tulos}}{\text{Taseen loppusumma keskimäärin (tiikauden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$
Kulujen osuus tuotoista, %	$\frac{\text{Kulut yhteensä}}{\text{Tuotot yhteensä}} \times 100$
Saamisten arvonalentumiset luotto- ja takauskannasta, %	$\frac{\text{Saamisten arvonalentumiset x (tiikauden päivät/katsauskauden päivät)}}{\text{Luotto- ja takauskanta katsauskauden lopussa}} \times 100$
Vahinkovakuutuksen tunnusluvut:	
Vahinkosuuhde (Ilman perustekorkokulua), %	$\frac{\text{Korvaukset ja korvausten hoitokulut}}{\text{Vakuutusmaksutuotot (netto)}} \times 100$
Liikekulusuhde, %	$\frac{\text{Liikekulut + poistot/oikaisuut yrityskaupan yhteydessä syntyneistä aineettomista hyödykkeistä}}{\text{Vakuutusmaksutuotot (netto)}} \times 100$
Riskisuuhde (Ilman perustekorkokulua), %	$\frac{\text{Korvaukset pl. korvausten selvittelykulut}}{\text{Vakuutusmaksutuotot (netto)}} \times 100$
Yhdistetty kulusuhde (Ilman perustekorkokulua), %	Vahinkosuuhde + liikekulusuhde Riskisuuhde + toimintakulusuhde
Toimintakulusuhde, %	$\frac{\text{Liikekulut ja korvausten selvittelykulut}}{\text{Vakuutusmaksutuotot (netto)}} \times 100$
Operatiivinen vahinkosuuhde, %	$\frac{\text{Korvauskulut pl. laskuperustemuutokset}}{\text{Vakuutusmaksutuotot pl. laskuperustemuutokset (netto)}} \times 100$
Operatiivinen liikekulusuhde, %	$\frac{\text{Liikekulut}}{\text{Vakuutusmaksutuotot pl. laskuperustemuutokset (netto)}} \times 100$
Operatiivinen yhdistetty kulusuhde, %	Operatiivinen vahinkosuuhde + operatiivinen liikekulusuhde Operatiivinen riskisuuhde + operatiivinen toimintakulusuhde
Operatiivinen riskisuuhde (Ilman perustekorkokulua), %	$\frac{\text{Korvaukset pl. korvausten selvittelykulut ja laskuperustemuutokset}}{\text{Vakuutusmaksutuotot (netto) pl. laskuperustemuutokset}} \times 100$
Operatiivinen toimintakulusuhde, %	$\frac{\text{Liikekulut ja korvausten selvittelykulut}}{\text{Vakuutusmaksutuotot (netto) pl. laskuperustemuutokset}} \times 100$

ERILLISLASKENTAAN PERUSTUVAT TUNNUSLUVUT

Vakavaralsuussuhde, %	Omat varat yhteensä Kokonaisriski	x 100
Tier 1 –vakavaraisuussuhde, %	Ensisijainen pääoma (Tier 1) Kokonaisriski	x 100
Ydinpääoman (CET1) vakavaralsuussuhde, %	Ydinpääoma (CET1) Kokonaisriski	x 100
Solvenssisuhde, %	Omat varat Vakavaraisuuspääomavaatimus (SCR)	x 100
Vähimmäisomavaraisuusaste (leverage ratio), %	Ensisijainen pääoma (T1) Vastuiden määrä	x 100
Maksuvalmiusvaatimus (LCR), %	Likvidit varat Likviditeetin ulosvirtaukset - likviditeetin sisäänvirtaukset stressitilanteessa	x 100
Rahoitus- ja vakuutusryhmittymän valvonnasta annetun lain mukainen vakavaralsuussuhde	Ryhmittymän omat varat yhteensä Ryhmittymän omien varojen vähimmäismäärä yhteensä	x 100
Taloudellisen pääomavaateen tuotto, %	Tulos + asiakasbonukset verojen jälkeen (12 kk liukuva) Keskimääräinen taloudellinen pääomavaade	x 100

VAHINKOVAKUUTUKSEN OPERATIIVINEN TULOS

	1–9/ 2017	1–9/ 2016	Muutos %	1–12/ 2016
Miij. €				
Vakuutusmaksutuotot	1 073	1 061	1,2	1 418
Korvauskulut	-829	-731	13,4	-979
Liikekulut	-212	-187	13,4	-263
Aineettomien poisto-oikaisu	-16	-16	0,0	-21
Vakuutustekninen kate	16	127	-87,2	154
Sijoitustuotot ja -kulut	125	87	44,1	97
Muut tuotot ja kulut	-4	-8	-50,1	-8
Tulos ennen veroja	137	206	-33,4	244
Käyvän arvon rahaston muutos, brutto	-49	83		68
Tulos ennen veroja käyvin arvoin	88	289	-69,5	311

Vahinkovakuutuksen tunnuslukujen laskennassa käytetään vahinkovakuutusyhtiöiden toimintokohtaisia kuluja, joita ei esitetä samalla periaatteella konsernin tuloslaskelmassa.

Liite 3 Korkokate

Milj. €	7-9/ 2017	7-9/ 2016	1-9/ 2017	1-9/ 2016
Korkotuotot				
Saamiset luottolaitoksilta	7	1	20	4
Saamiset asiakkailta				
Lainat	296	295	878	891
Rahoitusleasingsaamiset	4	4	11	11
Arvoltaan alentuneet lainat ja muut sitoumukset	1	1	2	2
Saamistodistukset				
Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät	2	2	5	7
Myytavissä olevat	26	31	79	96
Eräpäivään asti pidettävät	0	1	1	2
Lainat ja saamiset	0	0	1	1
Johdannaissopimukset				
Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät	177	223	548	722
Käyvän arvon suojaus	-29	-33	-88	-97
Rahavirran suojaus	9	10	27	28
Rahavirran suojauksen tehoton osuus	1	-1	1	1
Muut	2	2	8	5
Yhteensä	496	536	1 494	1 674
Korkokulut				
Velat luottolaitoksille	14	6	42	18
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjatut rahoitusvelat	0	0	0	0
Velat asiakkaille	19	22	57	75
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	68	71	218	215
Velat, joilla on huonompi etuoikeus				
Pääomalainat	1	1	2	3
Muut	11	11	33	34
Johdannaissopimukset				
Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät	146	189	468	633
Käyvän arvon suojaus	-35	-37	-101	-108
Muut	-15		-46	
Muut	2	2	8	5
Yhteensä	212	265	680	875
Korkokate ilman suojauslaskennan arvostuseriä	284	271	814	799
Suojaavat johdannaiset	-3	-10	-82	-35
Suojauskohteiden arvonmuutokset	3	10	84	34
Korkokate	285	271	815	799

Liite 4 Vakuutuskate

Milj. €	7-9/ 2017	7-9/ 2016	1-9/ 2017	1-9/ 2016
Vahinkovakuutusmaksutuotot, netto				
Vakuutusmaksutulo	268	256	1 189	1 171
Jälleenvakuuttajien osuus	-1	1	-6	-5
Vakuutusmaksuvastuun muutos	105	112	-115	-108
Jälleenvakuuttajien osuus	-8	-7	6	4
Yhteensä	365	362	1 074	1 062
Vahinkovakuutuskorvaukset, netto				
Maksetut korvaukset	-205	-197	-652	-642
Jälleenvakuuttajien osuus	2	12	6	26
Korvausvastuun muutos	-88	-27	-111	-26
Jälleenvakuuttajien osuus	1	-8	9	-18
Yhteensä	-290	-220	-749	-660
Vahinkovakuutuksen muut erät	-1	0	-3	-3
Henkivakuutuksen riskiliike	6	7	18	20
Vakuutuskate yhteensä	80	149	341	418

Liite 5 **Nettopalkkiotuotot**

Milj. €	7-9/ 2017	7-9/ 2016	1-9/ 2017	1-9/ 2016
Palkkiotuotot				
Luotonanto	48	49	151	154
Talletukset	1	1	4	4
Maksuliike	56	66	188	195
Arvopapereiden välitys	4	4	14	11
Arvopapereiden liikkeeseen lasku	1	0	7	5
Rahastot	38	31	111	100
Omaisuudenhoito ja lainopilliset tehtävät	18	17	55	56
Takaukset	5	5	14	16
Asunnonvälitys	19	17	55	51
Vakuutusten välitys	8	10	47	46
Henkivakuutuksen kuormitustulo	24	15	72	66
Sijoitussidonnaisten hallinnointipalkkioiden palautus	17	16	50	46
Muut	6	6	18	15
Yhteensä	246	237	786	765
Palkkiokulut				
Maksuliike	4	17	33	52
Arvopapereiden välitys	4	-2	9	7
Arvopapereiden liikkeeseen lasku	1	1	2	2
Omaisuudenhoito ja lainopilliset tehtävät	3	3	10	11
Vakuutustoiminta	10	10	32	30
Muut	9	7	25	24
Yhteensä	30	36	112	127
Nettopalkkiotuotot yhteensä	217	200	674	637

Liite 6 Sijoitustoiminnan nettotuotot

Milj. €	7-9/ 2017	7-9/ 2016	1-9/ 2017	1-9/ 2016
Myytavissä olevien varojen nettotuotot				
Saamistodistukset	18	31	59	145
Oman pääoman ehtoiset instrumentit	82	13	121	41
Osingot ja voitto-osuudet	22	14	89	64
Arvonalentumiset ja niiden peruutukset	-10	-5	-25	-40
Yhteensä	113	52	246	210
Käypään arvoon tulosvaikuttelisesti kirjattavien nettotuotot				
Vakuutustoiminta				
Saamistodistukset	23	18	3	64
Oman pääoman ehtoiset instrumentit	3	4	10	7
Johdannaiset	14	37	3	211
Pankkitoiminta ja Muu toiminta				
Arvopaperikauppa	34	33	132	50
Valuuttatoiminta	7	5	31	28
Sijoituskiinteistöt	10	2	21	18
Muut	1	1	3	2
Yhteensä	92	99	202	381
Jaksotettuun hankintamenoön kirjattavien nettotuotot				
Lainat ja muut saamiset	1	3	7	6
Arvonalentumiset ja niiden peruutukset	-2	0	-2	-1
Yhteensä	-1	3	5	5
Henkivakuutuserät				
Korkohyvitykset asiakkaiden vakuutussäästöille	-22	-23	-67	-71
Korkotäydennysten muutos	30	-5	98	-53
Muut vakuutustekniset erät	-33	-17	-54	-163
Yhteensä	-25	-45	-23	-287
Vahinkovakuutuserät				
Diskonttauksen purkautuminen	-8	-9	-25	-27
Yhteensä	-8	-9	-25	-27
Sijoitustoiminnan nettotuotot yhteensä	170	99	405	282

Liite 7 Saamisten arvonalentumiset

Milj. €	7-9/ 2017	7-9/ 2016	1-9/ 2017	1-9/ 2016
Luotto- tai takaustappioina poistetut saamiset	24	10	63	69
Palautukset poistetuista saamisista	-6	-3	-11	-11
Saamiskohtaisten arvonalentumisten lisäys	13	19	45	54
Saamiskohtaisten arvonalentumisten vähennys	-29	-14	-74	-82
Ryhmäkohtaiset arvonalentumiset	2	0	4	6
Saamisten arvonalentumiset yhteensä	5	12	28	36

Liite 8 Rahoitusvarojen ja -velkojen luokittelu

Varat, milj. €	Lainat ja saamiset	Erä-päivään asti pidettävät	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat*	Myytavissä olevat	Suojaavat johdannaiset	Yhteensä
Käteiset varat	10 718					10 718
Saamiset luottolaitoksilta	424					424
Johdannaissopimukset			3 126		321	3 447
Saamiset asiakkailta	81 146					81 146
Sijoitussidonnaisten sopimusten katteena olevat varat			9 868			9 868
Saamistodistukset		42	4 056	16 387		20 484
Oman pääoman ehtoiset instrumentit			315	1 793		2 109
Muut rahoitusvarat	2 515					2 515
Rahoitusvarat	94 802	42	17 366	18 180	321	130 710
Muut kuin rahoitusinstrumentit						3 751
Yhteensä 30.9.2017	94 802	42	17 366	18 180	321	134 462

Varat, milj. €	Lainat ja saamiset	Erä-päivään asti pidettävät	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat*	Myytavissä olevat	Suojaavat johdannaiset	Yhteensä
Käteiset varat	9 471					9 471
Saamiset luottolaitoksilta	337					337
Johdannaissopimukset			4 112		620	4 732
Saamiset asiakkailta	78 604					78 604
Sijoitussidonnaisten sopimusten katteena olevat varat			9 168			9 168
Saamistodistukset		92	4 318	17 541		21 951
Oman pääoman ehtoiset instrumentit			550	2 245		2 794
Muut rahoitusvarat	3 093					3 093
Rahoitusvarat	91 505	92	18 147	19 786	620	130 150
Muut kuin rahoitusinstrumentit						3 597
Yhteensä 31.12.2016	91 505	92	18 147	19 786	620	133 747

* Taseen erä "Sijoitusomaisuus" sisältää vahinko- ja henkivakuutuksen käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat saamistodistukset ja oman pääoman ehtoiset instrumentit.

Velat, milj. €	Käypään arvoon tulosvalkuttelusesti		Suojaavat	Yhteensä
	kirjattavat	Muut velat	Johdannaiset	
Velat luottolaitoksille		4 669		4 669
Johdannaissopimukset	2 662		409	3 071
Velat asiakkaille		63 396		63 396
Vakuutusvelka		10 134		10 134
Velat sijoitussidonnaisista vakuutus- ja sijoitussopimuksista	9 900			9 900
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat		26 427		26 427
Velat, joilla huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla		1 418		1 418
Muut rahoitusvelat	0	2 604		2 604
Rahoitusvelat	12 563	108 648	409	121 619
Muut kuin rahoitusvelat				1 897
Yhteensä 30.9.2017	12 563	108 648	409	123 516

Velat, milj. €	Käypään arvoon tulosvalkuttelusesti		Suojaavat	Yhteensä
	kirjattavat	Muut velat	Johdannaiset	
Velat luottolaitoksille		4 669		4 669
Johdannaissopimukset	3 691		353	4 044
Velat asiakkaille		60 077		60 077
Vakuutusvelka		10 586		10 586
Velat sijoitussidonnaisista vakuutus- ja sijoitussopimuksista	9 205			9 205
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat		28 287		28 287
Velat, joilla huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla		1 445		1 445
Muut rahoitusvelat	0	3 324		3 324
Rahoitusvelat	12 896	108 388	353	121 637
Muut kuin rahoitusvelat				1 872
Yhteensä 31.12.2016	12 896	108 388	353	123 509

Yleiseen liikkeeseen laskettuihin velkakirjoihin sisältyvät joukkovelkakirjalainat on arvostettu kirjanpidossa jaksotettuun hankintamenuon. Näille velkakirjoille markkinoilta saatavilla olevan informaation ja vakiintuneiden arvostusmenetelmien avulla arvioitu käypä arvo syyskuun lopussa oli 447 miljoonaa euroa (545) kirjanpitoarvoa suurempi. Huonommalla etuoikeudella olevat velat on arvostettu jaksotettuun hankintamenuon. Näiden käyvät arvot ovat jaksotettua hankintamenuoa suuremmat, mutta luotettavien käypien arvojen määrittämiseen liittyy epävarmuutta.

Liite 9 Toistuvasti käypään arvoon arvostettujen rahoitusinstrumenttien ryhmittely arvostusmenetelmän mukaisesti

Varojen käyvät arvot 30.9.2017, milj. €	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat				
Oman pääoman ehtoiset instrumentit	204	84	28	315
Vieraan pääoman ehtoiset instrumentit	3 259	376	422	4 056
Sijoitussidonnaiset sopimukset	6 982	2 886		9 868
Johdannaissopimukset	1	3 308	138	3 447
Myytävissä olevat				
Oman pääoman ehtoiset instrumentit	493	716	584	1 793
Vieraan pääoman ehtoiset instrumentit	12 985	2 979	422	16 387
Yhteensä	23 925	10 348	1 593	35 867

Varojen käyvät arvot 31.12.2016, milj. €	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat				
Oman pääoman ehtoiset instrumentit	442	82	26	550
Vieraan pääoman ehtoiset instrumentit	3 489	712	117	4 318
Sijoitussidonnaiset sopimukset	6 591	2 577		9 168
Johdannaissopimukset	6	4 566	160	4 732
Myytävissä olevat				
Oman pääoman ehtoiset instrumentit	900	564	780	2 245
Vieraan pääoman ehtoiset instrumentit	13 130	4 042	369	17 541
Yhteensä	24 559	12 543	1 452	38 553

Velkojen käyvät arvot 30.9.2017, milj. €	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat				
Sijoitussidonnaiset sopimukset	7 005	2 895		9 900
Muut		0		0
Johdannaissopimukset	9	2 977	85	3 071
Yhteensä	7 014	5 873	85	12 971

Velkojen käyvät arvot 31.12.2016, milj. €	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat				
Sijoitussidonnaiset sopimukset	6 618	2 587		9 205
Muut		0		0
Johdannaissopimukset	10	3 926	107	4 044
Yhteensä	6 628	6 514	107	13 249

Taso 1: Noteeratut markkinahinnat

Hierarkiatasoon 1 ryhmitellyt erät koostuvat pörsseissä listatuista osakkeista, noteeratuista yritysten, valtioiden ja rahoituslaitosten velkapapereista sekä pörszijohdannaisista. Kyseisten instrumenttien käypä arvo määräytyy toimivilta markkinoilta saatavien noteerausten perusteella.

Taso 2: Arvostusmenetelmät havainnoitavissa olevia syöttötietoja käyttäen

Arvostusmenetelmät, jotka perustuvat luotettaviin laskentaparametreihin. Hierarkiatasoon 2 luokiteltujen instrumenttien käyvällä arvolla tarkoitetaan arvoa, joka on johdettavissa rahoitusvälineen osien tai vastaavien rahoitusvälineiden markkina-arvosta, tai arvoa, joka on laskettavissa rahoitusmarkkinoilla yleisesti hyväksytyillä arvostusmalleilla ja -menetelmillä, jos markkina-arvo on niiden avulla luotettavasti arvioitavissa. Tähän hierarkiatasoon on luokiteltu suurin osa OP Yrityspankki -konsernin OTC-johdannaisista sekä yritysten, valtioiden ja rahoituslaitosten noteeratut velkapaperit, joita ei ole luokiteltu tasolle 1.

Taso 3: Arvostusmenetelmät ei havainnoitavissa olevia syöttötietoja käyttäen

Arvostusmenetelmät, joiden laskentaparametreihin sisältyy epävarmuutta. Hierarkiatasoon 3 luokitellut instrumentit arvostetaan hinnoittelumalleilla, joiden laskentaparametreihin sisältyy epävarmuutta. Lisäksi tasolle 3 luokitellaan velkapapereita, joille noteerauksia on markkinoilla arvostuspäivänä vain vähän tai ei ollenkaan. Kyseiseen tasoryhmään sisällytetään kompleksisimmat OTC-johdannaiset sekä sellaiset pitkän maturiteetin johdannaiset, joiden arvostuksessa käytettyä markkinadataa on jouduttu ekstrapoloimaan, tietyt private equity-sijoitukset, epäliikvidit lainat, strukturoidut lainat ml. arvopaperistetut lainat ja strukturoidut velkakirjat sekä hedge-rahastot. Tason 3 käypä arvo perustuu kolmannelta osapuolelta saatavaan hintatietoon.

Siirrot käyvän arvon arvostuksen tasojen välillä

Siirrot eri hierarkiatasojen välillä katsotaan tapahtuneen siirron aiheuttaman tapahtuman tai olosuhteiden muutoksen toteutumispäivänä.

Arvostusmenetelmät, joiden laskentaparametreihin sisältyy epävarmuutta (Taso 3)

Erittely raholitusvaroilsta ja raholitusveloilsta

	Käypään arvoon tulos- vaikutteilestii kirjattavat	Johdannais- sopimukset	Myytävissä olevat	Varat yhteensä
Raholitusvarat, milj. €				
Avaava tase 1.1.2017	142	160	1 149	1 452
Tuloslaskelman nettotuotot	8	-22	-12	-26
Laajan tuloslaskelman nettotuotot			-97	-97
Hankinnat	21		95	117
Myyntit	-2		-108	-110
Lyhennykset	-67		-7	-74
Siirrot tasoon 3	350		173	523
Siirrot tasosta 3	-4		-188	-192
Päättävä tase 30.9.2017	449	138	1 006	1 593

		Johdannais- sopimukset	Velat yhteensä
Raholitusvelat, milj. €			
Avaava tase 1.1.2017		107	107
Tuloslaskelman nettotuotot		-22	-22
Päättävä tase 30.9.2017		85	85

Erittely nettotuotoilsta tuloslaskelmaerittäin 30.9.2017

Milj. €	Korkokate	Sijoitus- toiminnan nettotuotot	Laaja tuloslaskelma/ Käyvän arvon rahaston muutos	Nettotuotot kauden lopussa hallussa olevilsta varoilsta ja veloilsta
Realisoituneet nettotuotot	8			8
Realisoitumattomat nettotuotot	0	-12	-97	-109
Nettotuotot kaudelta	8	-12	-97	-101

Hierarkiatason 3 johdannaiset ovat asiakkaiden tarpeisiin strukturoituja johdannaisia, joiden markkinariski on katettu vastaavalla johdannaissojimuksella. Tulosvaikutusta avoimesta markkinariskistä ei synny. Tason 3 johdannaiset liittyvät OP Yrityspankin liikkeeseen laskemiin strukturoituihin joukkovelkakirjalainoihin, joiden tuotto määräytyy kytketyn johdannaisen arvonkehityksen perusteella. Näiden kytkettyjen johdannaisten arvonmuutosta ei ole esitetty yllä olevassa taulukossa. Lisäksi tasolle 3 on luokiteltu pitkän maturiteetin johdannaisia, joiden arvostuksessa käytettyä markkinadataa on jouduttu ekstrapoloimaan.

Arvostustekijöiden muutokset

Arvostusmenetelmissä ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia vuoden 2017 aikana.

Liite 10 Johdannaissopimukset

30.9.2017, milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksualka				Käyvät arvot*	
	Alle 1 v	1–5v	>5v	Yhteensä	Varat	Velat
Korkojohdannaiset, josta	29 101	83 153	65 609	177 863	3 249	2 909
Keskusvastapuoliselvitettävät	7 933	38 786	34 206	80 925	985	1 130
Valuuttajohdannaiset	35 517	9 243	2 963	47 723	981	1 148
Osake- ja indeksisidonnaiset johdannaiset	5	3		8	1	
Luottojohdannaiset	15	211	6	233	7	5
Muut johdannaiset	372	490	2	864	71	28
Johdannaiset yhteensä	65 011	93 100	68 580	226 691	4 310	4 090

31.12.2016, milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksualka				Käyvät arvot*	
	Alle 1 v	1–5v	>5v	Yhteensä	Varat	Velat
Korkojohdannaiset, josta	38 219	77 514	60 823	176 557	4 129	3 632
Keskusvastapuoliselvitettävät	7 919	33 999	30 761	72 679	1 186	1 335
Valuuttajohdannaiset	29 515	11 606	3 644	44 765	1 688	1 676
Osake- ja indeksisidonnaiset johdannaiset	15	6		21	1	0
Luottojohdannaiset	19	397	13	429	11	8
Muut johdannaiset	275	552	2	829	64	23
Johdannaiset yhteensä	68 043	90 075	64 482	222 601	5 892	5 340

* Käyvät arvot sisältävät kertyneet korot, jotka esitetään muissa varoissa tai varauksissa ja muissa veloissa. Lisäksi keskusvastapuoliselvityksessä olevien johdannaisten käyvät arvot on netotettu taseessa.

Liite 11 Rahoitusvarat ja -velat, jotka vähennetty toisistaan tai joita koskee toimeenpantavissa oleva yleinen nettoutusjärjestely

Rahoitusvarat

	Rahoitusvarojen määrät, joita ei ole netotettu taseessa						Nettomäärä
	Rahoitusvarojen bruttomäärä	Rahoitusvelkojen bruttomäärä, joka on vähennetty rahoitusvaroista*	Taseessa esitettävä nettomäärä**	Johdannaisyleis-sopimukset***	Saadut vakuudet		
30.9.2017, milj. €							
Johdannaiset	4 411	-964	3 447	-1 883	-500	1 064	

	Rahoitusvarojen määrät, joita ei ole netotettu taseessa						Nettomäärä
	Rahoitusvarojen bruttomäärä	Rahoitusvelkojen bruttomäärä, joka on vähennetty rahoitusvaroista*	Taseessa esitettävä nettomäärä**	Johdannaisyleis-sopimukset***	Saadut vakuudet		
31.12.2016, milj. €							
Johdannaiset	5 883	-1 151	4 732	-2 418	-1 177	1 138	

Rahoitusvelat

	Rahoitusvelkojen määrät, joita ei ole netotettu taseessa						Nettomäärä
	Rahoitusvelkojen bruttomäärä	Rahoitusvarojen bruttomäärä, joka on vähennetty rahoitusveloista*	Taseessa esitettävä nettomäärä**	Johdannaisyleis-sopimukset***	Annetut vakuudet		
30.9.2017, milj. €							
Johdannaiset	4 178	-1 107	3 071	-1 883	-658	531	

	Rahoitusvelkojen määrät, joita ei ole netotettu taseessa						Nettomäärä
	Rahoitusvelkojen bruttomäärä	Rahoitusvarojen bruttomäärä, joka on vähennetty rahoitusveloista*	Taseessa esitettävä nettomäärä**	Johdannaisyleis-sopimukset***	Annetut vakuudet		
31.12.2016, milj. €							
Johdannaiset	5 350	-1 307	4 044	-2 418	-1 139	486	

* Mukaan lukien käteisvaroihin sisältyvä päivittäin selvitettyjen johdannaisten nettomäärä yhteensä -146 (-147) miljoonaa euroa.

** Käyvät arvot ilman kertyneitä korkoja.

*** Käytäntönä on solmia johdannaisleissopimukset kaikkien johdannaisvastapuolien kanssa.

OTC-Johdannaisten keskusvastapuoliselvitys

Finanssivastapuolten kanssa solmitut standardiehtoiset OTC-johdannaiskaupat selvitetään London Clearing House:n kanssa EMIR-asetuksen (EU 648/2012) mukaisesti. Toimintamallissa johdannaisten vastapuoleksi muuttuu päivittäisen selvitysprosessin päätteeksi keskusvastapuoli, jonka kanssa netotetaan johdannaisten päiväkohtaiset maksut. Lisäksi päivittäin joko maksetaan tai saadaan vakuus, joka vastaa avointen sopimusten käypien arvojen muutosta (variation margin). Keskusvastapuoliselvityksessä olevat korkojohdannaiset esitetään nettona taseessa.

Muut kahdenvälisesti selvittävät OTC-johdannaiset

Konsernin ja muiden asiakkaiden välisiin johdannaiskauppiin sekä sellaisiin johdannaiskauppiin, joita asetuksen mukainen keskusvastapuoliselvitys ei koske, sovelletaan joko ISDA:n, konsernin omaa tai Finanssialan Keskusliiton johdannaisleissopimusta. Näiden sopimusten perusteella johdannaisten maksuja voidaan netottaa transaktiokohtaisesti maksupäivittäin ja vastapuolen maksukyvyttömyys- ja konkurssitilanteissa. Sopimusehdoissa voidaan lisäksi vastapuolikohtaisesti sopia vakuuksista. Nämä johdannaiset esitetään taseessa bruttoperusteisesti.

Liite 12 Saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta sekä ongelmasaamiset

	El arvonalennettu (brutto)	Arvonalennettu (brutto)	Yhteensä	Saamis-kohtaiset arvonalennukset	Saamisryhmäkohtaiset arvonalennukset	Tase-arvo
30.9.2017, milj. €						
Saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta						
Saamiset luottolaitoksilta	425		425		1	424
Saamiset asiakkailta, josta pankkitakausaamiset	79 269	614	79 882	416	67	79 399
Rahoitusleasing	3	8	11	8	1	2
	1 747		1 747			1 747
Yhteensä	81 441	614	82 054	416	68	81 570
Saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta sektoreittain						
Yritykset	28 716	426	29 142	319	37	28 786
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	1 183	0	1 183	0	2	1 181
Kotitaloudet	49 841	184	50 025	95	28	49 901
Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	785	4	788	2	1	785
Julkisyhteisöt	916		916		0	916
Yhteensä	81 441	614	82 054	416	68	81 570
31.12.2016, milj. €						
Saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta						
Saamiset luottolaitoksilta	339		339		2	337
Saamiset asiakkailta, josta pankkitakausaamiset	77 204	640	77 844	445	63	77 337
Rahoitusleasing	2	9	11	9	1	2
	1 268		1 268			1 268
Yhteensä	78 810	640	79 450	445	64	78 941
Saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta sektoreittain						
Yritykset	27 280	461	27 741	349	32	27 360
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	1 035	0	1 035	0	3	1 032
Kotitaloudet	48 921	173	49 094	92	29	48 973
Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	758	6	765	4	1	760
Julkisyhteisöt	816		816		0	816
Yhteensä	78 810	640	79 450	445	64	78 941

	Terveet ("performing") saamiset luottolai- toksilta ja asiakkailta (brutto)	Järjestä- mättömät ("non-per- forming") saamiset luottolai- toksilta ja asiakkailta (brutto)	Saamiset luottolai- toksilta ja asiakkailta yhteensä (brutto)	Saamis- kohtaiset arvonalen- tumiset	Saamiset luotto- laitoksilta ja asiakkailta (netto)
Ongelmasaamiset ja lainanhoitojoustot 30.9.2017, milj. €					
Yli 90 pv erääntyneet saamiset		623	623	215	408
Todennäköisesti maksamatta jäävät		532	532	149	383
Lainanhoitojoustot	1 951	327	2 278	52	2 226
Yhteensä	1 951	1 482	3 433	416	3 017

	Terveet ("performing") saamiset luottolai- toksilta ja asiakkailta (brutto)	Järjestä- mättömät ("non-per- forming") saamiset luottolai- toksilta ja asiakkailta (brutto)	Saamiset luottolai- toksilta ja asiakkailta yhteensä (brutto)	Saamis- kohtaiset arvonalen- tumiset	Saamiset luotto- laitoksilta ja asiakkailta (netto)
Ongelmasaamiset ja lainanhoitojoustot 31.12.2016, milj. €					
Yli 90 pv erääntyneet saamiset		578	578	222	356
Todennäköisesti maksamatta jäävät		508	508	173	335
Lainanhoitojoustot	1 711	279	1 990	50	1 940
Yhteensä	1 711	1 364	3 076	445	2 631

Tunnusluku, %

	30.9.2017	31.12.2016
Saamiskohtaiset arvonalentumiset, % ongelmasaamisista	13,1 %	14,5 %

Yli 90 pv erääntyneenä saamisena raportoidaan jäljellä oleva pääoma sellaisesta saamisesta, jonka korko tai pääoma on ollut erääntyneenä ja maksamatta yli kolme kuukautta. Todennäköisesti maksamatta jäävinä sopimuksina raportoidaan heikoimpien luottoluokkien (henkilöasiakkailta F ja muilla 11–12) sopimukset. Lainanhoitojoustoina raportoidaan saamiset, joiden ehtoja on neuvoteltu uudelleen asiakkaan heikentyneestä maksukyvyystä johtuen. Uudelleen neuvoteltujen saamisten lainaehtoja on helpotettu asiakkaan taloudellisista vaikeuksista johtuen esimerkiksi myöntämällä lyhennysvapaa, jonka kesto on 6–12 kk.

Liite 13 Vakuutustoiminnan velat

Milj. €	30.9.2017	31.12.2016
Korvausvastuu		
Eläkemuotoinen korvausvastuu	1 042	1 434
Muu korvausvastuu	1 523	988
Korkotäydennys (vastuuvelan suojien arvo)	-25	8
Yhteensä	2 541	2 430
Vakuutusmaksuvastuu	694	578
Velat sijoitussidonnaisista vakuutus- ja sijoitussopimuksista		
Sijoitussidonnaisten vakuutusten velka	8 526	7 918
Sijoitussopimukset	1 374	1 287
Yhteensä	9 900	9 205
Henkivakuutuksen vakuutusvelka	6 899	7 578
Yhteensä	20 034	19 791

Liite 14 Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat

Milj. €	30.9.2017	31.12.2016
Joukkovelkakirjalainat	8 969	10 922
Asuntovakuudelliset joukkovelkakirjalainat (covered bonds)	9 822	9 277
Sijoitus- ja yritystodistukset sekä ECP:t	7 636	8 088
Yhteensä	26 427	28 287

Liite 15 Käyvän arvon rahasto verojen jälkeen

Myytavissä olevat rahoitusvarat

Milj. €	Saamis- todistukset	Oman pääoman ehtoiset Instrumentit	Rahavirran suojaus	Yhteensä
Avaava tase 1.1.2017	105	172	41	318
Käyvän arvon muutokset	47	-7	0	41
Tuloslaskelmaan siirretyt myyntivoitot	-18	-114		-132
Tuloslaskelmaan siirretyt arvonalennukset	0	14		14
Siirrot korkokatteeseen			-28	-28
Laskennalliset verot	-6	21	6	21
Päättävä tase 30.9.2017	129	86	19	234

Myytavissä olevat rahoitusvarat

Milj. €	Saamis- todistukset	Oman pääoman ehtoiset Instrumentit	Rahavirran suojaus	Yhteensä
Avaava tase 1.1.2016	31	142	69	242
Käyvän arvon muutokset	199	37	53	288
Tuloslaskelmaan siirretyt myyntivoitot	-16	-60		-76
Tuloslaskelmaan siirretyt arvonalennukset	1	28		29
Siirrot korkokatteeseen			-29	-29
Laskennalliset verot	-37	-1	-5	-42
Päättävä tase 30.9.2016	178	146	88	411

Käyvän arvon rahasto ennen veroja oli 292 miljoonaa euroa (514) ja siihen liittyvä laskennallinen verovelka oli 58 miljoonaa euroa (102). Katsauskauden lopussa käyvän arvon rahastossa oli oman pääoman ehtoisten instrumenttien positiivisia arvonmuutoksia yhteensä 200 miljoonaa euroa (244) ja negatiivisia arvonmuutoksia yhteensä 29 miljoonaa euroa (29).

Negatiivinen käyvän arvon rahasto purkautuu omaisuuden arvonnousujen, myyntitappioiden ja tulosvaikutteisten arvonalentumiskirjausten kautta.

Liite 16 Annetut vakuudet

Milj. €	30.9.2017	31.12.2016
Omien velkojen ja sitoumusten puolesta annetut		
Pantit	115	1
Luotot (covered bondien vakuutena)	11 488	10 407
Muut	5 407	4 973
Annetut vakuudet yhteensä*	17 010	15 381
Vakuudelliset johdannaisvelat	798	1 351
Vakuudelliset muut velat	4 150	3 443
Asuntovakuudelliset joukkovelkakirjalainat (covered bonds)	9 822	9 277
Yhteensä	14 770	14 071

* Lisäksi keskuspankkiin on pantattu 6,2 miljardin euron kirjanpitoarvosta joukkovelkakirjalainoja, joista 1,5 miljardia euroa on päivän sisäisen limiitin vakuutena. Joukkovelkakirjalainat ovat nostettavissa ilman keskuspankin ennakkolupaa, joten niitä ei ole esitetty yllä olevassa taulukossa.

Liite 17 Taseen ulkopuoliset sitoumukset

Milj. €	30.9.2017	31.12.2016
Takaukset	626	836
Takuuvastuut	1 964	1 921
Luottolupaukset	12 063	11 049
Lyhytaikaisiin kauppatahtumiin liittyvät sitoumukset	386	358
Muut*	1 072	966
Yhteensä	16 111	15 129

* Josta vahinkovakuutustoiminnan sitoumukset pääomarahastoihin 188 miljoonaa euroa (156).

Liite 18 Luottolaitosvakavaraisuus

Luottolaitosvakavaraisuus on esitetty OP Yhteenliittymästä EU:n vakavaraisuusasetuksen (EU 575/2013) (CRR) mukaisesti.

Omat varat, milj. €	30.9.2017	31.12.2016
OP Ryhmän oma pääoma	10 945	10 237
Poistetaan vakuutusyhtiöiden vaikutus omasta pääomasta	-201	-168
Käyvän arvon rahasto, rahavirran suojaus	-19	-41
Lisäosuuspääomat, joihin sovelletaan siirtymäsäännöstä		77
Ydinpääoma (CET1) ennen vähennyksiä	10 725	10 105
Aineettomat hyödykkeet	-685	-620
Eläkevastuun ylikate ja arvostusoikaisu	-36	-64
Takaisinmaksettavat osuuspääomat		-156
Ennakoitu voitonjako	-67	-83
Arvonalentumiset - odotetut tappiot alijäämä	-319	-309
Ydinpääoma (CET1)	9 618	8 872
Pääomalainat, joihin sovelletaan siirtymäsäännöstä	81	81
Ensisijainen lisäpääoma (AT1)	81	81
Ensisijainen pääoma (T1)	9 699	8 954
Debentuurilainat	1 154	1 239
Toissijainen pääoma (T2)	1 154	1 239
Omat varat yhteensä	10 854	10 192

Ydinpääomasta (CET1) on vähennetty varovaisen arvostamisen oikaisu 23 (36) miljoonaa euroa.

Ydinpääomasta on vähennetty valvojan luvan mukaisesti asiakkaille palautetut irtisanotut lisäosuudet 70 miljoonaa euroa. Vertailukaudella ydinpääomasta on vähennetty valvojalta saadun osuuspääomien palautusluvan mukainen määrä 156 miljoonaa euroa. Lisäosuuspääomiin ja pääomalainoihin on sovellettu vanhoja pääomainstrumentteja koskevia siirtymäsäännöksiä.

Kokonaisriski, milj. €	30.9.2017	31.12.2016
Luotto- ja vastapuoliriski	39 620	38 853
Standardimenetelmä (SA)	3 780	3 233
Valtio- ja keskuspankkivastuut	31	39
Luottolaitosvastuut	11	36
Yritysvastuut	2 329	1 812
Vähittäisvastuut	1 060	1 039
Muut *	349	307
Sisälsten luottoluokituksen menetelmä (IRB)	35 839	35 620
Luottolaitosvastuut	991	1 143
Yritysvastuut	21 581	20 913
Vähittäisvastuut	5 023	4 698
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset **	7 167	7 605
Muut	1 078	1 261
Markkina- ja selvitysrisi, standardimenetelmä	1 988	1 329
Operatiivinen riski, standardimenetelmä	3 958	3 666
Vastuun arvonalkaisu (CVA)	206	253
Kokonaisriski yhteensä	45 772	44 101
EKP:n päätöksen mukaiset riskipainolattiat	4 377	
Kokonaisriski sisältäen riskipainolattiat	50 149	44 101

* Muiden vastuiden riskipainosta 271 miljoonaa (253) euroa on laskennallisia verosaamisia, jotka käsitellään 250 prosentin riskipainolla ydinpääomista vähentämisen sijaan.

** Oman pääoman ehtoisten sijoitusten riskipaino sisältää 6,5 miljardia euroa OP Ryhmän sisäisistä vakuutusyhtiösijoituksista.

Suhdeluvut, %	30.9.2017	31.12.2016
Ydinpääoman (CET1) vakavaraisuussuhde	19,2	20,1
Tier 1 -vakavaraisuussuhde	19,3	20,3
Vakavaraisuussuhde	21,6	23,1

Suhdeluvut ilman siirtymäsäännöksiä, %	30.9.2017	31.12.2016
Ydinpääoman (CET1) vakavaraisuussuhde	19,2	19,9
Tier 1 -vakavaraisuussuhde	19,2	19,9
Vakavaraisuussuhde	21,5	22,8

Suhdeluvut ilman riskipainolattioita, %	30.9.2017	31.12.2016
Ydinpääoman (CET1) vakavaraisuussuhde	21,0	20,1
Tier 1 -vakavaraisuussuhde	21,2	20,3
Vakavaraisuussuhde	23,7	23,1

Riskipainolattioiden vaikutus CET 1 -suhdelukuun oli -1,8 prosenttiyksikköä.

Pääomavaatimus, milj. €	30.9.2017	31.12.2016
Omat varat	10 854	10 192
Pääomavaatimus	7 158	5 520
Puskuri pääomavaatimukseen	3 696	4 673

Pääomavaatimus 14,3 prosenttia muodostuu minimivaatimuksesta 8 prosenttia, kiinteästä lisäpääomavaatimuksesta 2,5 prosenttia, O-SII-pääomavaatimuksesta 2,0 prosenttia, EKP:n asettamasta pääomavaatimuksesta (P2R) 1,75 prosenttia ja ulkomaisten vastuiden maakohtaisista muuttuvista lisäpääomavaatimuksista. Vertailuvuonna pääomavaatimus oli 12,5 prosenttia. EKP:n P2R-vaatimus tuli voimaan 1.1.2017.

Velkaantuneisuus, milj. €	30.9.2017	31.12.2016
Ensisijainen pääoma (T1)	9 699	8 954
Vastuut yhteensä	123 704	120 257
Vähimmäisomavaraisuusaste, %	7,8	7,4

Velkaantumisastetta kuvaava mittari eli vähimmäisomavaraisuusaste (Leverage Ratio) esitetään Komission delegoidun asetuksen mukaisesti. Säännösluonnosten mukainen minimitaso on kolme prosenttia.

Liite 19 Vastuut luottoluokittain

Vähittäisvastuut luottoluokittain (AIRB)

Kaikki vähittäisraamit 30.9.2017

Luottoluokka	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin, %	LGD, keski- määrin, %	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tapplot, milj. €
Henkilöasiakkaat yhteensä	49 647	52,8	0,8	16,9	4 200	7,6	159
A	30 680	52,3	0,0	15,9	534	1,7	2
B	10 989	54,6	0,1	16,1	528	4,8	2
C	3 862	53,8	0,5	22,2	664	17,2	4
D	2 261	52,3	2,3	20,6	818	36,2	11
E	1 421	46,3	20,1	20,8	1 197	84,2	58
F	434		100,0	24,2	459	105,7	82
Yrityslakkaat yhteensä	1 602	68,2	3,4	38,2	823	42,9	42
2,5-5,5	501	67,3	0,4	22,5	60	12,1	0
6,0-7,0	624	66,9	1,4	42,4	259	41,5	4
7,5-8,5	316	70,3	5,0	47,3	221	70,0	8
9,0-10,0	112	75,0	23,0	47,7	125	111,2	12
11,0-12,0	48		100,0	63,5	157	327,0	19
Yhteensä	51 248	53,9	0,9	17,6	5 023	8,7	201

Kaikki vähittäisraamit 31.12.2016

Luottoluokka	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin, %	LGD, keski- määrin, %	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tapplot, milj. €
Henkilöasiakkaat yhteensä	48 607	52,5	0,7	16,9	3 919	7,3	147
A	30 426	52,5	0,0	16,0	533	1,8	2
B	10 757	52,8	0,1	16,3	521	4,8	2
C	3 759	54,6	0,5	21,4	621	16,5	4
D	1 965	43,9	2,3	21,0	712	36,2	9
E	1 323	24,9	20,6	21,1	1 127	85,2	56
F	378		100,0	24,9	405	107,2	74
Yrityslakkaat yhteensä	1 552	68,2	3,3	37,0	779	41,3	39
2,5-5,5	493	67,1	0,4	21,9	58	11,8	0
6,0-7,0	606	67,4	1,3	41,1	244	40,3	3
7,5-8,5	294	69,6	4,9	46,5	201	68,4	7
9,0-10,0	111	74,0	22,9	45,4	118	106,5	11
11,0-12,0	47		100,0	63,1	157	332,2	18
Yhteensä	50 159	53,7	0,8	17,5	4 698	8,3	186

Keskimääräisessä PD:ssä ja riskipainossa ei ole huomioitu maksukyvyttömiä eli luottoluokkia 11,0 ja 12,0 sekä F. Luvut eivät sisällä riskipainolattioita.

Yritysvastuut luottoluokittain (FIRB)

Luottoluokka	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	30.9.2017		Riskipalno- tetut erät, milj. €	Riskipalno, keski- määrin, %	Odotetut tapplot, milj. €
			PD, keski- määrin, %	LGD, keski- määrin, %			
1,0-2,0	838	93,3	0,0	44,7	123	14,6	0
2,5-5,5	18 240	73,8	0,2	44,4	7 418	40,7	18
6,0-7,0	8 044	70,4	1,3	44,0	6 976	86,7	45
7,5-8,5	4 474	70,2	4,4	44,2	5 444	121,7	87
9,0-10,0	840	61,1	19,1	44,0	1 621	193,0	70
11,0-12,0	725	55,9	100,0	45,3			328
Yhteensä	33 161	72,8	1,6	44,3	21 581	66,5	548

Luottoluokka	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	31.12.2016		Riskipalno- tetut erät, milj. €	Riskipalno, keski- määrin, %	Odotetut tapplot, milj. €
			PD, keski- määrin, %	LGD, keski- määrin, %			
1,0-2,0	933	92,2	0,0	44,7	137	14,7	0
2,5-5,5	17 374	74,5	0,2	44,4	7 044	40,5	17
6,0-7,0	7 717	71,6	1,3	44,2	6 786	87,9	43
7,5-8,5	4 638	70,7	4,6	44,2	5 825	125,6	94
9,0-10,0	616	55,1	22,1	44,0	1 120	181,9	60
11,0-12,0	747	54,9	100,0	45,2			338
Yhteensä	32 024	73,5	1,6	44,3	20 913	66,9	552

Keskimmärisessä PD:ssä ja riskipainossa ei ole huomioitu maksukyvyttömiä eli luottoluokkia 11,0 ja 12,0.

Liite 20 Vakuutusyhtiöiden vakavaraisuus

Milj. €	30.9.2017		31.12.2016	
	Henki- vakuutus- toiminta	Vahinko- vakuutus- toiminta	Henki- vakuutus- toiminta	Vahinko- vakuutus- toiminta
Hyväksyttävä oma varallisuus	1 437	1 101	1 455	992
Vakavaraisuuspääomavaatimus (SCR)				
Markkinariski	911	494	996	484
Vakuutusriski	391	285	405	298
Vastapuoliriski	27	32	27	32
Operatiivinen riski	35	43	25	43
Hajautushyödyt ja vaimennusvaikutus	-654	-184	-712	-164
Yhteensä	710	670	742	693
Puskuri SCR:ään	727	431	713	299
SCR-suhde, %	202	164	196	143
SCR-suhde, % (ilman siirtymäsääntöä)	160	161	149	127

Solvenssi II luvussa on huomioitu siirtymäsäännökset ja ne ovat OP Ryhmän arvion mukaisia. Vahinkovakuutustoiminnan luvut sisältävät myös OVY Vakuutuksen luvut.

Lite 21 OP Ryhmän rahoitus- ja vakuutusryhmittymän valvonnasta annetun lain mukainen vakavaraisuus

Milj. €	30.9.2017	31.12.2016
OP Ryhmän omat pääomat	10 945	10 237
Muu osuuspääoma, pääomalainat ja debenttuurilainat	1 236	1 397
Muut omiin varoihin sisällyttömät toimialakohtaiset erät	-115	-139
Liikearvo ja aineettomat hyödykkeet	-1 493	-1 438
Vakuutusliiketoiminnan arvostuserot*	865	743
Suunniteltu voitonjako	-67	-83
Omista varoista vähennettävät IFRS-erät**	45	16
Arvon alentumiset - odotetut tappiot alijäämä	-293	-283
Ryhmittymän omat varat yhteensä	11 123	10 449
Luottolaitostoiminnan omien varojen vaade***	6 238	4 713
Vakuutusliiketoiminnan omien varojen vaade*	1 380	1 434
Ryhmittymän omien varojen vähimmäismäärä yhteensä	7 617	6 147
Ryhmittymän vakavaraisuus	3 506	4 302
Ryhmittymän vakavaraisuussuhde		
(omat varat/omien varojen vähimmäismäärä) (%)	146	170

* Solvenssi II:n mukaiset arvostuserot ja arvio SCR:sta.

** Eläkevastuun ylikate, käyvän arvon rahastosta rahavirran suojauksen osuus.

*** Kokonaisriski x 14,3 %, vertailukaudella kokonaisriski x 12,5 %.

Luvuissa on huomioitu siirtymäsäännökset ja riskipainollattiat. OP Ryhmälle 1.1.2017 asetettu P2R-pääomavaatimus laski vakavaraisuussuhdetta noin 16 prosenttiyksikköä. Riskipainollattiat laskivat vakavaraisuussuhdetta noin 13 prosenttiyksikköä.

Lilte 22 Lähipiiritapahtumat

OP Ryhmän lähipiiri muodostuu OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellyistä yhtiöistä, osakkuusyhtiöistä, hallintohenkilöistä ja näiden läheisistä perheenjäsenistä sekä muista lähipiiriin kuuluvista yhtiöistä. OP Ryhmän hallintohenkilöihin luetaan OP Ryhmän pääjohtaja (OP Osuuskunnan johtokunnan puheenjohtaja), OP Osuuskunnan toimitusjohtaja, johtokunnan jäsenet ja varajäsenet sekä hallintoneuvoston jäsenet. Hallintohenkilöiden lähipiiriin luetaan myös yhtiöt, joissa hallintohenkilöllä tai hallintohenkilön läheisellä perheenjäsenellä on huomattava vaikutusvalta. Muihin lähipiiriin kuuluviin yhteisöihin luetaan OP-Eläkekassa ja OP-Eläkesäätiö.

Lähipiirille myönnettyissä lainoissa noudatetaan normaaleja luottoehtoja. Lainat on sidottu yleisesti käytössä oleviin viitekorkoihin.

Lähipiiriliiketoimissa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia 31.12.2016 jälkeen.

Taloudellinen informaatio 2018

Vuoden 2017 tilinpäätöstiedotteen ja vuoden 2018 osavuositarkastusten julkaisupäivät:

Tilinpäätöstiedote 1.1.–31.12.2017	8.2.2018
Osavuositarkastus 1.1.–31.3.2018	3.5.2018
Osavuositarkastus 1.1.–30.6.2018	1.8.2018
Osavuositarkastus 1.1.–30.9.2018	31.10.2018

Helsingissä 1.11.2017

OP Osuuskunta

Johdokunta

Lisätiedot:

Pääjohtaja Reijo Karhinen, puh. 010 252 4500

Talousjohtaja Harri Luhtala, puh. 010 252 2433

Viestintäjohtaja Carina Geber-Teir, puh. 010 252 8394

www.op.fi